AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
FOLKLOR İNSTİTUTU

ELMİRA FİKRƏTQIZI

TÜRK XALQLARI ƏDƏBİYYATINDA VÜCUDNAMƏLƏR

I cild

BAKI – 2015

XVIII əsr türkmən şairi Molla Nəfəsin və repressiyaqurbanı olmuş görkəmli Azərbaycan ədəbiyyatşünası Əmin Abidin əziz ruhlarına ithafla

Elmi məsləhətçi: **fil.ü.e.d. Muxtar KAZIMOĞLU (İMANOV)**
(AMEA Folklor İnstitutu)
Elmi redaktor: **fil.ü. f.d. Səadət ŞIXIYEVA**
(AMEA Şərqşünaslıq İnstitutu)

Rəyçilər: **prof. fil.ü.e.d. Saparboy RAZİMBAYEV**
(Özbəkistan, Səmərqənd Dövlət Universiteti)
Dr. Doğan Qaya
(Türkiyə, Sivas Universiteti)
Suna Atun
(Kıbrıs, Doğu Ağdəniz Universiteti)
Maşallah Xudubəyli
(Azərbaycan, AMEA Folklor İnstitutu)

Elmira Fikrətqızı. Türk xalqları ədəbiyyatında vücudnamələr. I cild, Bakı, "Elm və təhsil", 2015, 224 səh.

Kitabda örnəklərinə həm yazılı, həm də şifahi ədəbiyyatda rast gəlinən və müxtəlif nəşr əsərləri və əlyazmalardan toplanan vücudnamələr tədqiq edilir. Kitabın birinci cildində Azərbaycan və türkmən şifahi və yazılı ədəbiyyatından vücudnamə nümunələri təqdim olunur, variantlar və müəlliflər dəqiqləşdirilir. Bu şeir şəklinin mənşəyi, tədqiq tarixi haqqında məlumat verilməklə yanaşı, klassik və müasir vücudnamələr təhlil edilir.

folklorinstitutu.com

F 4603000000 / N-098-2015 Qrifli nəşr

© Folklor İnstitutu, 2015
© Elmira Fikrətqızı, 2015

İÇİNDƏKİLƏR

Ön söz 6
Giriş 9

MƏTNLƏR

Anonim vücudnamələr
Adamyň ömri hakynda oýun gatyşykly çyn 21
İnsan ömrü haqqında baməzə sözlər (tərcümə) 22
Atadan anaya məlum olanda 23
Dünya qalmayacaq heç bir insana 26
"Koroğlu" dastanı (Azərbaycan variantı) 30
Türkmən variantı 31
Vücudnamə. Parça-1 33
Vücudnamə. Parça-2 34
Vücudnamə. Parça-3 34
Vücudnamə. Parça-4 35
Vücudnamə. Parça-5 35

Müəllifli vücudnamələr
Aşıq Abbas. *Ustadnamə* 36
Aşıq Ağalar. *Oyandım* 38
Aşıq Aslan Kosalı. *İnsan oğlu* 41
Aşıq Bəhmən Göyçəli. *Rəhbərımız – partiyamız yaşasın* 43
Aşıq Hüseyn Əliabadlı. *Döndüm* 46
Aşıq Mədət. *Sanasan Qəvvasam, düşdüm dəryaya* 47
Aşıq Müslüm Əsgəri Zənganlı. *Hər anda Tanrıdır dilim əzbəri* 51
Aşıq Qafar İbrahimi. *Adın yaxşı olsun dillərdə əzbər* 53
Aşıq Saleh. *Döndüm* 56
Aşıq Şenlik. *Olur* 59
Aşıq Valeh. *Vücüdnamə* 61

Bəhram Əsədi. *Gəldim* 66
Dollu Mustafa
Qız olar... 73
Mənə 75
Ustadnamə... 81
Şükür olsun ol xudayə 87
Dövletmammat Balgızıl
Yaş ötürdim 88
Yaş ötürdüm (tərcümə)... 89
Gayipnazar Gayıbi
Gözlerim... 90
Gözlərim (tərcümə) 92
Hacı Loğman Qorqud. *Gəldim* 93
Həmzə Həmzəi. *Döndüm* 95
Kəminə
Qeler 97
Gələr (tərcümə) 99
Mahmud Türkmən. *Xilqətnamə* 101
Məlikballı Qurban. Cənnətə düşdüm.......................... 113
Məmməd Məhbübi. Bənzər 116
Məxdumqulu
Düşen günlerim 117
Gana geldım 119
Gəldım (tərcümə) 121
Joşa ýetdiň.. 124
Yetdin (tərcümə) 126
Many bılmez ýaşynda 129
Dördündə, ya beşində (tərcümə)............................... 131
Nahana geldiň 133
Gəldin (tərcümə) 135
Sana geldıň.. 136
Sənə gəldin (tərcümə).. 139
Mikayıl Azaflı. *Olar* 141

Misgin Qılıç
Ayrılsa 144
Ayrılsa (türkcə) 145
Miskin Vəli. *Gəldim* 146
Molla Məhərrəm. *Atamız Adəmdir, anamız Həvva* 151
Mollamurt
Eyledi. 156
Eylədi (tərcümə) 157
Molla Nepes
Jahana geldi 159
Cahana gəldi (tərcümə) 162
Qurbani. *Yaxşıdır* 165
Sayat Nova. *Şükür olsun Yaradana* 169
Şair Cavad. *Yetişdim* 171
Şair Əli. *Cəsədnamə* 174
Tilim Xan. *Yetişdim* 175
Xaltanlı Tağı. *Gəldim* 183
Xəstə Həsən. *Ben Âdem vasfını söyleyim size* 186
Xəstə Qasım. *Qədəm qoyam bu cəhanə* 189
Xoylu Vartan. *Pişrev* 200
Zelili
Güle meñzärsiñ 203
Gülə bənzərsən (tərcümə) 204
Jana geldiñ 205
Cana gəldin (tərcümə) 208
Zınharı
Mazanı biler 211
Ləzzət bilər (tərcümə) 212

İstifadə olunmuş ədəbiyyat **214**

ÖN SÖZ

Eyni soykökə malik türk xalqlarının qarşılıqlı ədəbi əlaqələrinin üzə çıxarılması, bu əlaqələrin xarakteri və inkişafı istiqamətində elmi araşdırmaların aparılması hər zaman aktual olan məsələlərdəndir.

İki cilddə hazırladığımız kitabda bir sıra türk xalqlarının (Azərbaycan, Türkiyə, Kıbrıs türkləri, türkmən, özbək, qazax, uyğur, başqırd, tatar, qırğız və s.) şifahi və yazılı ədəbiyyatından örnəklər verilmişdir. Birinci çilddə 58 vücudnamə mətni verilmiş, onlardan bir çoxu təhlilə cəlb edilmişdir. Folklorşünaslıq tarixində bu şeir şəkli ilə bağlı müxtəlif tədqiqatlar olsa da, ilk dəfə olaraq bu kitabda klassik və müasir Azərbaycan vücudnamələri bir toplu şəklində təhlil və təqdim edilmiş, eyni zamanda başqa türkmən ədəbiyyatına aid vücudnamələrə də yer verilmiş, həmin örnəklər əsasında müqayisəli tədqiqat aparılmışdır. Kitabda Güney Azərbaycan xalq ədəbiyyatından bir neçə vücudnamə də ilk dəfə olaraq tədqiqat obyektinə çevrilmişdir. Bu cəhəti də xüsusi vurğulamaq istərdik ki, bəzi vücudnamələrin çap olunmuş variantlarından istifadə edilmiş, bir sıra vücudnamələr isə əlyazmalardan toplanaraq, ilk dəfə nəşrə təqdim edilmişdir.

Vücudnamələrlə bağlı araşdırmalarımız Molla Nəfəsin yaradıcılığında bu şeir şəklinin təhlili ilə başlayır. Belə ki, Türkmənistanın Aşqabad və Mərv şəhərlərində 8-10 aprel 2010-cu il tarixlərində məşhur türkmən şairi Molla Nəfəsin 200 illik yubileyinə həsr olunmuş yubiley tədbiri üçün hazırladığımız məqalə bizi bu istiqamətdə axtarışa sövq etdi və həmin məqalə yeni və böyük həcmli tədqiqat işinin başlanğıcını təşkil etdi. Beləliklə, Bu kitabı yazmaq ideyasının təkan vericisi Molla Nəfəs şeridir. Mövzu ilə bağlı çoxsaylı digər nümunələrin toplanması və Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında

bu şeir şəkli ilə əlaqədar aparılan tədqiqatların sərf-nəzər edilməsi nəticəsində bəzi yanlışlıqların da olduğu üzə çıxdı və irəlidə bu barədə geniş bəhs edəcəyik.

Qeyd edək ki, lazım olan materialların toplanmasında bir çox xeyirxah insanlar öz köməklərini əsirgəmədilər və buna görə də onlara təşəkkür etməyi özümüzə borc bilirik. Bu şəxslər arasında Türk dünyası folklorunun böyük araşdırıcısı Dr. Yaşar Kalafatın və Türkiyə Respublikası Cumhuriyyət Universitetinin müəllimi Dr. Doğan Qayanın, Mimar Sinan İncəsənət Universitetinin müəllimi Dos. Dr. Hənifə Koncunun, Muğla Universitetinin müəllimi Dr. Çulpan Zarirova Çetinin, Kocaeli Universitetinin müəllimi, Dos. Dr. Işıl Altunun, Qazi Universiteti Fənn-ədəbiyyat fakültəsinin əməkdaşı Reyhan Gökben Salukun, Qars Qafqaz Universitetinin müəllimi fil.ü.f.d. Aidə Paşayevanın, Ankara Universitetinin Çağdaş Türk Ləhcələri və Ədəbiyyatları Kafedrasının magistri Jannatkhon Asqarovanın, Əlişir Nəvai adına Səmərqənd Dövlət Universitetinin professoru Saparboy Razimbayevin, Özbəkistan Elmlər Alademiyası Dil və Ədəbiyyat İnstitutunun əməkdaşı, prof., fil.ü.e.d. Cabbar Işankulun, görkəmli özbək şairi Tahir Qahharın, Dağıstan Dövlət Universitetinin Şərqşünaslıq fakültəsinin əməkdaşı fil.ü.f.d. Leyla Hacıyevanın, Tatarıstan Elmlər Akademiyası Q.İbrahimov adına Dil, Ədəbiyyat və İncəsənət İnstitutunun əməkdaşı Dr. Fəridə Tahirovanın, Kıbrıs Doğu Ağdəniz Universitetinin müəllimi, eləcə də SAMTAY Vəqfinin başqanı olmuş Suna Atunun, Kıbrıs Lefke Avropa Universitetinin müəllimi Dr. Nazim Muradovun, Çin Beynəlxalq Radiosu Türkcə Bölümünün əməkdaşı Prof. Dr. Rukiyə Hacının, Güney Azərbaycan aşıqlarının vücudnamələrini əldə etməyimizə böyük kömək göstərən Məhəmməd Zəncanlı və Əhməd Əsədinin, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Folklor İnstitutunun direktoru, AMEA-

nın müxbir üzvü Muxtar İmanovun, həmin institutun “Aşıq yaradıcılığı” şöbəsinin müdiri fil.ü.f.d. Elxan Məmmədlinin, baş elmi işçisi, fil.ü.e.d. Hüseyn İsmayılovun, elmi işçisi Maşallah Xudubəylinin, elmi işçisi fil.ü.f.d. Zümrüd Səmədovanın, “Türk xalqları folkloru” şöbəsinin müdiri fil.ü.f.d. Əfzələddin Əsgərin, böyük elmi işçisi fil.ü.f.d. Səkinə Qaybalıyevanın, “Xarici əlaqələr” sektorunun müdiri Əli Şamilin və həmin sektorun kiçik elmi işçisi Aynur Qəzənfərqızının, “Azsaylı xalqların folkloru” bölməsinin müdiri fil.ü.f.d. Ləman Süleymanovanın, “Folklorun toplanması və sistemləşdirilməsi” şöbəsinin müdiri fil.ü.f.d. İlkin Rüstəmzadənin, “Klassik folklor” şöbəsinin aparıcı elmi işçisi, fil.ü.f.d. Afaq Ramazanovanın, “Mifologiya” şöbəsinin aparıcı elmi işçisi, fil.ü.e.d. İsmayıl Öməroğlunun, Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun “Şəxsi fondların tədqiqi” şöbəsinin böyük elmi işçisi fil.ü.e.d. Nailə Səmədova və elmi işçisi Qətibə Vaqifqızının, AMEA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun dissertantı İsmixan Osmanlının, AMEA Şərqşünaslıq İnstitutunun “Türk filologiyası” şöbəsinin müdiri fil.ü.f.d. Xalidə Quliyeva-Qafqazlının və aparıcı elmi işçisi fil.ü.f.d. Rəşid Təhməzoğlunun, “İran filologiyası” şöbəsinin aparıcı elmi işçisi fil.ü.f.d. Səadət Şıxıyevanın, AMEA-nın Fəlsəfə və Hüquq İnstitutunun əməkdaşı Allahverdi Teymurovun, BDU-nun “Türk xalqları ədəbiyyatı” kafedrasının müdiri, prof., f..ü.e.d. Ramiz Əskərin adlarını xüsusilə çəkmək istərdik. Kitabın redaktəsində böyük əməyi olan fil.ü.f.d. Səadət xanım Şıxıyevaya və elmi məsləhətlərini əsirgəməyən prof., fil.ü.e.d Muxtar Kazımoğluna xüsusi təşəkkürlərimizi bildiririk. Kitabın texniki tərəflərinin hazırlanmasında əməyi olan fil.ü.f.d. Əziz Ələkbərli, Nizami Məmmədov və Ceyhun Məmmədova ayrıca minnətdarlığımızı ifadə edirik.

GİRİŞ

Şifahi və yazılı ədəbiyyatda örnəklərinə rast gəldiyimiz vücudnamələr haqqında müxtəlif tədqiqatçılar tərəfindən elmi araşdırmalar aparılmışdır. P.Əfəndiyev, V.Vəliyev, M.Həkimov, S.Paşayev, Z.Makas, A.Çələbioğlu, D.Qaya, E.Artun, M.Hacıyeva, M.Rıhtım, Q.Namazov, M.Qasımlı, A.Nəbiyev, Ə.Cəfərzadə, Ə. Eldarova, Z.Səmədova, S.Qayıbov, X.Hümmətova, N.Korabatian, N. Səmədova və başqaları bu şeir şəkli ilə bağlı məlumat vermiş, məzmun və forma xüsusiyyətlərini təhlilə cəlb etmişlər[1]. Bu elmi tədqiqat işləri arasında türkiyəli alim Doğan Qayanın "*Yaşnamələr*" adlı kitabı diqqəti xüsusilə cəlb edir. Burada janrın tədqiq tarixi[2], qələmə alınma ənənəsi, forma-məzmun xüsusiyyətləri əhatəli şəkildə araşdırılmış və Əhməd Yəsəvidən başlayaraq, müxtəlif türk xalqları şairlərinin yaradıcılığına məxsus 98 sayda müəllifi məlum olan və olmayan (laedri) mətn təqdim olunmuşdur. Azərbaycanda isə buna bənzər toplu R.İmaməliyev, V.İmaməliyeva, T.İmaməliyeva-Babanlı tərəfindən *"Vücudnamə. Saqinamə. Tövbənamə. İbrətnamə: Ensiklopedik məlumat kitabı"* adı altında çap edilmişdir. Bu kitabda vücudnamə haqqında qısaca məlumat verilərək, Aşıq Valeh, Aşıq Mustafa, Məlikballı Qurbanın vücudnamələri və müəllifi bəlli olmayan bir nümunə təqdim olunmuşdur. Bundan başqa 2011-ci ildə Ramiz Əskər tərəfindən *"Türkmən müəmmaları, deyişmələri və vücudnamələri"* adlı kitab nəşr olunmuş və burada Məx-

---

[1] Ə.Əliyev isə *"Azərbaycan aşıq şerinin ideya-bədii xüsusiyyətləri (XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəlləri)"* adlı namizədlik dissertasiyasında aşıq şerinin poetik forma və şəkillərini təsnif edərkən bir çox janr və şəkillərdən (gəraylı, qoşma, bayatı, təcnis, ustadnamə, əlif-lam və s.) bəhs etdiyi *(Əliyev, 1987: 146-168)* halda, vücudnamələrə toxunmur.

[2] D.Kaya özündən əvvəl bu sahədə araşdırma aparan türkiyəli tədqiqatçılar sırasında Veysəl Arsevən, Xeyrəddin İvgin, Amil Çələbioğlunun da adlarını qeyd etmişdir.

dumqulu Fəraqi və Molla Nəfəsin vücudnamələri verilmişdir. Tərtib etdiyimiz kitab bu baxımdan Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında ayrıca olaraq vücudnamələrə həsr olunmuş ilk əsərdir.

Qeyd etdiyimiz kimi, həm şairlərin, həm də aşıqların müraciət etdikləri bu şeir şəklinin mənşə və ilk örnəyi haqqında tədqiqatçılar arasında fikir müxtəlifliyi vardır. Ebru Şənocaq vücudnamələrin ilkin qaynağı kimi Göytürk yazılı abidələrini göstərir və həmin abidədə illərlə bağlı məlumatların verildiyi mətnləri nümunə kimi qeyd edir: "Anadolu Âşık Edebiyatı'nda "*Yaş Destanı*" veya "*Yaşnâme*" olarak bilinen destan şeklinin ilk örneğini biz, Türk milli kültürünün önemli vesikası olan Göktürk Yazıtları'na kadar götürebiliriz... Göktürk Yazıtları'nda da, bu ifadelerin benzerini görüyoruz. *"On sekiz yaşımda Altı Çub Soğdaka doğru ordu sevk ettim....Yirmi yaşımda Basmıl Iduk Kut soyumdan olan kavim idi, kervan göndermiyor diye ordu sevk ettim....Yirmi iki yaşımda Çin'e doğru ordu sevkettim...."* sözleri örnek olarak verilebilir." *(Şenocak, 2001: 173-174)* Əbru Şənocaq bu mətnlərlə yaşnamələr arasındakı iki əsas fərqin olduğu qənaətinə gəlir: Göytürk yazılarının nəsr formasında olması və xaqanların yalnız savaş anlarından bəhs edərək, yaşlarla bağlı müəyyən məqamları əks etdirmələri. Nəzərə alsaq ki, Molla Nəfəsin də vücudnaməsində savaş və qəhrəmanlıq səhnələri aparıcıdır, bu mənada əski türk yazılı mətnlərini ilkin qaynaq kimi qəbul edə bilərik[3].

Qeyd edək ki, Sədnik Paşayev (1983: 16) böyük Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin də *"Xosrov və Şirin"*[4] əsərində vücudnamədən yararlandığını bildirmişdir:

---

[3] Tapmaca, yanıltmac, dastan kimi şifahi xalq ədəbiyyatının müxtəlif janrlarında rast gəldiyimiz vücudnamə elementləri bu formanın daha qədimliyindən xəbər verir.

[4] Maarifə Hacıyeva, Mehmet Rıhtımın *(2009: 315)* həmmüəllif olduqları *"Folklor və təsəvvüf sözlüyü"* kitabında da vücudnamənin klassik örnəyi olaraq, Nizami Gəncəvinin əsərlərindəki bəyani-hal qeyd olunmuşdur.

"Doqquzda tərk etdi oyun yolunu,
Şir üstə sınadı güclü qolunu.
On yaşa girəndə bu nadir cavan
Otuz yaşlıları qoyurdu heyran.
...Qırx yaşa qədərdir həyat nəşəsi.
Qırxda bitib gedir könlün həvəsi,
Əllidən aşdınmı, canın sağ olmaz.
Ayaqlarda taqət, gözdə nur qalmaz.
Altmışda salarsan bir yerdə məskən,
Yetmişdə hər üzvün düşər taqətdən.
Dünyada əziyyət çəkib boy atdın,
Elə ki, səksənə, doxsana çatdın,
Ordan da yetirdin özünü yüzə,
Ölüsən, diri də görünsən gözə".

(Nizami Gəncəvi, 1983: 53,55*)*

D.Qaya yazılı ədəbiyyatda ilk vücudnamə müəllifi kimi Əhməd Yəsəvinin, aşıq ədəbiyyatında isə Aşıq Qurbaninin adını çəkir *(Qaya, 2004: 13)*. Qeyd edək ki, həmin tezis S.Qayıbov *(2009: 81)* və Y.Qarasoy *(2009: 140)* tərəfindən də təkrar edilmişdir[5]. Lakin əldə edə bildiyimiz mənbələrdə[6] Aşıq Qurbaninin (XVI əsr) vücudnaməsinə rast gəlmədik. Sədnik Paşayev isə bu şeir şəklində ilk müəlliflik məsələsi ilə bağlı aşağıdakıları

---

[5] Aşıq Qurbaninin adını vücudnamə müəllifləri sırasında çəkən Ağalar Mirzə: "Aşıq ədəbiyyatında Qurbaninin, Aşıq Valehin və o cümlədən Xaltanlı Tağının vücudnamə yazdığı məlumdur", qeydi ilə kifayətlənir *(Mirzə, 1999: 75).*

[6] Aşıqlar /Tərtib edəni: S.Axundov; Bakı, 1957 ; Qəzənfər Kazımov. Qurbani və poetikası. Bakı: ADPU, 1996; Qurbani. Əsərləri. Tərtib edəni, ön söz, qeyd və izahların müəllifi: Q.Kazımov. Bakı: Şərq-Qərb , 2006; Qurbani. Poeziya almanaxı. Tərtibçilər: Y.Dirili, M.Əhmədoğlu; Bakı: Təfəkkür, 2007; Qurbani. tərtib edəni: ön söz, qeyd və izahların müəllifi: Q. Kazımov. Bakı: Bakı Universiteti, 1990; Qurbani (tərtib edəni A.Dadaşzadə), Bakı, "Gənclik", 1972; Azərbaycan aşıqları və el şairləri. İki cilddə. I cild (tərtib edəni: Ə.Axundov, ön sözün müəllifi: İ.Abbasov), Bakı, "Elm", 1983

qeyd edir: "Qurbani aşıq poeziyasına ilk dəfə olaraq məsail, divani və təcnis şeir formalarını gətirdiyi kimi, bundan sonra sənət meydanına gəlmiş Tufarqanlı Abbas da aşıq yaradıcılığına örnək olaraq müləmmə təcnis (çoxdilli), cığalı təcnis və vücudnamə kimi şeir formalarını gətirmişdir". *(http://www.pirsultanli.-info/pdf/asiq_semsir.pdf - 12.05.2010)* Göründüyü kimi, bəzi Azərbaycan folklorşünasları vücudnamənin banisi kimi Tufarqanlı Abbasın adını qeyd edirlər. Lakin Z.Makas *"Vücudnamə"* başlıqlı məqaləsində Tufarqanlı Abbasa aid edilən həmin şerin Xəstə Həsənin olduğunu bildirir: "Hasta Hasan`ın yaşadığı dönemde bulunduğu bölgenin siyasi bir fetret devri geçirmesi, onun şiirlerinin birçoğunun kaybolmasına sebep olduğu gibi, bazı şiirlerinin de baska aşıklara mal edilmesine yol açmıştır. Nitekim onun aşağıdaki vücudnamesi Himmet Elizade`nin 1935`de Baku`da neşredilen *"Aşıglar"* adlı kitabında – tahrif edilmiş bir şekilde – Tufarganlı Aşık Abbas`a mal edilmiştir". *(Makas,1984: 325)* Türkiyəli folklorçulardan A.Çələbioğlu *(1998, 399)* və D.Qaya *(2004: 195)* da bu fikri qəbul etmişdirlər. Bu alimlərin doğru olaraq qeyd etdikləri kimi, Aşıq Abbas və Xəstə Həsənin vücudnamələri biri digəri ilə variantlıq təşkil edir.

Yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi, tədqiqatçılardan bir qismi Dirili Qurbanini vücudnamə müəllifi kimi göstərirlər. Bu qənaətdə olanlardan biri də D.Qayadır. Onun *"Yaşnamələr"* kitabında bu tezis irəli sürülməklə yanaşı, Dirili Qurbaninin deyil, həmin təxəllüsü daşıyan digər iki şairin vücudnamələri verilmişdir. Möhürbəndlərdən birində müəllif kimi Məlikballı Qurbanın, digərində Qurbaninin adı çəkilir. Tərtibçi tərəfindən hər iki aşığın adının qarşısında yaşadıqları dövr XVI əsr kimi göstərilmişdir. Məlumdur ki, Dirili Qurbani həmin əsrdə yaşamışdır. Lakin Məlikballı Qurbanın yaşama tarixi sonrakı yüzilliklərə təsadüf edir, daha doğrusu, onun XIX əsr müəllif-

lərindən olduğu məlumdur. (bax: *Azərbaycan aşıqları və el şair-ləri, 1983: 270*) D.Qaya Məlikballı Qurbanın vücudnaməsini *"Sakaoğlu Saim, Alptekin Ali Berat, Şimşek Esma, (1985), Azerbaycan Âşıkları ve El Şairleri, C. I, İstanbul"* adlı kitabdan, ikinci Qurbaninin şerini isə *"Çelik M. Fahreddin Karslı Kurbani, Halk Bilgisi Haberleri, S. 114, Nisan 1941"* adlı qaynaqdan götürmüşdür. M.Fəxrəddin Çəlik *(1941: 134)* və Amil Çələbioğlu *(1998: 370)* Qarslı Qurbaninin doğum və vəfat tarixlərini 1690-1800-cü illər arasında verirlər. Deməli, *"Yaşnamələr"* kitabında verilən Qurbani adlı aşıqlar, XVI əsrdə deyil, daha sonrakı yüzilliklərdə yaşamışdır. Bundan başqa, Amil Çələbioğlu Qurbaninin ilk vücudnamə müəllifi olduğuna dair heç bir məlumat vermir. Bütün bunları nəzərə aldıqda Dirili Qurbaninin vücudnamə müəllifi olması şübhə doğurur.

D.Qaya Çələbioğlunun Yusif Xas Hacib Balasaqunlunun "*Kutadqu-bilik*" və Yunus Əmrəyə aid verdiyi örnəkləri yaşnamə olaraq qəbul etmir və fikrini belə əsaslandırır: "Çelebioğlu, yazısında, *Kutadgu Bilig'dan* bir bölümle (Beyit: 364-377) ve Yunus'tan örnek bir şiire de yer vermiştir. Dikkatle incelendiğinde aslında bunların doğan her canlının zamanla yaşlanacağı ve hayatının sona ereceğini anlatan ve yaşname niteliği taşımayan şiirler olduğu görülecektir. Bu bakımdan her iki örneği de ilk yaşname örnekleri arasına almadık." *(Qaya, 2004: 15)* Fikrimizcə, həmin şeirlər daha çox dövriyyə səciyyəlidir.

Digər belə bir yanlışlıq Molla Cümə ilə bağlıdır. Bir çox müəlliflər onun vücudnaməsi olduğundan qısa da olsa, bəhs etmişlər. *(Əfəndiyev, 1992: 251; Həkimov, 2004: 450; Nəbiyev, 2004:280.; Qayıbov, 2009: 81)* Molla Cümənin əsərlərinin tərtibçisi Paşa Əfəndiyev isə onun "*Aşıqlar*" adlı şerini qoşma-vücudnamə adlandırır. *(Molla Cümə, 1995: 458)* Lakin bizcə, *"Aşıq-*

*la*r"[7] başlıqlı həmin əsər vücudnamənin tələblərinə cavab vermir. Belə ki, burada yaşlar üzrə mərhələlərin təsviri yoxdur, yalnız şairin şəxsi həyatı ilə bağlı avtobioqrafik məlumatlar verilmişdir. Buna görə də aşağıdakı qoşmanı vücudnamə hesab etmirik:

Aşıqlıq Adəmdən icad olubdur,
Ol Adəm atanın nəvəsiyəm mən.
Nə qədər dünyaya aşıq gəlibdir,
Külli aşıqların anasıyam mən.

Aşıq anasıyam, şairlər kökü,
Gəzərəm dünyada divanə təki,
Mahalım Göynükdür, şəhərim Şəki,
Layisqi kəndinin binasıyam mən.

Binəm Layisqiyə düşübdür mehman,
Pədərim Salahdır, madərim Reyhan,
Vələdim Həsəndir, əxim Süleyman,
Familim Molla Oruc, ədnasıyam mən.

Ədnayəm, kəmtərəm, dərdə dərmanam,
Hənəfi məzhəbəm, həm müsəlmanam,
Nəbim Məhəmmədd ir, əhli-Quranam,
Mömin qardaşların aşnasıyam mən.

Aşnayam, gedərəm doğru yolunan,
Bülbüləm, söhbətim olar gülünən,
Danışsalar yetmiş iki dilinən,
Ol qədər arifəm, qanasıyam mən.

Qanıram, ustaddan almışam dərsi,
Oxumuşam ərəb, türk ilə farsi,

---

[7] Qeyd edək ki, Hümmət Əlizadənin tərtibində həmin qoşma *"Adəmin nəvəsi"* başlığını daşıyır.

Fikrim seyr eyləyər ərşinən kürsi,
Dərin kitabların mənasıyam mən.

Mənada mollayam, Molla Cüməyəm,
İsmi-Pünhan, oda şux[8] pərvanəyəm,
Gəlmişəm cahana, bir gün fənayam,
Axırda Kərəm tək yanasıyam mən.

(Cümə, 1995: 120-121)

Fikrimizcə, burada ilahi eşqdən, Allaha olan "aşiqlik"dən, Adəm əleyhissəlamdan bu yana dünyaya gələn aşiq//aşıqlardan bəhs olunur. Sədnik Paşayev də həmin şerin təhlilində vücudnamə terminindən istifadə etmir və "aşıqlığ"ın əslində aşiqlik olduğunu qeyd edir: "Qoşmanın ilk bəndinin ilk misrası da çox zaman düzgün izah olunmur. ...belə başa düşülə bilməz ki, Adəm ilk dəfə saz götürüb, söz qoşub, aşıqlıq edib, əsla yox. Adəmdən aşıqlıq yox, aşiqlik, yəni sevib-sevilmək qalıb"[9] *(Paşayev, 1990: 86)*. Qiyas Vəkilov isə həmin misranı müstəqim mənada qəbul edib, aşıqlığın Adəm Atadan icad olunduğunu göstərir *(1993: 49)*. Son bənddə isə təsəvvüfdə aşiqliyin simvolu olan *"pərvanə"* obrazının şerə gətirilməsi, cahana gəlmə və əslinə dönmə (nüzul və üruc), Kərəmin adının çəkilməsi dediklərimizi təsdiqləyir. Beləliklə, bu şeir tərcüməyi-haldan mühüm məqamlar əks etdirməklə yanaşı, vücudnamədən daha çox dövriyyə şeirlərlə səsləşməkdədir. Ümumiyyətlə, Türkiyə ədəbiyyatşünaslığında yaşnamələrin dövriyyə şeirlər əsasında yarandığı qeyd olunur: "Yunus Emre ve diğer vahdet-i vücud anlayışına sahip olan sünni mutasavvıfların hepsinin devriyyelerinde yer alan bu tasavvufi, remzi ifade tarzı yanında aynı şairlerin

[8] Oda aşiq

[9] Zənnimizcə, şerin ilk beytində aşıq hər şeyin Adəm atadan başladığı təsəvvüründən çıxış edərək sözün, sazın qədimliyinə işarə edir. Çünki şeirin sonrakı misralarında diqqət şerin, şairin üzərində cəmləşdirilir. (Red.)

halk için yazdıkları devriyyelerde çoğunlukla insanın ana rahmine düşmesinden başlayarak ölümüne kadar, hatta bazan ölümden sonrakı bazı sahfaları da içine alan bir anlatımla karşılaştırmaktadır. Bu manzumelerde, ana rahmine düşme anından itibaren kişinin başına gelecek olan maddi ve manevi sıkıntılara işaretle dünya hayatında bunlardan kendini korumanın yollarını anlatan, kabir ve ahiret aleminin güçlüklerini gözler önüne seren şer`i devriyyeler de yazılmıştır... Ayrıca bu anlayıştan hareketle devriyye türü, ileride ayrı bir nevi olarak ortaya çıkacak yaşnameye de dönüşmektedir”. *(Uzun, 1994: 252)* Murad Özgökmenin *“Türk İslam ədəbiyyatında ilâhilər, nəfəslər və dövriyyələr”* adlı dissertasiyasında Aşıq Dərdlidən verdiyi dövriyyə şeir ilə Molla Cümənin adı çəkilən qoşması arasında ideya-məzmun baxımından yaxınlığın olması da bu mülahizələri təsdiqləyir. Həmin dövriyyə şeri tam olaraq aşağıda veririk:

Bir zaman eğlendim sulb-ı pederde,
Kereme uğradım, kana yetiştim.
Bir zaman meksettim rahm-i maderde,
Vücut hasil ettim, cana yetiştim.

Erba anasırdan olundum tertib,
Üstâdım Hüdâ'dır, eyledi terkib,
Ben ana kul oldum ol bana habib,
Mâ idim, şekl-i insana yetiştim.

Hak mimarım oldu kuruldu binam,
El, ayak, parmaklar yapıldı tamam,
Dokuz ay, dokuz gün olunca hitam,
Vakt erişti, bu cihana yetiştim.

Dertli Hak'tan nutuk geldi dilime,
Tarikattan bir yol geçti elime,

Şeriattan su bağlandı gülüme
Katre idim, bir ummana yetiştim.
(Özgökmen, 2001: 85-86)

Göründüyü kimi, burada vəhdəti-vücud təliminin güclü təsiri vardır, şerin sonunda şəriət və təriqət mərhələləri yada salınır və qətrənin (cüzv) ümmana (küllə) qovuşması təsvir olunur. Dənizdən (vəhdətdən) qopub gələn damla dövr edərək ona qovuşur. Beləliklə, klassik vücudnamələr dövriyyə şeirlərdən nəşət etmiş, həm məzmununda, həm də adında birinci ilə paralelliyi qoruyub saxlamışdır. Bu baxımdan vücudnamə termininin ifadə etdiyi məna da maraq doğurur və prof., f.e.d. Məhərrəm Qasımlının tədqiqatlarında vəhdəti-vücud təlimi ilə əlaqəli şəkildə izah edilir: "... orta çağ aşıq yaradıcılığındakı qıfılbənd, müəmma, vücudnamə kimi şeir şəkillərinin, nadir istisnalar olmaq şərtilə, sufiliyin rəmzi-ürfani sisteminə bağlılığı tamamilə təbiidir... Məsələn, vücudnamədə bəndənin dünyaya gəlişi və Tanrıya qovuşana qədərki ömür yolu müəyyən mərhələlər üzrə, tarixi ardıcıllıqla (əsasən, bir yaşdan yüz yaşa kimi) təsvir olunur. Şeir bəndənin Tanrıya qovuşması – vücuda (Vücudi-Mütləq – E.F.) çatması, onunla vəhdətə girməsi ("vəhdəti-vücud") ilə başa çatır və bu səbəbdən də "vücudnamə" adlanır". *(Qasımlı, 2007: 148-149)* Göründüyü kimi, vücudnamə arxetipi, yəni dövriyyə ilə məzmun baxımından yaxından səsləşməkdədir. Vücudnamənin Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında "əvvəl-axır" və "meracnamə" terminləri ilə ifadə olunması *(Namazov, 1984: 60)* da bu şeir şəklinin mövzu baxımından yalnız bu dünya ilə bağlı olmadığı fikrinə yönəldir. "Əvvəl-axır" termini dövr nəzəriyyəsindəki, yəni "varlıqların Haqdan gəlişini və Ona dönüşünü açıqlayan təsəvvüfi görüş"dəki əvvəl və son, eniş və dönüş (nüzul və uruc) anlayışları ilə assosiasiya yaradır. "Meracnamə" termini də bu baxımdan həmin

nəzəriyyə ilə uyğunluq təşkil etməkdə, kamil insanın meracını – ruhi seyrini xatırlatmaqdadır. Bəzən "vücudnamə" terminin açıqlaması "vücud" sözünün müstəqim mənası ilə də izah olunur: "Yaşnamelerin dışında, vücud yapısıyla ilgili eserlere de vücudname denilmektedir". *(Çələbioğlu, 1998: 367)*

Bu şeir şəklinin mövzusu ilə bağlı tədqiqatçılar arasında rəy birliyi olsa da, forması ilə bağlı fikir müxtəlifliyi mövcuddur. Azad Nəbiyevə görə, vücudnamə yalnız qoşma formasında, yəni on bir hecalı olur: "Qoşma poetik sisteminə əsaslanan, onun ölçülərində yaranan və qoşmanın tipi kimi tanınan şer şəkillərindən biri də vücudnamədir... Qoşma və onun növləri barədə folklorşünaslıqda müxtəlif mülahizələr vardır. Bir sıra araşdırıcılar qoşma strukturundan yararlanmaqla yaranan bir sıra şəkilləri ustadnamə, vücudnamə, cahannamə, müsibətnamə və s. müstəqil şeir şəkli hesab edirlər. Hətta ayrı-ayrı antologiyalara da onlar beləcə daxil edilir. Şəkli xüsusiyyət etibarilə qoşmadan ancaq bəndlərinin sayı ilə fərqlənən bu nümunələrlə qoşma arasındakı uyğunluq və eyniliklər əsasən nəzərdən yayınır. Başqa qrup tədqiqatçılar isə belə hesab edirlər ki, qoşma məzmun cəhətdən də rəngarəng olub müxtəlif növlərə ayrılır. Ustadnamə, vücudnamə, cahannamə və s. qoşma strukturunu daşıyan on bir hecalı şeir şəkilləri yalnız qoşmanın növləri hesab edilməlidir". *(Nəbiyev, 2004:279)* Amma müxtəlif türk xalqlarının ədəbiyyatından topladığımız vücudnamə örnəkləri bu tezisin doğru olmadığını göstərir və digər folklorşünaslar da bu şeir şəklinin müxtəlif formalarda olduğunu bildirirlər. "Vucudnâme bütün âşık şiir şekillerinde olabilir[10]. Vucudnâme diğer şiir şekillerine göre sayıca daha çok bende sahiptir. Kafiye kuruluşu 1. bentte birinci-üçüncü mısralar serbest, ikinci-dördüncü mıs-

[10] Eyni fikir Mürsəl Həkimov tərəfindən də bildirilmişdir. (Həkimov, 2004: 450)

ralar hem kafiye olur. Kalan bentlerde de birinci-ikinci-üçüncü mısralar birbiriyle, dördüncü mısra, birinci bendin ikinci-dördüncü mısralar ile hemkafiyedir" *(Kobatarian, 2008: 128).* "Yaşnameler, âşıklar tarafından koşma tarzında söylenmiş şiirlerdir… Yaşnameler, tanımda da işaret ettiğimiz gibi destan[11] şiirlerdir.". *(Qaya, 2004: 13, 16)* "Aşıq şerində çox zaman gəraylı, müxəmməs, qoşma, mürəbbe kimi şeirlərlə yazılır"[12] (*Hacıyeva, Rıhtım, 2009: 315)* Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında isə vücudnamə ideya-mövzu xüsusiyyətlərinə görə ustadnamə də hesab edilir. *(bax: Həkimov, 2004: 450)*

A.Çələbioğlu *(1998: 369)* yaşnamələri məzmun baxımından dörd qrupa bölür:

1. Ümumi olaraq insan ömrü ilə bağlı yaşnamələr;
2. Qız və qadın ömrü ilə bağlı yaşnamələr;
3. Şairin həyatı ilə bağlı yaşnamələr;
4. Ömrün mövsümlərə və s. bənzədilərək təsnifi.

D.Qaya *(2004: 16)* isə vücudnamələri aşağıdakı qruplar üzrə təsnif edir:

1. Bütün insanlardan bəhs edən yaşnamələr;
2. Qız-qadınlardan bəhs edən yaşnamələr;
3. Şairlərin öz şəxsi həyatlarından bəhs etdikləri yaşnamələr;

---

[11] Türkiyə ədəbiyyatşünaslığında dastan həm də aşıq şerinin bir şəkli kimi qəbul edilir: "Büyük bir çoğunluğu 11 ve 8 heceli koşma, çok az bir kısmı mani ve pek nadir olarak da divani şeklindeki örneklerine rastlanılan 5 veya 7 dörtlükten aşağı olmamak şartıyla 130 hatta 150 kıta hacmindeki örnekleri mevcut olan, konu sınırlaması olmaksızın âşık tarafından destan yapmaya değer bulunan bir vak'ayı, bir cismi veya kavramı hikâye ederek anlatan ve sözlü kültür ortamında, âşığın ele aldığı konuyu anlatan tutumuna bağlı olarak geleneksel âşık havaları eşliğinde icra ettiği nazım türüne destan denir." *(Çobanoğlu, 2000: 3; Kaya, 2004: 12)*

[12] Eyni qənaət "Ədəbiyyatşünaslıq – Ensiklopedik lüğət"də də verilmişdir. *(Vücudnamə, 1998: 43)*

4. Sosial-tənqidi mövzuda yaşnamələr;

5. İnancla bağlı yaşnamələr.

D.Qayanın araşdırmasında vücudnamələrin 5-88 dördlük arasında olduğu müəyyənləşdirilmiş, həcmcə ən böyük (144 bənd) yaşnamənin Kıbrıslı Oğuz Yorgancıoğluya aidiyyəti qeyd edilmişdir. *(Qaya, 2004: 18)* Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında isə vücudnamələr xüsusi tədqiqat obyektinə çevrilmədiyindən, bu şeir şəklinin məzmun baxımından təsnifatı da verilməmişdir.

Ayrı-ayrı türk xalqlarının ədəbiyyatından əldə edib araşdırdığımız bu vücudnamələr üçün səciyyəvi cəhət insan ömrünün müxtəlif mərhələlərini şərti xronologiyaya uyğun və ardıcıllıqla əks etdirilməsi, dini köklərə malik olması və yeri gəldikcə Qurandan qaynaqlanmasıdır.

Bir-birindən dənizlərlə ayrılan uzaq coğrafiyalarda yaşayan bu aşıq və şairlərin qələmə aldıqları əsərlərdə ideya, məzmun və motiv yaxınlığı qabarıq nəzərə çarpmaqda şeirlərin texniki cəhətləri və struktur özəlliklərində analogiya görünməkdədir: şeirlər, əsasən, qoşma və ya gəraylı şəklindədir. Lakin qazax vücudnamələri fərqli strukturdadır.

Beləliklə, bəhs etdiyimiz müştərək cəhətləri nəzərə alaraq vücudnamə poetik formasını türk xalqlarının ədəbiyyatında özünü göstərən ədəbi təzahürləri ilk dəfə olaraq burada araşdırmaya cəlb etdik. Eyni zamanda dövriyyə xarakterli şeirlərlə vücudnamələrin bağlılığı, bu şeir şəklinin klassik ədəbi ənənə və onun şifahi xalq ədəbiyyatındakı izləri və müəyyən transformasiya elementlərini daşıması kimi maraq doğuran məsələlər də ilk dəfə bu araşdırmada diqqət mərkəzinə çəkilmişdir.

Kitab türk xalqları ədəbiyyatında vücudnamələrin inkişafı, şifahi və yazılı ədəbiyyatdakı yeri, müəllifləri baxımından əhəmiyyət daşıyır və bu istiqamətdə aparılan gələcək tədqiqatlara işıq tutacaqdır.

MƏTNLƏR

ANONIM VÜCUDNAMƏLƏR

ADAMYŇ ÖMRI HAKYNDA OÝUN GATYŞYKLY ÇYN

Bebele öýkünibräk

On ýaşyňda owlaksyň sen,
On bäşiňde – toklusyň.
Bökmäge-de haklysyň sen,
Ýatmaga-da haklysyň.
Ýigrimide kürresiň sen,
Ýigrimbäşde atsyň sen.
Otuz-kyrkda çyn bedewsiň,
Elliňde-de itsiň sen:
Hem-ä hilegärsiň sen,
Hemem akyllysyň sen.
Duşman üçin ýaraksyň,
Dosta ýakymlysyň sen.
Altmyş, ýetmiş, segsen, togsan
Bular özüňe bagly.
Gaplaňam bolup bilersiň,
Möjegem bolup bilersiň,
Şagalam bolup bilersiň,
Doňuzam bolup bilersiň,
Bolsaň-da adam ogly.
Ýüze ýeteniňde weli
Borsuň ütülen towuk.
Ketegiň içem sowuk,
Ketegiň daşam sowuk.

Emma özüň adam bolsaň –
Ýokdur ullakan howp.
Iliň-günüň, dost-ýaryň
Seni horlamaz, garaz.
«Ütülen towuk» diýip,
Azaram berip durmaz.
Gaty gitse, diýerler:
«Ganatsyz, garry horaz!»
(Gurbannepesow, 1995: 386-387)

İNSAN ÖMRÜ HAQQINDA BAMƏZƏ SÖZLƏR

On yaşında oğlaqsan,
On beşində – toğlusan.
Atılmağa da haqlısan,
Yatmağa da haqlısan.
İyirmidə xotuqsan,
İyirmi beşdə atsan.
Otuz-qırxda çin bədövsən,
Əllində də itsən sən.
Həm də hiyləgərsən,
Həm də ağıllısan.
Düşmən üçün yaraqsan,
Dosda sevimlisən.
Altmış, yetmiş, səksən, doxsan
Bunları özünə bağlı.
Qaplanam ola bilərsən,
Canavaram ola bilərsən,
Çaqqalam ola bilərsən,
Donuzam ola bilərsən,
Olsan da adam oğlu.
Yüzə yetəndə vəli

Qoxumuş ütülən toyuq.
Hininin içəm soyuq,
Hininin dışam soyuq.
Amma özün adam olsan –
Yoxdur böyük xof.
Elin-günün, dost-yarın
Səni xorlamaz, qərəz.
«Ütülən toyuq» deyib,
Azaram verib durmaz.
Cəld getsə, deyərlər:
«Qanadsız, qoca xoruz!»

ATADAN ANAYA MƏLUM OLANDA

Atadan anaya məlum olanda,
Qan içində coşqun oldum əməyə.
Qüdrətin kəlamı yetişdi mənə,
Üç ayında məlum oldu anaya.
Dörd ayda döndüm bir yorğa ata,
Kimsə yetişməz olur bu sürətə.
Beş ayda nişan düşdü cəsətə.
Takım yoxdu, bürünmüşdüm pərdəyə.
Altı ayda kök salıban cücərdim,
Yeddi ayda çiçəkləndim, göyərdim.
Doqquz ayda ancaq düşdüm dünyaya.
Ağ balıqlar götürdü məni müqabil,
Həm sərin əmirdim, həm də sərbəsil,
Qüdrətin yolunda olmuşam mismil.
Oxucular gətirdi mənə İncil,
Ətrafımı bürüdü mələk Cəbrayıl.
Dəgdi Zəmzəm suyu, oldum qönçə gül,

Ol səbəbdən tabe oldum İsaya.
Yarım yaşda gecə-gündüz sulandım,
Ağlamaqdan yaş içində islandım.
Bir yaşında beşiklərdə bəsləndim:
Yuxlamadım, götürdülər laylaya.
Yaş yarımda oda vurdum əlimi,
İki yaşında vərdiş elədim yolumu.
Üç yaşında mövlam açdı dilimi,
Süd əmmədim, meyl saldım xubzaya,
Dörd yaşında özüm bildim işimi!
Beş yaşında tanıdım tay-tuşumu,
Altı yaşında dağıtmışam dişimi,
Yeddi yaşında tapşırdılar mələyə,
Səkkizində bildim əlif, beyi,
Doqquzunda qandım abır-həyanı,
On yaşında əzbər etdim əyyamı,
On birində qələm çaldım loğmaya,
On ikisində məlum oldu işimiz,
On üçündə qaynar oldu quşumuz,
On dördündə tütək bağlı quşumuz,
On beşində döndüm bədirlənmiş Aya,
On altısında mən çox düşmüşəm gücə,
On yeddisində ayıb çıxdı yüzə (üzə),
İgirmisində döndüm bir iyirmi nərə,
Bir istədim düşmənləri çəkəlim dara,
Hökmüm çoxdu, baş əgmərəm xotkara,
Dindirəndə əl elərəm ox-yaya,
İgirmi birisində busdum bəzirganın yolunu,
Dağıdıb tökdüm qalaların hər zorlularını,
Çaldım, çapdım bu dünyanın malını.
....

Otuzunda kimsə məni almadı,
Düşmən çox çalışdı, çarə bulmadı,
İsgəndər tək haray salam dəryaya.
....
Qırx yaşımda yad elədim ölümü,
Onda bildim qohumumu, elimi,
Qırx beşində doğru döndüm yolumu.
Əllidə artıq məhəl qoydum sumamaya.
Əlli beşimdə özüm düşdüm yarışa,
Çox qocaldım, əlim çatmaz bir işə,
Fələk döndü, işim düşdü tərsəyə.
Altmışımda ağırlaşdı cəsətim,
Görənlər də eyləyirdi qeybətim,
Yeriyəndə qalmayırdı taqətim.
Yıxılanda dayaq verdim əsaya.
Yetmişimdə nadanlara tay oldum,
Bürüşüdü damarlar, quru yay oldum.
Urvatdan tezcə düşüb, xeyli zay oldum,
Sözüm ötmür, işim qaldı hay-haya.
Səksənimdə əlif qəddim büküldü.
Ömrüm burcu bədənimdən töküldü.
Soldu gözüm, axdı, yaşı töküldü.
Bu dünyada ömrüm keçdi xub zaya.
Doxsanımda dağıtdım xanimanımı,
Əcəl gəldi, bürüdü dörd yanımı.
Yüz yaşımda tapşırmışam canımı,
Qohum-qardaş yığılalar ah-vaya,
İki kimsə çimizdirdi məni əbə,
Onlar da yetsinlər xeyli savaba.
Çəkdilər məzara, xabi-turaba,
Fərişdələr götürdülər havaya.

Minkər, ənkir kəsdi yolum sərasər,
Cəbrayıl, Mikayıl oldu havadar.
....
Heç görülməyən işlər orda görünür,
Bir kişinin adı qırx yerdə bilinir,
Arasında sur düdüyü çalınır,
Yer-göy titrəyərək gedir lərzəyə,
Mən görmüşəm orda haqqı-ədalət,
Heç bəndə görməsin elə zülmət.
Günahkarlar suray olur damlaya,
Miskin dünyada.... edər bu sözü,
Bizim üçün qurulur mizan-tərəzi,
Aşıq Dünya sığın göynən mövlaya.

(Azərbaycan folkloru antologiyası.
XIII, 2005: 409-411)

DÜNYA QALMAYACAQ HEÇ BİR İNSANA

Əzəl gündən bu dünyaya gələndə,
Eşqin həvəsindən düşdüm ərkana.
Ananın rəhmində qaynayıb döndüm,
Çevrildim orada bir qətrə qana.

Doqquz ay, doqquz gün, doqquz saatda,
Baş yazım yazıldı ağ bir kitabda,
Gördüm sığışmıram daha bir həddə,
Vədəm tamam oldu gəldim cahana.

Cahana gələndə gəldi bir qarı,
Yudu, təmizlədi, geydim paltarı,

Iki şamamadan əmdim nobarı,
Bildim ki, gəlmişəm yeni dünyaya.

Ay-günün işığı düşdü üzümə,
Şad oluban güldüm özüm-özümə,
Çox zaman ağladım, baxıb gözümə,
Həm gecə, həm gündüz incidi anam.

Bir yaşımda bir xeylicə iridim,
Yaş yarımda dörd ayaqlı yeridim,
Kilimdə, həsirdə qıçım sürüdüm,
Nə öyüdə baxdım, nə yalvarana.

İki yaşda su istədim, içmədim,
Böyük-kiçik bir-birindən seçmədim,
Nə daşdan, atəşdən, sudan qaçmadım,
Bənzədim dilbilməz mən bir nadana.

Üç yaşımda döndüm açılmış gülə,
Dil-dil ötüb mən oxşadım bülbülə,
Görənlər istədi dindirə, gülə,
Şirin dilim oxşatdılar bal şana.

Dörd yaşımda əfsarımı çeynədim,
Beş yaşımda bir azacıq qaynadım,
Altı yaşda adaşımla oynadım,
Səkkiz yaşda su tək axdım hər yana.

On yaşımda uşaqlıqdan ayrıldım,
Böyük-kiçik arasında sayıldım,
Qanım coşdu hər tərəfə yayıldım,
Görən dedi mənə dəli-divanə.

On birimdə yedim ağıl nobarı,
On ikidə fəhm elədim hünəri,
On üçdə itirmədim dinarı,
On dörddə könlüm gəldi cövlana.

On beşində bədirlənmiş Ay oldum,
Atama, anama mən də hay oldum,
Belim qüvvətləndi, qatı yay oldum,
Dönmüş idim şümşad kimi cavana.

İyirmi yaşında sərimdən keçdim,
Könül havalandı, qaynayıb, coşdum,
Qolum qüvvətləndi, həddimdən aşdım,
Güclənib, zorlanıb döndüm aslana.

Otuzunda heç kimsəni saymadım,
Mərdlik etdim, namərdliyi duymadım.
Qisasımı heç kimsədə qoymadım,
Hər nə iş tutdumsa mərdü mərdana.

Qırx yaşında nizə kimi quruldum,
Eşqdən usandım, yardan yoruldum,
Sel tək bulanıb, yel tək buruldum,
Dalğa yatdı, daha gəlməz çalxana.

Əllisində bir az kefim pozuldu,
Ömür damarlarım bir-bir süzüldü,
Bir ayağım pilləkəndən üzüldü,
Onda bildim, dünya qalmaz insana.

Yetmişində ağrı canı doydurdu,
Yıxdı bəndlərimi sinəm qovurdu,

Yandırdı gülşənim, yelə sovurdu,
Diş ağrısı gətdi məni amana.

Həştadında, oğul sözüm tutmadı,
Qohum-qardaş mənə kömək etmədi,
Könül istər yerə ayaq getmədi,
Gedəndə dəyərdi o yan-bu yana.

Doxsanında əcəl gəldi asıldı,
Yüz yaşında lap nəfəsim kəsildi,
Bürc kimi bədənim yerə basıldı,
Can getdi, cəsəd də qaldı virana.

Öləndə ruyuma tamam soydular,
Qohum-qardaş ağladılar, doydular,
Beş arşın ağ içrə məni qoydular,
Apardılar tapşırdılar zindana.

Xeyir-şər kitabın ələ aldılar,
Oxudular pak-napakı bildilər,
Cənnətə, həm cəhənnəmə sürdülər,
Ayırdılar hər birisin bir yana.

Can cəsədlə halallaşıb ayrıldı,
O yol üstə çox bəndlər var idi,
Məlakələr onda mənə yar idi,
Nə zəhmətlər çəkdim, keçdim o yana.

Mal ki, vardır əmanətdir insana,
İnsan ki var, əmanətdir dünyaya,
Əbləh odur, dünya üçün qəm yeyə,
Tanrı bilər kim qazana, kim yeyə,

Bacardıqca sən də yaxşılıq elə,
Dünya qalmayacaq heç bir insana.

(Vücudnamə. Saqinamə. Tövbənamə, 1997: 215-217)

"KOROĞLU DASTANI" (Azərbaycan variantı)

Üç yaşından **beş** yaşına varanda,
Yenicə açılan gülə bənzərsən,
Beş yaşından **on** yaşına varanda,
Arıdan saçılmış bala bənzərsən.

On dördündə sevda enər başına,
On beşində yavan girər duşuna,
Çünki yetdin **iyirmi dörd** yaşına,
Boz, bulannıq axan selə bənzərsən.

Otuzunda kəklik kimi səkərsən,
İgidlik eyləyib qanlar tökərsən,
Qırxında sən əl haramdan çəkərsən,
Sonası ovlanmış gölə bənzərsən.

Əllisində əlif qəddin çəkilər,
Altmışında ön dişlərin tökülər,
Yetmişində qəddin, belin bükülər,
Karvanı kəsilmiş yola bənzərsən.

Səksənində sinən enər dizinə,
Doxsanında qubar qonar gözünə,

KOROĞLU der, çünki yetdin **yüz**ünə,
Uca dağ başına kola bənzərsən.

(“Koroğlu”, 1956: 417)

“KOROĞLU” DASTANI
(Türkmən variantı)

Bizem böldük dirilerin qövmundən,
Xak jan berip qımıldaşan günlerim.
Dokuz aylap yatdım ənem qarnında
Gözüm açıp, dünyə gelen günlerim.

Birimde bilmedim yahşi yamanı
İkimde tanadım atam ənemi
Üçümde berdiler dili zıbanı
Dört yaşımda daş atışan günlerim.

Beş yaşımda bexre aldım yaz bilen,
Altı yaşda kovalaşdım saz bilen,
Edi yaşda işim bolmaz qız bilen,
Sekizimde dişim düşen günlerim.

Dokuzımda molla berdim salamı,
Onumda boynumda xakın kelamı,
Onbirde göterdim dövlet qalamı,
Xakın kelamını yazan günlerim.

On ikiden girmişem **on üç** yaşıma,
On dördünde xecer urdı başıma,
On bəşimde gızlar girip düyşüme,
Oların ışkında joşan günlerim.

Yigrimimde sıçran-sıçran uçardım,
Otuzda gılıçdan ganlar saçardım,
Çillesi demirden yayım çekerdim,
Dokuz pilden ok geçiren günlerim.

Kırkımda şir kibi arlap inmişem,
Ellimde ner kimin kükrən sınmışam,
Altmışımda toba-tagsır kılmışam,
Pıgamber yaşını yaşan günlerim.

Xayıp boldı, beg **GÖROGLI**, garrıdın,
Vagtı eten bossan kimin eridin,
Xatarlar içinde esrik ner idin,
Ağzımdan ak köpük saçan günlerim

(Göroğlu, 1958: 609-610)

Azərbaycanca:

Bizlər gəldik dirilərin qövmündən,
Haq can verib, qımıldaşan günlərim.
***Doqquz ay** yatdım anam qarnında,*
Gözüm açıb, dünyaya gələn günlərim.

***Bir**imdə bilmədim yaxşı-yamanı,*
***İki**mdə tanıdım atam-anamı,*
***Üçüm**də verdilər dili-zəbanı,*
***Dörd** yaşımda daş atışan günlərim.*

***Beş** yaşımda bəhrə aldım yaz ilə,*
***Altı** yaşda qovalaşdım saz ilə,*
***Yeddi** yaşda işim olmaz qız ilə,*
***Səkkiz**imdə dişim düşən günlərim.*

***Doqquz**umda mollaya verdim salamı,*
***On**umda boynumda haqqın kəlamı,*
***On bir**də götürdüm dəvat-qələmi,*
Haqqın kəlamına yazan günlərim.

***On iki**dən girdim **on üç** yaşıma,*
***On dörd**ümdə xəncər vurdu başıma,*
***On beş**imdə qızlar girdi duşuma,*
Onların eşqiylə coşan günlərim.

***İyirmi**mdə səkə-səkə uçardım,*
***Otuz**da qılıncdan qanlar saçardım,*
Çilləsi dəmirdən yayım çəkərdim,
Doqquz fildən ox keçirən günlərim.

***Qırx**ımda şir kimi kükrəyib-enmişəm,*
***Əlli**mdə nər kimi kükrəyib sınmışam,*
***Altmış**ımda tövbə-təqsir qılmışam,*
Peyğəmbər yaşını yaşayan günlərim.

*Heyf oldu, bəy **KOROĞLU,** qarrıdın,*
Vaxtı ötən bostan kimi əridin,
Qatırlar içində əsrük nər idin,
Ağzımdan ağ köpük saçan günlərim.

Vücudnamə. Parça 1

Əllidə eylədim ömürümü yarı,
Ömür baxçasının saraldı barı,
Səslədim möhnəti, oyatdım zayı,
Məmnun adladım, keçdim cəfaya.

Altmışında sanbur gədikdən aşdım,
Yetmişində əhli-ziyadan qaçdım,
Səksənində səbrü-taqətdən düşdüm,
Qədd əyildi, pənah gətirdim əsayə.

(Azərbaycan Folklor Antologiyası,
6, II c., 2002: 327)

Vücudnamə Parça-2

İyirmi idim – igid idim,
Otuz idim – topuz idim.
Qırx idim – qırıq idim,
Əlli idim – bəlli idim,
Altmış idim – batmış idim.
Yetmiş idim – bitmiş idim,
Səksən idim – sərsəm idim.

(Cəfərov, 1984: 80)

Vücudnamə Parça-3

İnsanoğlu; **9 ay 10 gün**ə qədər ağlamaz.
10 yaşına qədər sevimli, yaramaz.
20 yaşında gəncliyinin qiymətini anlamaz.
30 yaşında yaşar, amma pulu olmaz.
40 yaşında anlar ki, pulsuz olmaz.
...**50** yaşında yolun yarısı, narahat olmaz.
...**60** yaşında sağı-solu bəlli olmaz.
70 yaşında çox işə yaramaz.
80 yaşında eşitməz, anlamaz.
90 yaşına qədər yəqinki yaşamaz.
100 yaşında tarix olar, unudulmaz...

Vücudnamə Parça-4

50 oldun – bəlli oldun.
60 oldun – batmış oldun.
70 oldun – getmiş oldun.
Oldun **80** – bil ki, təksən.
Oldun **90** – bu gün varsan, sabah yoxsan.
100 oldun – torpaqla düz oldun[13].

Vücudnamə Parça-5[14]

10-da tullan.
20-də evlən.
30-da pullan.
40-da ağıllan.
50-də ağıllan.
60-da hellən.
70-də şellən.
80-də çallan.
90-da çullan.
100-də yollan.

---

[13] Bu nümunə bizə Ramiz Əskər tərəfindən təqdim edilmişdir.
[14] Bu nümunə bizə AMEA, Fəlsəfə və Hüquq İnstitutunun əməkdaşı Allahverdi Teymurov tərəfindən təqdim edilmişdir.

MÜƏLLIFLI VÜCUDNAMƏLƏR

Aşıq Abbas (XVI-XVII)

USTADNAMƏ

Ata bəşərindən gəldim anaya,
Ana bədənində qan oldum durdum.
Anam boylu qaldı, yatdı vədəyə,
İki mələk **qırx gün** çəkdi cəfamı,

Düzdü bəndi-bəndim, eylədi təhər,
Sanasan qavvasam düşdüm dəryaya.
Bir **beş ay** dolandı, incitdim ana,
Səkkiz ay tutuldum nəzir qurbana,

Doqquz ayda mən də gəldim dünyaya.
O dəm hazır olub gəldi mamalar,
Kəsildi qurbanlar, yedi dayalar,
Madərimə şirni verdi analar,

Basıb bağrına, tutdu laylaya.
Bir yaşında oldum bir əcəb göyçək,
Iki yaşda qoysa qızılca, çiçək,
Üç yaşında mən ölmədim, dirildim,

Yavaş-yavaş ayax tutdum bağçaya,
Göftarım şirindi misalı-bülbül,
Çox-çox şirin gəldim ata-anaya.
Ağlı-huşum vardı, qalxdım söylədim,

Özümdən böyüyə salam eylədim,
Götürüb qoydular mollaxanaya.

Beş yaşımda ağ-qaranı mən seçdim,
Altıda, **yeddi**də vacibət keçdim.

On yaşında sərim doldu sevdaya.
İstərəm özümü bir yaxşı dilbənd,
Özü şux, sözü şux, yəni dərdimənd,
On səkkiz yaşında mən oldum oğlan.

Oturub, durduğum, danışdığım qan.
Baş alıb, baş verməm heç bir kimsəyə.
İyirmi yaşında qoç bir iyidəm,
Otuzumda mən yuxudan oyandım.

Qırx yaşımda hər sevdadan usandım,
Əllidə nəsihət verrəm özgəyə,
Qocaldım, axırda oldum natavan,
Nə qolay, nə yaxşı, hamıdan yaman.

İstərəm buradan köçəm üqbaya,
Ömür başa yetdi, gethaget oldu,
Nəvə-nəticə tamam mənə yad oldu.
Gələn dedi: "Bax dəngəsər qocaya".

Beş gün, üç gün keçib ağrıdı başım,
Yığışıb gəldilər qohum-qardaşım,
Heç macal tapmadım mən halallaşım,
Onda gördüm canım düşdü lərzəyə.

O vaqt sinəm üstə çöküb bir cəllad,
Vurdu caynağını oldum bitaqət,
Dedim: "Sən Tanrı, əl saxla bir saat",
Cəfa çəkdim ömür verdim fənaya.

Gəlib qohum-qardaş ah-vay etdilər,
Məni ağa büküb, suya tutdular,
Qoydular tabuta alıb getdilər,
Axirət evinə, mənzil-məvaya.

Verdi təlqinimi molla, üləma
Qoydular qapısız, bacasız dama.
Qəbr sıxıb torpax çökdü əzama
Onda bildim, getdim axır dünyaya....

(Aşıqlar, 1937: 30-31)

Aşıq Ağalar ()

OYANDIM

Yoxdan məni var edəndə ilahim,
Gör xabi-qəflətdən necə oyandım.
Keçdim atam yurdundan düşdüm anayə,
Birəng ikən min rəng ilə boyandım.

Bir aylıqla məlum deyildim hələm,
İki aylıqda gördüm yeni bir aləm,
Haqdan gəldi mələk əlində qələm,
Dərya tək çalxanıb, sel tək bulandım.

Üçüncü ay yerim oldu bir ümman,
Dördüncü ay cismim oldu tamam qan,
Beşinci ay haqdan gəldi mənə can,
Anamın qanından içib, dolandım.

Altı ayda tamam oldu cəsədim,
Bərkidi, sümüyüm, iliyim, ətim,

Yeddi-səkkiz anam çəkdi möhnətim,
Doqquzda dünyaya düşüb yarandım.

Bir yaşımda yaxşı-yaman qanmadım,
İki yaşımda bir soltanı sanmadım,
Üç yaşımda dediyimdən dönmədim,
Dörd yaşımda həya gəldi, utandım.

Beş yaşımda, həm oynadım, həm güldüm,
Altı yaşda ədəb-kamalı bildim.
Yeddiyə çatanda məktəbə getdim,
Oxuyub hərfini, dərsimi qandım.

Səkkiz yaşda oldum məktəbli oğlan,
Doqquz yaşda qəlbim oldu bir umman.
On yaşımda gəzib dolandım hər an,
Qohumu, qardaşı, yadları andım.

On bir yaşda mən dolandım cahanı,
On iki yaşda oldum könül qurbanı.
On üç yaşda çaldım tarı, kamanı,
On dörd yaşda həya gəldi, usandım.

On beş yaşda artıq eylədim həya,
On altı yaşımda düşdüm sevdaya.
On yeddi yaşımda yetişdim payə,
Eşqin dəryasında qalıb çalxandım.

On səkkiz yaşımda beynim oldu qan,
On doqquz yaşımda gəzdim firavan.
İyirmi yaşımda alıb bir canan,
Məhəbbət uğrunda oda qalandım.

Otuz yaşda əbəs sandım sevdanı,
Qırx yaşımda zikir qıldım sübhanı.
Əlli yaşda enib bir pilləkanı,
Elə bil ki, dağ başından tullandım.

Altmışa çatanda ağardı başım,
Yetmişə çatanda töküldü dişim.
Elə ki, **səksənə** yetişdi yaşım,
Uşaq kimi hər bir sözə aldandım.

Doxsana çatanda titrədi dizim,
Danışdım, sözümü bilmədim özüm.
Elə ki, **yüz** oldu, yumuldu gözüm,
Qəbir əzabına düşüb yoxlandım.

İnkir-minkir cəm oldular yanıma,
Görcək mənim qorxu düşdü canıma,
Sığındım Allaha, haqq, "Quran"ıma,
Ol səbəbdən yüngül keçdi fərmanım.

Məhşər meydanından quş kimi uçdum,
Sirat körpüsündən çox asan keçdim,
Ağalar deyir ki, cənnətə düşdüm,
Abi-kövsərdən də içib, dolandım.

(Aşıq Ağalar, 2014: 76-78)

Aşıq Aslan Kosalı[15] (1929)

İNSAN OĞLU

Təbiyət yaradıb icad eylədi,
Sovqat etdi yer üzünü bəndaya,
Atadan anaya mən gəlib düşdüm
İstədim ki, mən də uçam dünyaya.

Ana bədənində **doqquz ay** qaldım,
Doqquz gün də keçdi dünyaya gəldim.
Üzərdə uduxdum, nəfəsmi aldım
Hamamladı məni, qucaqladı dayə.

Oydu ki mən gəlib **bir** yaşa çatdım,
Fərəhlənib günü-gündən boy atdım,
İki yaşda əl-ayağımı oynatdım,
Üç yaşında fikir verdim anaya.

Dörd yaşımda bir az ağıla gəldim,
Beş yaşımda yaxşı oynayıb-güldüm,
Altı yaşda yaxşı-pisimi bildim,
Anam məni bir az saldı cəfaya.

Yeddi yaşda atam qoydu məktəbə
Səkkiz, doqquz, **on**da aldım mərhəba.
On beşində xeyli çatdım mətləbə
Ağlım toxtaq oldu, üzümdə həya.

İyirmidə oldum əməlli cavan
Çox özümdən dedim, beynim idi qan.

[15] Aşıq Aslanın bu vücudnaməsini fil.ü.f.d. Elxan Məmmədli təqdim etmişdir.

İyirmi beş yaşına yetişən zaman
Yar eşqiylə adım saldım araya.

El adəti aldım bir sərminadan[16].
Sevdi məni yarım olduqca, o can
Heç kimsə doymayıb o şirin candan
Ancaq indi mən düşmüşəm sevdaya

Otuzunda artdı mülkü-qüdrətim,
Mənim də dünyaya gəldi evladım,
El içində nəziri-qurban dedim,
Layiq idi zəhmət çəkmək balaya.

Otuz beşdə baxdım oğula-qıza,
Bənzədi hər biri Aya, ulduza.
Qırx yaşında fikir verdim namaza,
Dedim borcu verək dahi mevlaya.

Eylə ki **əlli**yə yetişdi sinnim,
Baxdım ki, ömürdən azaler[17] günüm.
Altmışda qaldı taqətli günüm,
Az tərpəndi, gec yetirdim binaya.

Altmış beşdə yaxın etdim uzağı,
Gözlərim torlanıb görmür qabağı.
Yetmiş yaşda üç eylədim ayağı,
Nəvələrim güldü qoca babaya.

Səksənində oldum yorğana mail,
Naxoş oldum, halım oldu lap zayıl,

[16] Sərvi-mina
[17] azalır

Doxsanımda oldum ölümə qayil
Çünkü həsrət oldum ağa-qaraya

Nəyisə, Əzrayıl aldı canımı,
Qohumum-əqrəbam kəsdi yanımı,
Dünyadan qaldırdı mərgümanımı,
Daha bir də gələn döyüləm buraya.

Yığıldı mollalar, oxundu Quran
Torpaqlar doğrandı, qazıldı kankan
Dedim bu gün də var, ay Aşıq Aslan,
İnsan oğlu getməlidir üqbaya.

Aşıq Bəhmən Göyçəli (1901-1976)

RƏHBƏRİMİZ – PARTİYAMIZ YAŞASIN

Min doqquz yüz birinci tarixdə mən
Təvəllüd elədim, gəldim cahana.
Beş yaşında qaldım atadan yetim,
Dar oldu başıma keçən zamana.

Altıda, yeddidə göz yaşım tökdüm,
Səkkizdə, doqquzda ahı-zar çəkdim,
On-on bir yaşında bu iki əhdim,
Çox nifrət elədim o zimistana.

On ikidə, on üçdə bildim xeyir-şər,
On dörddə, on beşdə mən oldum nökər,
On altı sinnimdə deyim müxtəsər,
Çox zülüm olubdu mən novcavana.

Üç xırda qardaşım, bir qoca anam,
Az qaldım odlara alışıb yanam,
İstədim ki, şirin candan usanam,
Üfüqdən bir günəş doğdu asmana.

On yeddi tarixdə günəş yayıldı,
Zəhmətkeşlər yoxsulluqdan ayıldı,
Fəhlə, kəndli hamı qardaş sayıldı,
Çarı yıxıb qərq etdilər ümmana.

Qabaqda qəhrəman, böyük partiya,
İstinad eylədi yoxsul, ortaya,
Hücum etdi mülkədara, varlıya,
Ölkəmizdən qovdu çöl-biyabana.

On səkkizdə hər təşkilat quruldu,
On doqquzda qan soranlar qırıldı.
İyirmidə qatı qanlar duruldu,
Iyirmi birdə gəldik şirin zəbana.

Düz qoyuldu bu qanunun əsası,
Lenin oldu zəhmətkeşlər atası,
Dağıldı kökündən zülmün qalası,
Lenin adı əzbər oldu dəhana.

Lenin verdi məzlumlara bir nicat,
Iyirmi iki, iyirmi üçdə xoş həyat,
Bütün ölkələrə eylədi isbat,
Sovet hökuməti mərdi-mərdana.

Günbəgün yüksəldi ilbəilində,
Məktəb açdı hər millətin dilində,

Hamı bir hüquqda sovet elində,
Xalqımız qarşıladı xoş mehribana.

Iyirmi yeddidə olundu elan,
Iyirmi səkkizdə beşillik plan,
Yaşasın ölkənin qaydına qalan,
Cavab verdi hər tərəfdə düşmana.

Tarix yetişəndə **iyirmi doqquz**a,
O zamandan daxil olduq kolxoza,
Xalqımız çıxıbdı bu gözəl yaza,
Ölkəmiz bənzəyir bir gülüstana.

Sovetlər elidi gözəl büsatlı,
Yüksək sənayeli, gözəl həyatlı,
Qadınlar, kişilər olur savadlı,
Elmi kamalımız çatıb loğmana.

Alındı köhnədən qalan qisaslar,
Xainlər dərdləndi, şadlandı dostlar,
Qəhrəmandı Qızıl Ordu, matroslar,
Düşmənin ürəyin döndərdi qana.

Otuz altı, otuz yeddi ildə cəm,
Sinifsiz cəmiyyət qurmuşuq möhkəm,
Bu **qırxıncı** ildə yoxdu dərdi-qəm,
Biz çatmışıq indi əhdi-peymana.

Xalqın şairləri, həm də aşığı,
Məclislər bəzəyi, el yaraşığı,
Bir bilirik bu dünyanın işığı,
Partiyadı şölə salıb hər yana.

Azad sənətimdə, azad elimdə,
Mən gəzirəm bu təriflər dilimdə,
Öz hüququm, ixtiyarım əlimdə,
Ağ ürəyim, ağ günüm var nişana.

Sən həyatdan alıb kamı kolxozçu,
Staxanovçuluq namı kolxozçu,
Varlı olub indi hamı kolxozçu,
Yaşasın deyirik dövran qurana.

Rəhbərimiz – partiyamız yaşasın,
Zəhmətkeşin sorur halın yaşasın,
Çalın sazı, siz əl çalın, yaşasın,
Azad hüquq verib şair **BƏHMANA**.

(Aşıq Bəhmən, 2005: 278-280)

Aşıq Hüseyn Əliabadlı (XX əsr)

DÖNDÜM

On beş yaşa çatanda mən
Bir gözəl oğlana döndüm.
Yandım eşqin atəşində,
Kərəm Məcnuna döndüm.

İyirmidə bala-bala
Nəzər saldım sağa, sola.
Heç kəsdən qalmadım dala,
Bir igid aslana döndüm.

Otuzuna vara-vara,
Yetişdim kamala, vara.

Sədəm çatdı hər diyara,
Hər işi qanana döndüm.

Qırxda hər işə qarışdım,
Tayım-tuşumla yarışdım.
Halal zəhmətlə sarışdım,
Namuslu insana döndüm.

Əlli yaşda oldum qoca,
Gündüzümü sandım gecə.
Daha gəlmirəm vecə,
Çox vaxtsız nihana döndüm.

HÜSEYN, ömrü vurma başa,
Bu büsata et tamaşa.
Çata bilsən altmışa,
Sanaram pirana döndüm[18].

Aşıq Mədət (1934)

SANASAN QƏVVASAM, DÜŞDÜM DƏRYAYA

Əsli bəni-adəmin vəsmin söyləyim,
Ata vücudundan gəldim anaya.
Ana bətnində qan oldum durdum,
Anam həmlə oldu, qaldım vədaya.

Üç ayda bir mələk oldu müqərrar,
Düzdülər əzamı eylədi təyyar,

[18] Zümrüd Səmədovanın şəxsi arxivindən (Əlyazması hüququnda)

Ətdən, qandan, sudan mən tapdım qərar,
Sanasan qəvvasam, düşdüm dəryaya.

Doqquz ayda gəldim ayə, nişana,
Ağırlaşdı yerim döndü zindana,
Atam, anam nəzir verdi qurbanə,
Allah-allahla gəldim dünyayə.

Göbəyimi kəsdi bir qarı,
Küllüyü eylədi, gətdi kübarı,
İki şamamadan əmdim nübarı,
Onda bildim mehman oldum dünyaya.

Xülaseyi gəldim **bir** yaşa,
Süründüm ağaca, kəsəyə, daşa,
Heç qorxu bilmədim, yandım atəşə,
Yürürdüm oda, düşməyə çaya.

İki yaşımda oldum yanı qızılgül,
Gövtarım şirin idi, vüsalı bülbül,
Gələndən, gedəndən oldum dilbədil,
Onda çox xoş gəldim ata-anaya.

Üç yaşımda oldum vacibi göyçək,
Dedilər sağ qoya qızılca çiçək,
Dörd yaşda danışdım yalan və gerçək,
Beş yaşında çıxdım qapı, bacaya.

Altıda, **yeddi**də diş təzələdim,
İdrakım tamam idi, əyan söylədim,
Özümdən böyüyə salam eylədim,
Götürüb qoydular məkətxanəyə.

Səkkizdə, **doqquz**da qaranı seçdim,
Onda da vacibətə yetişdim,
On ikidə Quran kitabı keçdim,
On dörddə lərin doldu lərdayə.

On beşdə gəzdim könlüm dilvəndi,
Özü şux, sözü şux, yəni dərdimənd,
Bir huriyi nisbənd, bir mələk sifət,
Bənzərdi Yusifi ol Züleyxaya.

On yeddidə oldum bir cavan oğlan,
Dindiyim, oturduğum tamam hamsı qan,
(oturduğum, durduğum, danışdığım oldu qan)
Gecə-gündüz mən gəzirəm pəhləvan,
Baş alardım, baş verməzdim kimsəyə.

On yeddidən **iyirmi**yə gəldim,
Göz açdım, xeyrimi şərimi bildim,
Həm yedim, həm yedirtdim, həm aldım, verdim,
Gördüm heç etibar yoxdur dünyaya.

Otuzda oğlanam,
Otuz birdə o yan, bu yanam,
Otuz üçdə hər sövdadan ağlaram,
Otuz beşdə mən əl qoydum türbaya.

Qırx yaşımda yatmış idim, oyandım,
Əlli, altmış maşallaha dayandım,
Tutduğum işlərdən yaman utandım,
Götürübən nəsihət verdim özgəyə.

Yetmişdə işim gethaget oldu,
Oğul dönük düşdü, gəlin bəd oldu,

Qohum-qardaş hamı məndən yad oldu,
Qaldım valehlərə Haqqı Rzayə.

Səksəndə qapıdan kəsildi ayaq,
Qapandı gözlər, tutuldu qulaq,
İncidi məndən oğul və uşaq,
Öz-özümə nifrət etdim, xudaya.

Doxsanda oldum piri-natəvan,
Ahal-şahal daha hamıynan yaman,
Qurudu qəfəsim çox incidi can,
İstəyirəm köç edim mənzil məqayə.

Yüz yaşımda ağrıdı başım,
Yanıma yığıldı qohum-qardaşım,
Bir macal vermədi, bir halallaşam,
O saatda şanım düşdü lərzayə.

Sinəmin üstünü aldı bir cəllad,
Dedim, ay gidi, bir macal ver, bir saat,
Çaldı caynağını oldum bitaqət,
Cəfa çəkdim, ömür verdim fədaya.

Talışımı verdi Molla Üləma,
Qoydular qapımı, bacamı damə,
Qavər çıxdı, torpaq çıxdı əzana,
Orda rast oldum iki kimsəyə.

Dedilər rəbbin kim, qaldım ləryəndərizar,
Vurdu toxmağını, töküldü odlar,
Verildi suallar gəldi cavablar,
Dedilər, dəyməyin haqqı bəndəyə.

Qabağımız qıl körpüyə tuş oldu,
Altı od, üstü od, həmayan iş oldu,
Mömin şəkillərə taxta puş oldu,
Günahkar bəndələr düşdü cəzaya.

Hər kufə yeridi millət və millət,
Kiminə cəhənnəm, kiminə cənnət,
Məhəmməd hümmətinə etdi şəfayət,
Şükür ki, biz hümmət idik ol Mustafaya.

İsmim **MƏDƏD,** üzü qara, günahkar,
Ağa məndə günah, səndə cəfa var.
Ya Naibi-Qafər, Saqi-kövsər,
Canım qurban sənin kimi ağaya[19].

Aşıq Müslüm Əsgəri Zənganlı (1938-)

HƏR ANDA TANRIDIR DİLİM ƏZBƏRİ

Ana rəhimindən gəldim dünyayə,
Mama quslı verdi mən cismi zarə.
Atamla anam da çox şad oldular
Qurdu mənim içün bircə gəhvarə.

Neçə gün gözlərim yuxulu qaldı,
Qohum-qardaş məni qucağə aldı,
Hər biri gözümdən bir sevinc aldı,
Bir görən görmüşdü gördü dubarə.

[19] Bu vücudnaməni bizə təqdim edən AMEA Folklor İnstitutunun əməkdaşı Maşallah Xudubəyliyə təşəkkürlərimizi bildiririk.

On günüm ki geçdi, çağırdı anam,
Dedi, deyin gəlsin qocaman babam,
Yemişlər paylandı səsləndi atam,
Bircə ad çağırın bu şiri xarə.

Böyük babam aldı məni qucağə,
Sağ qulağıma əzan, sola iqamə,
Dedi, Allah çox görməsin atamə,
Gələn gəlir, edir mənə nizarə.

Yeddiyə yetişdi o gün ki yaşım,
Məktəbə apardı böyük qardaşım.
Gördülər məni də orda tay-tuşum,
Molla: “Bismillah”, - dedi gəldim guftarə.

Oxudum, dərsimi eylədim tamam,
Bir toy tutduruban oldum şadkam.
Neçə oğlum, qızım oldu, həm kəlam,
Çox şükr eylədim pərvərdigarə.

İşlədim, qocaldım yetdim **atmış**a,
Yetmişdə verdilər əlimə əsa,
Səksan biri istir əldən yapışa,
Qurtardı qudrətim kəsildi çarə.

Doxsanda tutuldu, görmədi gözüm,
Kəsildi taqətim, titrədi dizim,
Sözümə baxmadı oğulum, qızım,
Anasız uşaq tək qaldım avarə.

Yüz yaşa çatanda gəldi Əzrayıl,
Oxudu başımda neçə fəzayıl,

Can çıxmaqlıq oldu zəhri-həlahil,
Öz əməlim canda çəkdi şərarə.

Apardılar, qəssal quslumu verdi,
Əgnimə kəfəni tez geyindirdi,
Qəbrə qoyulcağın yasaul gəldi.
Yerləşdi bədənim bir dar məzarə.

Oxundu qəbr üstə həqqin kəlamı,
Hördülər məzarım getdilər hamı,
Məlakələr dedi, çağır imamı,
Gəldi qəbr evinə bir şəhsəvarə.

Oniki ada söz yazdı **ƏSGƏRİ**
Çağır, dadə yetsın sən ərənləri.
Hər anda Tanrıdır dilim əzbəri,
Başarsan namə yaz gül üzlü yarə[20].

Aşıq Qafar İbrahimi (1954-)

ADIN YAXŞI OLSUN DİLLƏRDƏ ƏZBƏR

Onda kı, doğulub gəldim dünyaya,
Əmdim hamı kimi ana döşünü.
Dil açanda yalvarardım xudaya,
Axırda göstərdi qəza işini.

İki yaşda yavaş durdum ayağa,
Qaçardım gələndə ata qabağa,
Çox dedilər mənə nəzir-sadağa,
Allah, ucalt bu balanın başını.

[20] Məhəmməd Zəncanlının şəxsi arxivindən (Əlyazması hüququnda)

Üç ilə **dörd** yaşda dedim xoş kəlam,
Gözümə çox gözəl göründü aləm,
Gah da ucalardı asimana nalam,
Ana tez silərdi gözüm yaşını.

Altı yaşda varid oldum məktəbə,
Dərs oxuyub bəlkə çatam ədəbə,
Görən dedi, əhsən sənə, tələbə,
Gözəl balam tükətdi yeddi yaşını.

Oxudum **doqquz**da, **on**umda dərsi,
On birdə düşündüm yaxşıyla pisi,
On ikidə artdı anam həvəsi,
Deyərdi, sevirəm qara qaşını.

On üçdə, **on dörddə** çox nadan oldum,
On beş, on altıda beyni qan oldum,
On yeddi, on səkkiz şux cavan oldum,
Nəsihət eylərdim mən də naşıya.

On doqquz, yirmidə mən düşdüm qala,
Vuruldum bir gözəl nazlı sənəmə,
Zalım fələk zülm eylədi çox mənə,
Axıtdım üzümə gözüm yaşını.

Yirmi bir, yirmi iki açıldı güllər,
Danışdı uşaqlar çox şirin dillər,
Yirmi üç, yirmi dört gəldilər ellər,
Tanıyan tovlardı mənə başını.

Az sinnim **otuz**a yetişdi həmən,
Uşaqlar dövrəmi aldı əl aman,

Fəxr edərdim öz-özümə bir zaman,
Çərxi kəc önümə atdı daşını.

Otuz beşdə uşaqlar da hərəsi,
Hər güşədən qozadılar bir səsi,
Düşünən olmadı yaxşıla pisi,
Bacı da döyürdü öz qardaşını.

Qırx sinnimdə mən də düşdüm qabağa,
Qara xəttim nədən dönmüşdür ağa,
Qırx beşimdə mən gedəndə yığnağa,
Cavanlar tovlardı mənə başını.

İllər keçdi sinnimiz oldu **əlli,**
Əlli beşdə dalıladıq lap bəlli,
Bir kimsə olmadı verə təsəlli,
Dedilər, ağartdın qara qaşını.

Altmışda ikini mən eylədim üç,
Yetmişdə dayanıb durammadım heç,
Səksanda dedilər dərdindən vaz keç,
Dəhə çək qırağa qocə nəşini.

Doxsanda gün keçib, azaldı ömür,
Görməgə gəldilər gündə birbəbir.
Dedilər qazdırın siz ona qəbir,
Yazdırın adına məzar daşını.

Yena da ölmədim, yetişdim **yüz**ə,
Ağladım qara su çün gəldi gözə.
Söylərəm Qafara az belə yaz,
Bilmak olmaz o Allahın işini.

Əzəldən vəfası budur dünyanın,
Axırda əzrail alacaq canın.
Sadir olsa haqdan hökmün fərmanın,
Daşdan-daşa çalacaqdı başını.

Yaxşı ol amanda qalasan, bəlkə,
Qabaqda var çoxlu qorxu, təhlükə.
Çalış pak adına dəyməsin ləkə,
Şeytan tez aldadar ağlı naşını.

Dünya mənzilgahdı, müsafiri sən,
Özündən ad qoyar hər gəlib gedən.
Milyonlar köç edib demə ki sənsən,
Təbiət belədi qonan, daşını.

Kamal qazan mərifətlə bərabər,
Adın yaxşı olsun dillərdə əzbər.
Həlal həram qazandığın bil, gedər,
Təhcə düzlük ucaldacaq başını.

Əl at ətəginə bircə Allahın,
Dara düşsən özü olsun pənahın.
Əf qılsın **AŞIQ QAFAR** günahın,
Doğru yolda çox eləsin talası[21].

Aşıq Saleh (XVIII)

DÖNDÜM

Atadan gəldim anaya,
Bir qətrə qana döndüm.

[21] Məhəmməd Zənganlının şəxsi arxivindən (Əlyazması hüququnda)

Yatdım ana bətnində,
Beş ayında cana döndüm.

Sanadılar ayım, günüm,
Qərar tapdı sür-sümüyüm,
Sərasər insana döndüm,
Zülmətdən dünyaya döndüm.

Dədəm mənə verdi dayə,
Əmdim ağız, tutdum maya,
Bir tifli-nadana döndüm,
Sərvəri-sultana döndüm.

On yaşımda oxudum kəlam,
Ayaqlandım, gəzdim aləm,
Ustadlara verdim salam,
Dərs aldım, rəvana döndüm.

İyirmi yaşda oldum dəli,
Dindirənə dedim, bəli!
Yıxdım qaleyi-xeybəri,
Rüstəmi-Zala döndüm.

Otuzunda tutdum maya,
Bədirlənmiş döndüm aya,
Çıxdım ərsan əlaya,
Hökm Süleymana döndüm.

Qırxında yetişdim,
Qırxlarnan yedim-içdim,
Qırxlar çəminə qarışdım,
Dəryayi-ümmana döndüm.

Əlli yaşına da yetdim,
Günü-gündən geri otdum,
Zəri-zibasını satdım,
Bazarsız dükana döndüm.

Altmışında köç eylədim,
İki qılçamı üç eylədim,
Cavan ömrü puç eylədim,
Xırd oldum, samana döndüm.

Yetmişində zikr eylədim,
Ağı-bezi fikir eylədim,
İlahiyə şükür eylədim,
Sərvəri-sultana döndüm.

Səksəndə qəddim büküldü,
Gözümün nuru töküldü,
Dizimin taqəti çəkildi,
Bir əbli-kamana döndüm.

Doxsan yaşımda halallaşdım,
Əcəl badəsini içdim,
Bu fani dünyadan köçdüm,
Mən gözəl zamana döndüm.

Yüz yaşda gətirin atımı,
Siz oxuyun bayatımı,
Tez yetirin xələtimi,
Məkandan-məkana döndüm.

O vaxt məni götürdülər,
Dar küçədən ötürdülər,

Yeddi qəddən səf düzdülər,
....

SALEHƏM, düşdüm azara.
Bulunmaz dərdimə çarə,
O gün qoyuldum məzara,
Qarışdım torpağa döndüm.

(Pirsultanlı, 2006: 106-108)

Aşıq Şenlik (1850-1913)

OLUR

Ana rəhmindən dünyaya gələndə,
Yeni tifillənir tazə qız olur.
Üç yaşından beş yaşına varanda,
Qoyma qonşulara o bir söz olur.

Gözəl olan **beş** yaşında öyülür,
Yeddisində qönçə güldən sayılır,
Səkkizində hilal qaşlar əyilir,
Vəchi bədirlənir, xumar göz olur.

Doqquzunda tərif gəlir mədhinə,
On yaşında minər eşqin atına,
On birində dolar şişək ətinə,
Cismi billurlanır, əmlik quzu olur.

On ikidə gərdan qırar, sallanır,
On üçündə günəş üzü hallanır,
On dördündə cığaları təllənir,
Hər bir əzasında yüz min naz olur.

On beşində rikab altda bəslənir,
On altıda adı-şanı səslənir,
On yeddidə elçi gəlir, istənir,
Məzad bulur, müştərisi yüz olur.

On səkkizdə gedər yar otağına,
On doqquzda girər gəlin çağına,
İyirmisində bülbül qonar bağına,
Açılır gülləri, bahar yaz olur.

İyirmi üçdə sucalanır camalı,
İyirmi beşdə bulur hər bir kamalı,
Otuzunda kədxudadır, deməli,
Zəhmi əhillənir, xoş mizac olur.

Otuz üçdə utandırmaz insanı,
Otuz beşdə dürüst söylər lisanı,
Qırx yaşında hər sevdadan usanı (r),
Dövri dönər, məşəqqəti az olur.

Qırx üçündə gizli söylər sirrini,
Qırx beşində gözdən salar ərini,
Əllisində "nənə" deyər torunu,
Toylar mətbəxində hey aşbaz olur.

Əlli üçdə derlər:"İxtiyar, nənə",
Əlli beşdə hər dərd toxunur cana,
Altmışda zülfünə yaraşmaz şanə,
Çallanır telləri, muyu boz olur.

Altmış üçdə daha sərgəndər olu (r),
Altmış beş deyəndə bükülür beli,

Yetmişində qurur budağı, dalı,
Qazəl tökər bağçaları güz olur.

Yetmiş üçdə zəhər olur yeməyi,
Yetmiş beşdə gözdən çıxar əməyi,
Səksənində geyər kətan gömləyi,
Donu çitdən, əyincəyi bez olur.

Səksən üçdə daha kəndin itiri (r),
Səksən beşdə ağırından oturu (r),
Doxsanında bilməz könül hatırı,
Söyər qonşulara küshaküs olur.

Doxsan beşdə **ŞENLİK** söylər sözləri,
Yüz yaşında çıxar quzu dişləri,
Baş yastığı olar ocaq daşları,
Tüstü döyər, var əndamı his olur.

(Aslan, 1973: 187-188;
Kaya, 2004: 318-321)

Aşıq Valeh (1729-1822)

VÜCÜDNAMƏ

Çəhar ənasırdan, şeş cəhətdən,
Bir qətrə mənidən olmuşuq peyda,
Ədəm dəryasında qaldım **altı ay**,
Qüdrətü qadirü xaliqül-əşya.

Rəhm içində əvvəl bünyad oldu dil,
İki nöqtə gözüm oldu müqabil,

Bir damaq, bir ciyər olundu hasil,
Doqquz gündə təmam oldu bu əza,

Doqquzdan **qırx**adək cismim oldu qan,
İki qırxda ruhum tutdu aşiyan,
Üç qırxda dirilib tərpəndim hər yan,
Lərzə verdi cismim hər tərəf, hər ca.

Bir mələyə qadir eylədi təqdir,
Üç yüz altmış damar olundu təzhir,
Dörd yüz qırx dörd sümük eylədi tə'mir,
Məvayi-tarikdə memari-qəza.

Doqquz ay bətndə mən tutdum qərar,
Doqquz gün, nöh saət çəkdim intizar,
Doqquz dəqiqədə gəldim aşikar,
Bildim ki, qadirdir vahidi-yekta.

Düşdüm din üstündə, imanda möhkəm,
Neçə əhl-i nas oldu onda cəm,
Cismim nəməkləndi, mən oldum adəm,
Adımı qoydular Şəfi-hüveyda.

Bir yaşında oldum beşikdə səvar,
Ana südün əmmək eylədim şüar,
İki yaşda süddən kəsildi madər,
Üç yaşında eki qıldım ibtida.

Dörd yaşa yetəndə gəzdim biüsul,
Beş yaşda çalındı sünnəti-Rəsul,
Altı yaşda başa əql oldu düxul,
Yeddidə oxumaq eylədim bina.

Səkkizdə höccəmi oxudum səvad,
Doqquzda rəvanə eylədim mötad,
On yaşa yetəndə şamü bamdad,
Zikr oldu dilimdə övsafi-Mövla.

On birdə dərsimi eylədim tamam,
Dildə əzbər oldu peyğəmbər, imam,
On iki yaşımda oldum xoşkəlam,
Söylədim hər tərəf, oldum dilguşə.

On üç yaşda oldum laleyi-həmra,
On dörd yaşda oldum mahı-pürziya,
On beş yaşda oldum bəndeyi-xuda.
Fərzü sünnətimi eylədim əda.

On altıda oldum xoş qamətü-qəd,
Səhfəyi-puydə mehman oldu xət,
On yeddi yaşımda buldum namizəd,
Əlqissə, ixtiyar etdim kədxuda.

On səkkizdə işrət eylədim tamam,
On doqquzda gördüm hər mətləbü-kam,
İyirmidə mənə xoş keçdi əyyam,
Neçə övlad mənə haq gördü rəva.

Otuz yaşda oldum bir şeyli-bahar,
Başda eşq əsəri həm leylü-nəhar,
Qırx yaşında oldum aşiqi-didar,
Dağıldı başımdan o eşqi-sevda.

Bir özgə xəyala düşdüm ol zaman,
Gördüm ki, sevdada qalmamış ziyan,

Bivəfa dünyaya sərf etmişəm can,
Bir mətaim yoxdur əz bəhri-üqba.

Ondan sanra zikr elədim ruzü-şəb,
Şirin cana verdim cox rənəü-təəb,
Möminlər içində öldüm müntəxab,
Ülugi-dəhrdən paki-müəlla.

Əlli yaşda san bir gədikdən aşdım,
Altmış yaşda əhli-əyaldan qaçdım,
Yetmiş yaşa çatdım, taqətdən düşdüm,
Oldum mən bir suyu sövülmüş aşyan.

Səksən yaşa yetdim, qalmadı imdad,
Doxsan yaşda tutdu əlimdən imdad.
Yüz yaşa yetəndə gəldi bir cəllad
Dedi: Haza, yövmül-axərid-dünya.

Çəkdi çəngəlini, saldı, əzayə,
Tamamən cəsədim düşdü lərzayə,
Aldı mürği-ruhum, çəkdi səmayə,
Cismim qəfəs kimi qaldı müqəvva.

El yığılıb ağladılar bir zaman,
Məni bir taxt üstünə qoydular haman,
Mürd əsirlər mənə verməzlər aman,
Rəxti-vücudumu qıldılar yəğma.

Verdilər qüslümü, pak oldu bədən,
Təni-üryanıma tutdular kəfən,
Qıldılar namazım növrəsü-kuhən,
Məni qəbr içində qoydular tənha.

Məni ki, qəbr içrə qoydular əfrad,
Hər kəs öz məqamın eylədilər yad,
Dünya cifəsindən əlimdə bir zad,
Əməlimdən qeyri qalmadı əsla.

Münkər-Nəkir məndən aldılar xəbər,
Çəkdilər üstümə həm tiğü-təbər,
Nitqim batdı, dilim tutmadı əzbər,
Mənə qəbr içində verdilər cəza.

Çağırdım: Ya Əli, həllali-müşkül,
Urək qüvvət tapdı, güşad oldu dil,
Cavabım suala oldu müqabil,
Müraciət etdim mərsuli-Xuda.

Neçə min il tutdum qəbr içrə qərar,
Qiyamət qopmağa çəkdim intizar,
Bir gün əmr eylədi Vahidül-qəhhar:
Ruzi-qiyamətdir, yövmül-intəha.

Əmr oldu İsrafilə, çaldı sur,
Xəbərdar eylədi: Ey əhli-qübur,
Qüm, biizniallahı vədəyi-nüşur[22],
Tamamən əmvatı eylədi əhya.

Məqribdən Məşriqə üz tutduq Şamə,
Hər kəsin əməli əlində namə,
Adil divan orda yetdi tamamə,
Onda fərq olmadı sultandan gəda.

[22] Qalx, Allahın izni ilə qiyamət vaxtı gəlib çatıb.

Bir həşr qopdu ki, onda ey xuda,
Gün təpədən yaxdı, yer döndü oda,
Oğul atadan, qız anadan cüda,
Tamam məhşər əhli dedi: va nəfsa.

Tamam məhşər əhli səf-səf durdular,
Haq buyurdu, onda mizan qurdular,
Cəhənnəmin atəşini gördülər,
Düşdü bu aləmə şurişü qovğa.

Va ümməta, dedi Həzrəti Rəsul,
Onun iltimasın Haqq etdi qəbul,
Çün keçdik Siratı, olmadıq məhil,
Cümlə xətalardən biz olduq rəha.

Həqdir, əməlimiz deyildi saleh,
İslam harəsində işlədi tale,
Bir neçə həmdəmlə şikəstə Valeh,
Məskənimiz oldu Cənnəti-məva.

(Aşıq Valeh, 1993: 377-379; Kaya, 2004: 339-346, Aşıq Valeh, 1970: 49-54)

Bəhram Əsədi (1965)

GƏLDİM

Laməkan seyrini edirdim bir vaxt,
Mənə əmr olundu məkana gəldim.
Saysiz kəhkəşanlar yaranan gündə,
Payim düşdü mən bu cəhana gəldim.
Yerin bətnində idi məkanim mənim,
Olmuş idi qatbaqat yerlər məskənim,

Birdən yer yarildi, əsdi bədənim,
Bir dağin ucundan vulkana gəldim.

Daş oldum, dağ idi mənə yer, məkan,
Uzun vaxtdan sonra sindim yağışdan
Qum oldum çaylarla axdım bir zaman,
Ayaqlar altinda fəğana gəldim.

Yolun torpaği idim uzun bir zaman,
Məni ayaqlardi hər yaxşi, yaman,
Qarişdim əkinə, çixdim göy otdan,
Davar məni yedi mən cana gəldim.

Davarliq dövəranim ki sona irdi,
Qəssab kəsdi məni bazara verdi.
Atam məni aldi, anam bişirdi,
Yedirtdi atama insana gəldim.

Atamdan bir zaman anama yendim,
Doqquz ay qaranliq zindana sindim,
Yedigim qan oldu unu bəgəndim,
Orda da qadaya nəşanə gəldim.

Orda da asudə mən qalanmadim,
Huşa gedənmdim zoq alanmadim,
Oyatdılar məni yurd salanmadim,
Dunyaya göz açdım dövrana gəldim.

Əvvəldə ağlardim heç də gülməzdim,
Yaxşinə yamannə onu bilməzdim,
Əlimdə heç nəyi tuta bilməzdim,
Zəif bir can idim, təvana gəldim.

Neçə ay ömrümdən keçəndə az- az,
Mən ağladim bir az, mən güldüm bir az,
Sonda sürünməgə göstərdim niyaz,
İməkləmək ilə culana gəldim.

Neçə ay dörd əlli gəzdim cəhanda,
Dünyaca sevindim dani dovranda
Çoxaldiqca sözüm incə dəhanda,
Şirin ləhcələndim bəyana gəldim.

Ikicə yaşımda danişdim xoş-xoş,
Üçə yetişəndə sözlərdən sərxoş,
Dörddə nağillardan çox oldum dilxoş,
Hər nədən artiqraq dastana gəldim.

Beşimdə əlimə qələm götürdüm,
Altida özümü dərsə yetirdim,
Yeddidə bir gözəl rətəbə gətirdim,
Özümdə bir yeni gumana gəldim.

Səkkizdə ağalıq getdi əlimdən,
Əmər-nəhy olundum kurul-kurul mən,
Doqquzda çox sözlər mən öyrənərkən,
Onumda çox yerdən yamana gəldim.

On yaşı keçrək çox yerə vardim,
Çoxlu insanlara istədim yardim,
Allahima döndüm, haqq̆a yalvardim,
Namaza yügürdüm, əzana gəldim.

Yirmidə bir gözəl cavana döndüm,
Özümə baxdiqca gahdan öyündüm,

Toyi adi gələndə dinmədim dindim
Axri meydanda cəlmana gəldim

Otuza çataraq oldum yumuşaq,
Düzdüm ətrafima bir neçə uşaq,
Gərk ğəmin nirxin indi soruşaq,
Ğussəyə ğərq oldum hərmana gəldim.

Qırxda kamallandım, ağilda bişdim,
Bir çox əgrilərdən düzə yetişdim,
Düşündüm təfəkkür bəhrinə düşdüm,
Dənizlərə daldım, ümmana gəldim.

Əllidə uzümə düşdü qirişiq,
Bir az da azaldi gözümdən işiq,
Amə artiq oldum həyata aşiq,
Qocasan deyənə bəhanə gəldim.

Altmışda işləmək day çətin oldu,
Payiz ağaci tək bədənim soldu.
Cavanliq əlfətin mənimlə yoldu,
Küləklərə düşdüm, dumana gəldim.

Yetmişdə qocalıq asari təmam
Qondu mənə, oldum bir zəif adam.
Dahi yavaş - yavaş üç ayaqliyam,
Çox da xəstələndim, dərmana gəldim.

Səksəndə çəliksiz yeriyəmmədim,
Bir çoxuna öyüd vermək istədim
Ancaq dedigim söz olmuşdu qədim,
Cavanlardan çoxlu böhtana gəldim.

Doxsanda əsirdi əlim – ayağim,
Titrəryirdi əngim, dilim, dodağim,
Azalmişdi dahi sa(ğ)liq – surağim,
Həyatda sanki bir zindana gəldim.

Yüzdə öz yerimdən qalxa bilmdim,
Özüm öz halımi yaxşi bilmdim,
Nədən indiyədək bəs mən ölmdim?
Istixarə etdim, qurana gəldim.

Yüzdən oyanaya yetişdimsə mən,
Qulaqdan kar oldum, kor oldum gözdən,
Dindirən olmadi sən kimsən, nəsən?
Nə də ki, birində dəhana gəldim.

Bir zaman gözümü yumdum dedilər,
Filankəs də etdi dünyadan səfər,
Büründüm beş arşin ağa sərasər,
Çiginlərə mindim yabana gəldim

Məni torpaq altda qoyub getdilər,
Ağlayıb - ağlamaz doyub getdilər,
Qordaqlar gözümü oẙub getdilər,
Borda yeyilməgə ilana gəldim.

Salım yer qalmadi dahi dərimdə,
Ətlərim yox oldu hər bir yerimdə,
Nəhayət çürüdü sümüklərim də,
Payiz yarpaği tək xəzana gəldim.

Bütün bu əhvalı görürdü gözüm,
Ama̋ danişmağa yox idi sözüm,

Cisimdən ayrildim öləndə, özüm
Ruhlar aləmində sirana gəldim.

Xilqətin ilkindən yarananlari,
Gördüm kim ləkəli, kimisi ari.
Yox əginlərində cisim paltari,
Mən də əməlimlə vicdana gəldim.

Məhkəmə yox ikən, mizan yox ikən,
Kimi toy edirdi, kimisi şivən.
Bir çox irtibatlar onlar ilə mən,
Qurarkən onlarla yan - yana gəldim.

Neçə milyon illər keçdi bilmirəm,
Neçə min fəsillər keçdi bilmirəm,
Nə qədər nəsillər keçdi bilmirəm,
Mən öz gümanimda bir ana gəldim.

Birdən diskinərək açdım gözümü,
Yenə də məzarda gördüm özümü.
Silkələnib qalxdim, sildim tozumu,
Böyük bir düzəngah meydana gəldim.

Bütün xəlayiqlər cəm idi orda,
Həm qoca, həm cavan, həm böyük, xirda,
Ana öz balasin tanimir borda,
Bu mənzərələrdən amana gəldim.

Insanlar durublar səf başdan-başa,
Haminin əməli çəkilir daşa,
Kimsənin qədərti yox ordan çaşa,
Növbət mənə çatdi mizana gəldim.

Bir taya qoyoldu xeyir əməllərim,
Bir taya qoyoldu hər nə var şərim,
Macal olmadi heç dili döndərim,
Əl-ayaq danişdi yalana gəldim.

Mən öz hesabima xoş yetişincə,
Bir körpü qoydular tükümdən incə,
Itilikdə bənzər iti qilinca,
Ayaq qoydum ora lərzana gəldim.

Sirat körpüsündə gördüm baxalı,
Öz əməllərimi ağlı-qaralı,
Yol boyu düzülüb rəngli-boyalı,
Ağladim gözümdə leysana gəldim.

Körpünün ustəhdir yaxşılıqlarım,
Duzulub yan-yana əgri rəftarım,
Özümü buradan necə qurtarim?
Nə içün dünyada ziyana gəldim.

Ayaq qoymalıyam əməllərimə,
Rahatca keçirəm qoysam xeyrimə,
Sərnegün oluram qoysam şərimə,
Əcayib firtına, tufana gəldim.

Körpünün o yanı cənn̈əti-əla,
Körpünün altıdır cəhənnəm ama,
Nə bilim o yana çatıram orda?
Yoxsa ki sərnegün qazana gəldim?

Hamılar istəyir orda cənn̈əti,
Cənnət̃ədəki hazir min bir neməti,

Sirat körpüsündən keçmək zəhməti,
Çoxların dedirdir "xusrana gəldim"

Körpüdən keçənlər edir şükürlər,
Körpü üstəkilər qan-yaş tökürlər,
Körpüdən düşənlər haray çəkirlər,
Amandır Allahım! İmana gəldim.

Çoxusu atəşdə əbədi qalır,
Çoxusu can ətir əl-ayaq çalır,
Nəhayət özunu eşigə salır,
Deyir Həqq yar oldu rizvana gəldim.

Ordan oyandadir həyat, əbədi,
Dahi neyləəməli orda ədədi,
Elə ki buraya çatdi **ƏSƏDİ**,
Döndüm o qadr sübhana gəldim[23].

Dollu Mustafa (XIX əsr)

QIZ OLAR

Üç yaşından **dörd** yaşına varanda,
Gözəlləşir, bu qız yaxşı qız olar,
On yaşında həddi-buluğ olanda,
Qönçə tək açılıb bir nərgiz olar.

On birində kətan örtər başına,
On ikidə vəsmə yaxar qaşına,

[23] Məhəmməd Zəncanlının şəxsi arxivindən. (Əlyazması hüququnda)

Elə ki yetişdi **on üç** yaşına,
Qoyma qonşulara, o bir söz olar.

On dördündə gözəllərə qatılar,
On beşində elçilərə satılar,
On altıda şirin toyu tutular,
Tapar həmdəmini sərfinaz olar.

On yeddidə al gərdəyi qurular,
On səkkizdə yalan sözlər qurular,
On doqquzda şux məmələr qırılar,
Ürəyi-ürəyə əcəb söz olar.

İyirmidə bənzər gəlinə,
İyirmi birdə sığal verər telinə,
Elə ki, baş vurdu eşqin gölünə,
Təzədən silkinib, quba qaz olar.

Otuzunda oğul, uşaq yetirər,
Qırx yaşında hər zülmünü götürər,
Əlli yaşda gəlib köksün ötürər,
Hər yetəndən qaçmaz, üzbəüz olar.

Altmışında **MUSTAFANIN** sözünə,
Yetmişində ağ tor gələr gözünə,
Elə ki çatdı yetişdi **yüz**ünə,
Ocaqlar başında tək yalqız olar.

(Azərbaycan aşıq şerindən seçmələr: II cild, 2005, s. 57-58)

MƏNƏ[24]

Ata belindən gəldim ana bətninə,
Geydirdilər qırmızı don, al mənə.
Otuz gündən **qırx gün**ümə varanda,
Canım, başım tamam oldu qol mənə.

Vədəmi qoydular bir **doqquz ay**a,
Yerim sıxnaq oldu, zəmət verdim anaya,
Vədəm qurtulan gün gəldim dunyaya,
Baxdım dəgdi bu dünyada yel mənə.

Göbəgimi kəsib duzu basdılar,
Axtardılar mənə bir ad tapdılar.
Göstərdülər əldən-ələ qapdılar,
Bu götürüb o da deyər ver mənə.

Bir yaşında mən də qalxdım ayağa,
Dizim titrir məətəl oldum dayağa.
Anam məni göt(ür)dü qoydu qundağa,
Düzəltdilər onlar ayrı yer mənə.

Bir yaşından **iki** yaşa bürünüm,
İməkləyib qap bacaya surunum.
Quimadila bədənzərə görünüm,
Məqid oldular onlar bir mənə.

İki yaşdan **üç** yaşıma yetişdim,
Alışdı cəsədim otlara düşdüm.
Çiçək ilən qızılcaya bələşdim,
Atam, anam qıldı ahü- zar mənə.

[24] Məhəmməd Zəncanlının şəxsi arxivindən (Əlyazması hüququnda)

Dördümdə qurtuldum şəkəristana,
Beşimdə dedilər bax bir cəvana.
Altı yaşda təsədəqə, qurbana,
Verdilər nəzər, niyaz nə ki var mənə.

Yeddidə baxmadım aşnaya, yada,
Səggizində oldum mən bir şərxata.
Qohum, qonşu gəldi əlimdən dada,
Hərgün oldu döyüş, qalma-qal mənə.

Doqquzumda mən də getdim işimə,
Onumda qarışdım yara, yoldaşa.
On birində sevda gəldi başıma,
Baxdım oldu xırda məmə nar mənə.

On ikidən yetirdim **on üç** yaşa,
Çox istəkli oldum yar və yoldaşa.
On dördümdə gücümü sınadım bir ağır daşa,
Dedim: dədə, bir tədarük verin mənə.

Mən yetişdim **on bes** yaşın özünə,
Ürəgim alışdı əsəqin közünə,
Gözlərim sataşdı qonsu qızına,
Könül meyl eylədi onu al mənə.

On altıda mən göndərdim elçini,
Onlarla danışdıq kəsi-biçini.
On yeddidə gətirdilər mən fəqirin köçünü,
Verdi zövq və səfa nə ki var mənə.

Elə ki yetisdim **on səggiz** yaşa,
Oğlan çörək istir, qız ağlır ana.

Xudaya, ruzini sən yetir başa,
Kərəmindən yetir həlal mal mənə.

On doqquzdan **yirmi**yə etdim iradə,
Yirmisində canım oldu cəfadə.
Yirmi birdə möhtac olmadım yada,
Verdi bu evdarlıq çox azar mənə.

Yirmi ikidən mən də çatdım **yirmi üçə**
Kim dayanar bu qədərtə, bu gücə,
Heç qərar tutmaram gündüz və gecə,
Deyirlər yatmırı bəxtəvər mənə.

Yirmi dörddən yetirdim **yirmi beş** salı,
Hər gəlib gedənlər məndən dərs alı.
O zaman saymaram Rüstəmi Zalı,
Həqq verib zur[25], qədərt, arxa, dal mənə.

Yirmi altıda mən də göründüm gözə,
Yirmi yeddisində məni çəkdilər üzə.
Gəlib məsləhətə, baxırlar sözə,
Həqq verib mərifət, çox kəmal mənə.

Yirmi səkkizimdə oldum bir bağı-gülşan
Yirmi doqquzda oldum bir pişmiş cuvan.
Otuzumda oldum dəryayi-ümman,
Baxdım tamam yadlar oldu el mənə.

Otuz birdə çoxdur mənim hörmətim,
Otuz ikidə çoxalıbdır zəhmətim.

---
[25] Güc

Otuz üçdə dahi çoxdur dövlətim,
Çəkildi hər zaddan bir qatar mənə.

Otuz dörd yaşında dövlətim daşdı,
Otuz beşdə gözlər mənə qamaşdı.
Otuz altı yaşda bir dişim düşdü,
Ağrıdıban verdi çox azar mənə.

Otuz yeddidə məətəl qaldım özümə,
Otuz səggizdə oğul baxmır sözümə.
Otuz doqquzumda nişan düşdü üzümə,
Oldu qocalıqdan bir nişan mənə.

Qırx yaşında bildim həlal, həramı,
Qırx birimdə tövbə etdim yalanı.
Etibarsız gördüm fani dünyanı,
Bu yıl yəqin bildim ölüm var mənə.

Qırx ikidə evdarlıqdan əl çəkdim,
Qırx üçümdə o̊ruc, namazı tutdum.
Qırx dördümdə pis yollardan qayıtdım,
Oldu onlar yaxşı bir mədar mənə.

Qırx beşimdə çox qurşandım namaza,
Yəqin ola mənə əcir[26] cəzada.
Qırx yeddidə nəzir ilən niyazı,
Verdim xeylək əsan ola mal mənə.

Qırx səggizdə qorxdum, ürəgim əsdi,
Qırx doqquzda əcəl canıma qəsddi.

---

[26] Savab

Əllisində baxdım dövlət əbəsdir,
Verdim əsan, oğul verməz mal mənə.

Əlli birdə mən usandım malımdan,
Əlli ikidə ellər yanır dadımdan.
Əlli üçdə ölüm çıxmır yadımdan,
Baxdım oldu şirin ağzım tal mənə.

Əlli dörtdə öz günümə ağladım,
Əlli beşdə oğul deyir suabıma saxladım,
Əlli altıda sədəqi Həqqə bağladım,
Yəqin bildim Həqdən umud var mənə.

Əlli yeddidə mənə qalan əsandı,
Dəli könül əbəs dövlət qazandı.
Oğul, arvad, gəlin məndən usandı,
Öz külfətim oldu bir zəval mənə.

Əlli səggizdə duman tutdu gözümü,
Əlli doqquzda azdıraram özümü.
Oğul, arvad, gəlin danlır üzümü,
Deyirlər dəlidir, bekamal mənə.

O zaman yetişdim **altmış** yaşına,
Qazandığım dövlət qaldı başına.
Gülməyin siz bu dünyanın işinə,
Kar oldu qulağım eşitmir mənə.

Yetmişimdə məətəl qaldım bir gücə,
Səksənimdə daha gəlmədim vecə.
Eşitdim deyirlər ölməyir bu qoca.
Baxdım oldu bu gen dünya dar mənə.

Yüz yaşında mənə bir yer saldılar,
Götürübən çiginlərə aldılar.
Bir sərada mənə bir gor qazdılar,
Qayırdılar o sərada ev mənə.

Buraxdım dünyada yar və yoldaşı,
O zaman düzdülər üstümə daşı.
O dəmdə neylərəm eli, qardaşı.
Şahlar şahi özün kömək ol mənə.

Mənə fatihə verdi el və aşina,
Dağıldı dağılan başlı başına.
Durdum başım dəgdi əhəd daşına,
Bildim dahi ordan yoxdur yol mənə.

Bir vaxt baxdım gordan qapı darıldı,
Ənkir, münkir yığıldılar gəldilər,
İncitdilər, məndən sual aldılar.
Baxdım, edib bu dar dünya fel mənə,

Qəbir dardı, dönəmmirəm o yan, bu yana.
Ilan, çayan məni gətdi amana,
Yeni başdan döndüm xaki-yeksana.
Dedilər yerindi, orda qal mənə,

İsrafil sur çaldı, gözümü açdım,
Kəfənim boynumda mən yola düşdüm,
Gedən kimi qıl körpüyə yetişdim,
Çağırdılar, oğlan, yeyin gəl, mənə.

Ayağımı qoydum, mən də kəsildim,
Yetmiş min il qıl körpüdən asıldım.

Gözlərimi açdım, ağamı gördüm,
Baxdım şahlar şahı dayaqdır mənə.

Bir vaxt baxdım adamlar san verdilər,
Mizan-tərəzini orda qoydular.
Əhali şərri̇̄ cəhənmə sürdüulər,
Bəəşətdə verdilər dəstə gül mənə.

Anlayana bunlar yaxşı söz oldu,
Anlamayan cəhənn̈əmdə köz oldu.
DOLLU MUSTAFA da sərafraz oldu,
Eşidənlər desin bir rəhmət mənə.

USTADNAMƏ

Ata belində ikən anayə gəldim,
Onda döndüm bir zərrə mayəyə.
Üç həftədə kimsə bilmədi sirrimi,
Bir ayda məlum oldum anayə.

İki ayda aldılar sorağım,
Üç ayda məlum oldu dodağım.
Dörd ayımda yer eylədi ayağım,
Beş ayda şaddıx getdi arxayə.

Altı ayda bu cəsədim düzəldi,
Yeddi ayda bildim dünya gözəldi.
Səkkiz ayda vədəm mənim azaldı,
Dübarə də mən baxırdım bir aya.

Dübarə **doqquz gün, doqquz dəqiqat,**
Gecə gündüz dedim tamamdır saat.

Zorba idim, anamda qalmadı quvat,
Qaranlıxdan fərz eylədim dünyayə.

Bir ayda hamı baxdı üzümə,
İki ayda işıq gəldi gözümə.
Üç ayda güvənmirdim özümə,
Dörd ayda göz atırdım atayə.

Beş ayımda anam aldı qucağa,
Altı ayda atılırdım ocağa.
Yeddi ayda nənəm verdi sadağa,
Səkkiz ayda mən sığındım mövlayə.

Doqquz ayda ləzət verdim qonağa,
On ayımda apardılar yaylağa,
On bir ayda anam gətirdi bağa,
Üzüm yedim, heç baxmadım məməyə.

On iki ayda tamam oldu **bir** yaşım,
Ərindi, silindi açıldı döşüm.
Qafıldan çıxdı ikicə dişim,
O saatda şükür qıldım Xüdayə.

İki yaşda bir az əmələ gəldim,
Ey ağalar, elə bildim bay oldum.
Oynayanda uşaxlara tay oldum,
Ağlayanda yaşım dönürdü çaya.

Dört yaşında yox idi dərdim,
Beş yaşımda hər bir işi bilərdim.
Altı yaşda hər kimsəyə söyərdim,
Yeddi yaşda təqsir yoxdur uşağa.

Səkkiz yaşda dədəm verdi bir işə,
Gecə-günüz dərs alardım həməşə.
On yaşında bir dil açdım tamaşa,
On bir yaşda kağız yazırdım saya.

On iki yaşda göndərdilər dükana,
On üç yaşda heç baxmırdım nadana.
On dört yaşda bac vermədim düşmana,
On beş yaşda Xudam yetirdi baya.

İyirmi yaşda xiridimi açdım,
Havalı idim namazdan qaçdım.
İstanbul qəhvəsini aliban içdim,
Heç baxmırdım mən də qənd-çaya.

İyirmi beş yaşında toy elədim özümə,
Böyük-kiçik baxırdılar sözümə.
Bir nazənin onda baxdı üzümə,
Aşiq-məşuq oldum butaya.

Otuz yaşda kimsə bilmədi halım,
Məndən qorxurdi oxuyan alim.
Yox idi dünyada mən kimi zalim,
İstəyirdim xundkər mənə baş əgə.

Otuz beşdə yığdım dünyanın malı,
Bəyənmirdim mən də tirməyi şalı.
Elə bildim mənəm Rüstəm zalim,
Güc var idi bac vermirdim xəznayə.

Qırx yaşımda qırxlar tasi,
Frənkdən aldım paltarın xası.

Məlum olar dövlət yeyəsi,
O səbəbdən bel bağladım ölkəyə.

Qırx beşində düşmənə yetirdim yara,
Nə qədər çalışdı bulmadı çara.
Çox adam məndən qaçdı avara,
Yer üstə dava edirdim mən paya.

Əlli yaşında getdi ömrümün bəri,
Başıma yığıldı dünya qəhəri.
Əziz günlərim qayıdardı gəri,
Onda bildim qalan günüm bicayə.

Əlli beşimdə dedim vaxtım mənim,
Qafıl döndü qara baxtım mənim.
Soluxdu qızıldan taxtım mənim,
Dedim gərək gedim gəzim arayə.

Altmış yaşda heç bilmədim neynəyim,
Yavan aş oldu gündə yeməyim.
Oğul-uşax itirdilər əməyim,
Qarqış etdim fələk boynun əyə.

Altmış beşdə tanımadım işimi,
Yaman söz eşitdi tek-tek güşimi.
Sancı vurdu azar tapdı dişimi,
Görən dedi, apar çikdir ustayə.

Yetmiş yaşda cəvab verdi uşağım,
Onda bildim bükülübdür vərəgim.
Düşmən oldu qol-qanadım, budağım,
Çərxi-fələk ömrüm yetirdi zayə.

Yetmiş beş yaşda alan yoxdu sorağım,
Dəyişdilər yerim, qaldı otağım.
Çox çalışdım, alışmadı çırağım,
Qocalığda bir baxa idim şöləyə.

Səksən yaşda olan dişim töküldü,
Düşmən əldə evim-bağım söküldü.
Qohum-qardaş bütün məndən çekildi,
Çağıranda gedə bilmədim toya.

Həştad beş yaşımda dediyim bitmədi,
Böyük, kiçik sözüm taraz etmədi.
Gönül istəyən yerə ayağ getmədi,
Gedəndə düşdüm o yan bu yanə.

Doqsan yaşda ölməyimi bilirdim,
Gecə-gündüz həqqə şükür qılırdım,
Ağlayıban göz yaşımı silirdim,
Hayıf oldu gəmin batdı dəryayə.

Doqsan beş yaşımda getdi adı sanım,
Kəsildi nəfəsim, qurudi qanım.
Bir quru qəfəs qaldı, bir quru canım,
Onda qaldım ah vaya, ah vaya.

Yüz yaşımda məni yıxdı azarım,
Yeyəsiz qaldı dükanla bazarım.
Bir dost onda qazdı məzarım,
Tabutumu çevirdilər Qibləyə.

Əzrail tutdu qapı və baca,
Günüz ikən xeyrat verdilər aca.

Məni saxladılar bir gün, bir gecə,
Götürəndə həşir düşdü məhləyə.

Xudadan əmr oldu körpünü keçdim,
Əcəl badasını mən orda içdim.
Gedə-gedə dünyayə yetişdim,
Rast gəldim möhkəm davayə.

Dava eylər şər şeytani,
Yığılmışdı neçə min canı.
Zülmət gördüm haq divanı,
Rast gəldim mən Musayə.

Orda gördüm Musa dağı,
Yaman görər nar ocağı.
Səkkiz qatdır cənnət bağı,
Mərt iyit düşməz bəlayə.

Halal malı mən almışam dəstimə,
İndi bildim sən gəzirsən qəsdimə.
Bu dünyada haq olubdu üstümə,
Töküldü abrım, qalmadı haya.

AŞIX HƏTƏM[27] de aşkara,
Rəhmət verin şairlərə,
Ayan olsun qalanlara,
Rast gəldik biz Mövlaya

(Azərbaycanın qeyri-maddi… 2011: 38-44)

---

[27] "Maral xanım dastanı"ndan götürdüyümüz bu vücudnamənin bundan öncə verdiyimiz nümunə ilə variantlıq təşkil edir. Lakin fərqlər çox olduğu üçün verməyi vacib bildik. Sonda Aşıq Hətəm adı çəkilsə də, dastanda da Dollu Mustafadan bəhs edilməsi müəllifin ikinci aşıq olmasını sübut edir.

ŞÜKÜR OLSUN OL XUDAYƏ[28]

Şükür olsun ol xudayə,
Biz gəldik bətin anayə.
Bir neçə gün orda qaldıq,
Bələd olduq biz o cayə.

Ayım **üç ay**ımdan keçdi,
Doqquz ayıma yetişdi,
Mənim anam həngə düşdü,
Məni gətirdi dünyayə.

Yeddidə qoydular adım,
Adım ata pir ustadım,
Qırx günə dək mən ağladım,
Mehriban oldum laylayə.

Mənim sinnim **beş**dən keçdi,
O dəm **on beş**ə yetisdi,
Gözüm bir gözələ düşdü,
Oxşatdım mələk simayə.

Yirmidə bir cavan oldum,
Öz yoluma rəvan oldum,
Otuzda pələvan oldum,
Döndüm alınmaz qalayə.

Qırx sinnimdə yol eylədim,
Qiybət dilin lal eylədim.
Özüm həqqə qul eylədim,
Oxşadım əbəd xudayə.

---

[28] Bu vücudnaməni bizə Məhəmməd Zəncanlı təqdim etmişdir.

Əllidə dolandı halım,
Artıq oldu qalmaqalım,
Özümdən olan yalım,
Üz turşatdı mən qocayə.

Day sinnim **altmış**dan keçdi,
Hicran şərbətini içdi,
Bir neçə gün xəstə düşdü,
Üzüm döndərin qiblayə.

Anam-bacım ağladılar,
Məni suya bağladılar.

Anam-bacım ağlamayın,
Ürəkləri dağlamayın,
Dünyaya bel bağlamayın,
Rəhmət verin **MUSTAFA**ya.

Dövletmammat Balgızıl (1854-1912)

YAŞ ÖTÜRDIM

Ey yaranlar, musulmanlar,
On dört-on beş yaş ötürdim.
Meylis bilen marekede,
Özümni orta getirdim.

Dünya kime berdi vepa,
Birden şu gün, bir dem sapa,
Dutar bilen yıfa-yıfa,
Şu akıl-huşum yitirdim.

Hayp zeynim avam oldı,
Otuzda könlüm uyaldı,
Öten dövran yada geldi,
Gözlerime yaş getirdim.

Ey, yalançı, panı, senin....
Hanı sıya zülpüm menin,
Bolmadı bu könül çenim,
Mövç urdum, turdum oturdım.

Gezerdim yarın bağında,
Sayrardım saher çağında,
Bilbil kimin pudağında,
Sayrayıp danım atardım.

Diyer **DÖVLETMAMMET** deli,
Azdırar dünyanın malı,
Dünya bir mıhman mısalı,
Bilmedim, ne iş bitirdim.
(Türkmen Şiir Antolojisi, 1995: 928)

YAŞ ÖTÜRDÜM (tərcümə)

Ey yarənlər, müsəlmanlar,
On dörd-on beş yaş ötürdüm.
Məclis ilə mərəkədə,
Özümü ortaya gətirdim.

Dünya kimə etdi vəfa,
Bir dəm cəfa, bir dəm səfa,
Dutar ilə çala-çala,
Bu ağıl-huşumu itirdim.

Heyf zehnim avam oldu,
Otuzda könlüm utandı,
Ötən dövran yada gəldi,
Gözlərimə yaş gətirdim.

Ey, yalançı, fani, sənin....
Hanı siyah zülfüm mənim,
Olmadı bu könül istəyim,
Mövc vurdum, durdum oturdım.

Gəzərdim yarın bağında,
Ötərdim səhər çağında,
Bülbül kimi budağında,
Ötüb danım atardım.

Deyər Dövlətmammət, dəli,
Azdırar dünyanın malı,
Dünya bir mehman misalı,
Bilmədim, nə iş bitirdim.

Gayipnazar Gayıbi (XIX)

GÖZLERİM

Ovvalan doğdum eneden panı görgen gözlerim,
Gudrat ile yer basıp asmanı görgen gözlerim,
Niçeyi-dagu-deniz deryanı görgen gözlerim,
Berha bar içre gördüm canı görgen gözlerim,
Hak yaradıp mövcut eden kani görgen gözlerim.

Bir yaşımga girgenimde perveriş kıldı enem,
İki yaşa girgenimde yol salıp yördüm menem,
Türpe asan işde boldı bu menin canı-tenim,
Hak bizi köydürmek üçin saldı sütem,
Set pıraku-yüz elem hücranı görgen gözlerim.

Beş yaşımga girgenimde oglanlara hemra idim,
Yedi yaşa girgenimde asım-gümrah idim,
Dokguzımda tagta tutgan mahremi-dergah idim,
On yaşımda girgenimde mekdep içre, şah idim,
Men halıpa, niçe bir aglannı görgen gözlerim.

Çün **yigrimi** yaşa girdim başıma urdı eser,
Eyledi mövcutlık, boldı yiğitlik serbeser,
Hir güna artdırganım başımga boldı derdeser,
Iltimasi-igtikadım köpdi, kıldım muhteser,
Niçe cananlar bile dövranı görgen gözlerim.

Altı kem otuzda erdim, yaşımı kıldım hasap,
Hat yazardım, hat okırdım, goynıma saldım kitap,
Nagehandan geldi apat, yüzüme çekdim nikap,
Görmedim yer, asmannı, ay, yıldız, apıtap,
Sag bile solga bakıp, deryanı görgen gözlerim.

MOLLA GAYIP yıglap aydar, bizden ötdi canlar,
Ötdi ömrüm, zayıg geçdi, sürmedim dövranlar,
Bu peleknin gerdişi-her kimde yüz armanlar,
Bilbilem, galdım kapasda seyr ederdim baglar,
Cennet içre cay berse, didarnı görgen gözlerim.

(Türkmen Şiir Antolojisi, 1995: 346)

GÖZLƏRIM (tərcümə)

Əvvəlcə doğuldum anadan fani görən gözlərim,
Qüdrət ilə yerə basıb asimanı görən gözlərim,
Neçə-neçə dağ-dənizi, dəryanı görən gözlərim,
Bir təlaş içrə gördüm canı görən gözlərim,
Haqq yaradıb mövcud edən kanı görən gözlərim.

Bir yaşıma girdiyimdə bəslədi məni anam,
İki yaşa girdiyimdə yol alıb yürüyən mənəm,
Türfə asan işdə oldu bu mənin canü-tənim,
Haqq bizi yandırmaq üçün saldə sitəm,
Yüz fəraqü, yüz ələm, hicranı görən gözlərim.

Beş yaşıma girdiyimdə oğlanlara həmrah idim,
Yeddi yaşa girdiyimdə sağlam-gümrah idim,
Doqquzumda lövhə tutan, məhrəmi-dərgah idim,
On yaşımda girdiyimdə məktəb içrə şah idim,
Mən müəllim,bir neçə ağlıyanı görən gözlərim.

Çün **iyirmi** yaşa girdim başıma vurdu əsər,
Eylədi mövcudluq, oldu igidlik sərbəsər,
Hər günah artıranda başıma doldu kədər,
Iltimasi-etiqadım çoxdu, qıldım müxtəsər,
Neçə cananlar ilə dövranı görən gözlərim.

Otuzdan altı aza yetdim, yaşımı qıldım hesab,
Yazı yazardım-oxuyardum, qoynuma saldım kitab,
Nagəhandan gəldi afət, üzümə çəkdim niqab,
Görmədim yeri, asimanı, ay, ulduz, afitab,
Sağ ilə sola baxıb, dəryanı görən gözlərim.

MOLLA QAYİB ağlayıb deyər, bizdən ötdü canlar,
Keçdi ömrüm, hayıf keçdi, sürmədim dövranlar,
Bu fələyin gərdişidi – hər kimdə **yüz** arzular,
Bülbüləm, qaldım qəfəsdə, seyr edərdim bağlar,
Cənnət içrə yer versə, didarını görən gözlərim.

Hacı Loğman Qorqud (1963 -)

GƏLDİM

Ya Rəbbim, açdıqca bəsirətimi,
Mat qaldım sirrinə, heyrana gəldim.
Yatmışdım, oyatdı məni mələklər,
Dedi: "Gecikirsən!", imana gəldim.

Bismillah hökm edib, bir qətrə suya,
Lütfi-paklığıyla xəlq etdi maya.
Atamın sülbündən düşüb bir boya,
Yaranıb yoxluqdan, ümmana gəldim.

Qətrəydim, cəhd edib, gəzdim ümmanı,
Yox idi gözlərim, duydum pünhanı.
Dörd ayda ruh verdi Mələk-sultanı,
Doqquz tamamında cahana gəldim.

Bir-yeddidə uşaq oldum, boy atdım,
14-ümdə düşüncəmi oyatdım.
21-də həddi-buluğa çatdım,
Atamın, anamın hayına gəldim.

23-də sevda qondu başıma,
Bir dilbər baxışlı çıxdı qarşıma.
24-də övlad düşdü yaşıma,
Başqa bir növrağa, zamana gəldim.

30-unda doldum əqlə, kamala,
Nəfs etdim dövlətə, cahi-cəlala.
40 yaşımda düşdüm müşgül bir hala,
Sarsıdım, çırpındım, cəzana gəldim.

42-də tapdım haqqı, hikməti,
Tövbə etdim, atdım qəmi, möhnəti.
Tanrı verdi öz nurundan qisməti,
Lütfüylə namaza, azana gəldim.

45-də taxdım idrakdan zinət,
Dəyişdi gözümdə aləm, təbiət.
Allahın ipindən tutdum, nəhayət,
Nicat gəmisinə "Quran"a gəldim.

Könlüm müştaq oldu haqq dəvətinə,
Yollandım Kəbənin ziyarətinə.
Ya Muhəmməd, qarışıb ümmətinə,
Minanın dağına, qurbana gəldim.

Qeyb ilə hicabda qaldım üz-üzə,
HACI LOĞMAN, hər yaşantı möcüzə.
Qəbul etsən, möhtacınam bir sözə,
"Bağışla", qapına peymana gəldim.

(Hacı Loğman, 2010: 38-40)

Həmzə Həmzəi (?-?)

DÖNDÜM

Atadan gəldim anaya,
Bir zərrəcən qanə döndüm.
Yatdım anə bəşərində,
Beş ayində canə döndüm.

Zülmətdən gəldim dünyayə,
Əmdim ağız, tütdüm mayə,
Atə bənzə verdi dayə
Bir tifil nadanə döndüm

Ondə oxudum kəlam,
Ustadıma verdim salam,
Sərraf oldum işdən tamam,
Dərs alıb rüanə döndüm.

İgirmi oldum dəli,
Çağırdılər, dedim, bəli.
Tütədüm u qələ xeyəbəri,
O Rüstəmi-Zalə döndüm.

Elə ki **qırx**a yetişdim,
Mərdlərin cəminə qarışdım,
Mərdlərinən dedim, danışdım,
Həkim Süleyəmanə döndüm.

Əllisində durdu eynim,
Qoy ta gülsün dəli gönlüm,

....
....

Elə ki **altmişə** yetirdim,
Gazsöz dişlərim çəkdim,
Qara tükləri rəng(li) etdim,
Bir ağ rəng divanə döndüm.

Yetmişdə kiç elədim,
İki qıçı üç elədim,
Şirin ömrü puç elədim,
…………………

Yüzündə gətirin atım,
Oxuyən qənbər bəratım,
Hər nə tezətər getdim çatım,
....

Yarımdan kənara durdum,
Burnumdan bir daşı tutdum,
Şirin bədəni boyatdım,
Qərə ostoxana döndüm.

Ostoxanələr xurd oldulər,
Xurdlər qurd uldulər,
Qurdlər bir-birin yedilər,
Hanə gəldim, hanə getdim?!

("Gələcək" dərgisi, 2007)

Kəminə (1770-1840)

QELER

Xudayımnın sunqundan ajap nışana qeler,
Ata, əne qoşulşıp, aşratı kəne qeler,
Aslı toprak adamzat, ət bilen qana qeler,
Kırk bir günləp çaykanıp, **dört ay**da jana qeler,
Dokız ayın doldurıp, panı jaxana qeler.

Oqul doqsa atadan, qören yolun unutmaz,
Sırıp pınxan saklayıp, dost-düşmana tanatmaz,
Xer kime bir söz diyip, söz manısına etmez,
Yüpek donun içinde yaqşı-yaman tanıtmaz,
Mıxman qelse toplanıp, kef desterxana qeler.

Bir yaşında bilmeqey yaqşı bilen yamanı,
Iki yaşında tanar ata bilen əneni,
Üç yaşında sözleqey, əyem berse zıbanı,
Dört yaşında xas tanar qarındaşı, doqanı,
Bəş yaşında açılıp, qüli reyxana qeler.

Altı-yedi yaşında bismılla diyip okatsa,
Alımqa xızmat eyləp, qolıqa suv akıtsa,
Sekiz yaşa baranda xat oynap, maşkın ətse,
Dokuz yaşda ders okan, xatmı-kitaba etse,
On yaşda taqlım alıp, ədep-ərkana qeler.

On bir, on iki yaşında mərekede oturqay,
On üç, on dört yaşasa, den-duşundan ötürqey,
On bəş, on altı yaşda tutan işin bitirqey,

On yedi, on sekizde qiden yerden qeturqey,
On dokuz, yiqrimide xökmi-soltana qeler.

Yiqrim bir-yiqrim ikide şəxer yalı öy qerek,
Söyüp alsa qoynuna, derejeli toy qerek,
Yiqrim üç-yiqrim dörtde at-yaraqı şay qerek,
Yiqit bolan **yiqrim bəş**de bəşe, ona tay qerek,
Yiqrim bəşin dəljesi ışkı-messana qeler.

Yiqrim altı yaşa yetse, dövletlinin çaqası,
Otuz yaşda niçik bolmaz ilin-qünün aqası,
Kırk yaşda kemal tapar ketxudalık mayası,
Əyyamında qanımat bir yaqşının sayası,
Mərekede söz qurup, adı asmana qeler.

Kırkda qaynan köpükler **əlli**de sına başlar,
Ərin yaşı bir **altmış** aşaqa ine başlar,
Yetmişine yetenson, işi xas kına başlar,
Seqsende sözlər bolsa, dem alıp dına başlar,
Toqsanda qubar inip, qözi dumana qeler.

Adamzatdan ne bolar, **yüz** yaşına yetenson,
Axırat düşer yada, qam layına batanson,
Bir dem alırqa qoymaz, ajal yakan tutanson,
Yaşlıkda əden işin peyda bermez, yetenson,
Bu dövlet dövlet bolmaz, dövlet imana qeler.

Irak, yakın qarındaş xal üstünü qelende,
Zenan, merdan yıqlaşıp, razılaşıp bolanda,
Dodakların tebrener, paqtadan suv alanada,
Kirpiklerin san urar, qözün nurı solanda,
Xarıdın almak üçin Əzrayıl jana qeler.

Jan ajıqı yamandır, jan ber subxan içinde,
Ölüm barından yaman, panı jaxan içinde,
Yuvup, ardıp qoyarlar, oşol meydan içinde,
En, yakasız, işiksiz öy bilen don içinde,
Əssalatu-jınaza, kovmun azana qeler.

KEMINE diyr, dört yaran, oval qelip durarlar,
Xudayım qazap kılsa, xaybat bilen qirerler,
Roza, namazdan başlap, "repbin kim" diyip sorarlar,
Repbim alla diymesen, qürzi bilen urarlar,
Ol qürzinin zarbından dağlar lerzana qeler.

(Meredov, 1958: 231-233)

GƏLƏR (tərcümə)

Tanrımın əməlindən əcəb nişana gələr,
Ata, ana birləşib, əşrati-kana gələr,
Əsli torpaq insanlar, ət ilə qana gələr,
Qırx bir gün çalxanıb, **dörd ay**da cana gələr,
Doqquz ayın doldurub, fani-cəhana gələr.

Oğul doğsa atadan, gördüyü yolun unutmaz,
Sirrin pünhan saxlayıb, dost-düşmənə tanıtmaz,
Hər kimə bir söz deyib, söz mənasına yetməz,
İpək donun içində yaxşı-yaman tanıtmaz.
Mehman gəlib toplanıb, kef dəstərxana gələr.

Bir yaşında bilməyər yaxşı ilə yamanı,
İki yaşında tanıyar ata ilə ananı,
Üç yaşında söyləyər, Tanrım versə zibanı,
Dörd yaşında xas tanıyar qarındaşı, doğanı,
Beş yaşında açılıb, güli-reyhana gələr.

Altı-yeddi yaşında bismillah deyib oxutsa,
Alimə qulluq eyləyib, əlinə su axıtsa,
Səkkiz yaşa girəndə yazı yazıb, məşqin etsə,
Doqquz yaşda dərs oxuyub, xətmi-kitaba yetsə,
On yaşda təlim alıb, ədəb-ərkana gələr.

On bir, on iki yaşında mərəkədə oturar,
On üç, on dörd yaşasa, tay-tuşundan ötürər,
On beş, on altı yaşda tutduğu işin bitirər,
On yeddi, on səkkizdə getdiyi yerdən gətirər,
On doqquz, iyirmidə hökmi-soltana gələr.

İyirmi bir-iyirmi ikidə şəhər kimi öy gərək,
Sevib alsa qoynuna, dərəcəli toy gərək,
İyirmi üç-iyirmi dörddə, at-yarağı şay gərək,
İgid olan **iyirmi beş**də beşə, ona tay gərək,
İyirmi beşin dəlicəsi eşqi-məstana gələr.

İyirmi altı yaşa yetsə, dövlətlinin çağası,
Otuz yaşda nə üçün olmaz elin-günün ağası,
Qırx yaşda kamal tapar kətxudalıq mayası,
Əyyamında qənimət bir yaxşının sayası,
Mərəkədə söz qoşub, adı asmana gələr.

Qırxda qaynayan köpüklər, **əlli**də sına başlar,
Ərin yaşı bir **altmış** aşağı enməyə başlar,
Yetmişinə yetən son, işi xas kına başlar,
Səksəndə sözlər olsa, dəm alıb, dına başlar,
Doxsanda qübar enib, gözü dumana gələr.

İnsandan nə olar, **yüz** yaşına yetəndən sonra,
Axirət düşər yada, qəm layına batandan sonra,
Bir dəm almağa qoymaz, əcəl yaxan tutandan sonra,
Gənclikdə etdiyin işin fayda verməz, yetəndən sonra,
Bu dövlət dövlət olmaz, dövlət imana gələr.

Uzaq, yaxın qarındaş **x**al üstünə gələndə,
Zənan, mərdan ağlaşıb, razılaşma olanda,
Dodaqların tərpənər, pambıqdan su alanda,
Kirpiklərin san vurar, gözün nuru solanda,
Canın almaq üçün Əzrayıl cana gələr.

Can acısı yamandır, can ver sübhan içində,
Ölüm varından yaman, fani cahan içində,
Yuyub, silib qoyarlar, həmin meydan içində,
Ensiz, yaxasız, qapısız ev ilə don içində,
Əssəlatü-cənaza, qövmün əzana gələr.

KƏMİNƏ deyər, dörd dost, əvvəl gəlib durarlar,
Tanrım qəzəblənsə, hədə-qorxu ilə girərlər,
Oruc, namazdan başlayıb, "rəbbin kim" deyib sorarlar,
Rəbbim Allah deməsən, kürzə ilə vurarlar,
O kürzənin zərbəsindən dağlar lərzana gələr.

Mahmud Türkmən (?-?)

XİLQƏTNAMƏ

Şükr eylərəm o xəllaqə,
Yetişdim lütf-i yəzdanə.
Yar oldu kövkəb-i bəxtim
Girdim səf-i müsəlmanə.

Xilqət oldum dörd ünsürdən,
Nar-o baddan, bəhr-o bərdən,
Şiyə oldum əzəllərdən,
Düşdüm cade-yi imanə.

Əzəl başdan zərrə oldum,
Sur sazını mənzil qıldım,
O yerdə həbs olub qaldım,
Bir müddət-i mədidanə.

Çox qərnilər geçdi ondan,
Bir Xatab endi yəzdandan,
Varindir heç xəbər məndən,
Kiməy, heç agəhəy ya nə?

Ərz eylədim xudavəndə,
Sən allahay, mən də bəndə.
Oldu cari ləfzim ondə,
Cavab verdim ğayibanə.

Ondan geçdi çox müddətlər,
Xilqət oldu bir peyğəmbər.
Cümlə xəlqə odur pedər,
Hər nə gəlsə bu cəhanə,

Məni oldum o dəmdə mən,
Atam sülbün etdim məskən.
Ondan sora çox müddətdən,
Anam rəhmin qıldım xanə.

Məskən eylədim anamı,
O məskəndə aldım kamı,

Ələq etdim onda namı,
Mülhəq oldum qızıl qanə.

Qırx günəcək həyy-i səməd,
Qıldı müzğə, bəd cəsəd,
Sərapa cism-o sahib yəd,
Təşbih oldum mən insanə.

Dörd ay on gün geçdi ondan,
Ruhu qalıb qıldı yəzdan.
Üç yüz şəst-o şeş damardan,
Dörd yüz qırx dörd ustuxanə.

Bir fırıştə oldu dayəm,
Gecə gündüz mənə həmdəm.
Xorakım qandan, nafım fəm,
Çəkdim bu tur ab-o danə.

Ta **doqquz ay, doqquz günü,**
Başdan etdim bu dilxuni.
Bilməzdim gərdiş-i duni,
Neylər bu didə gəryanə.

Bir mələk-i digər gəldi,
Danışdırıb, iqrar aldı,
Yol göstərib yola saldı,
Rəvan oldum xakdanə.

Qədəm qoydum bu toprağə,
Gözüm düşdü sol-o sağə,
Ərz-o səma daş-o dağə,
Çırpındım, gəldim fəğanə.

Yığıldı dayələr başə,
Məni çəkdilər ağuşə,
Deyildi qovum qardaşə,
Verildi çox müjdəganə.

Su töküb nazik əndamə,
Yuyub geydirdilər camə,
Yetirdilər məni kamə,
Bəslədilər əzizanə.

Yığıldı qovum- əqvamım,
Danışıb qoydular namım,
Şəhd- izzət doldu camım,
Dad etdim şir-i püstanə.

Bir yaşımda yemək bildim,
İşarətlə təam aldım,
İki yaşda əvəz qıldım,
Şir-i xamı ab-o nanə.

Üç yaşımda yola düşdüm,
Min səs ilə dilə düşdüm,
Gəzdim əldən ələ düşdüm,
Cadə saldım hər məkanə.

Dörd yaşımda xətnə oldum,
Xəlil millətinə gəldim,
Məzhəb-i Cəfəri bildim,
Mülhəq oldum şiyəyanə.

Dörd yaşımdan gəldim **beşə**,
Oynamaqdır mənə peşə,

Eylədim fikr-o əndişə,
Oldum əhl-i məktəbxanə.

Altı yaşda dərsə getdim,
Yeddincidə qələm tutdum,
Səkgizdə mətləbə çatdım,
Doqquzumda yol- ərkanə.

On yaşımda şəhbaz oldum,
On birdə üz gərdin sildim,
On ikidə müştaq oldum,
Mən on iki imamanə.

On üç yaşda sahib hünər,
On dördümdə açdım bəsər,
Əlim tutdu ərbə əşər,
Saldı rah-i səvabanə.

Əqlə gəldim **on beş** yaşda,
Hədd-i təklif hər ravişdə,
Müştaq oldum yaz-o qişdə,
Həcc-o sovm-o səlatanə.

O**n altı**da eşqə düşdüm,
On yeddidə həddən aşdım.
On səkgizdə soraqlaşdım,
Can qoydum rah-i cananə.

On doqquz, eşqə qərq oldum,
Məşhur-i qərb-o şərq oldum.
İyirmidə çün bərq oldum,
Ayaq qoydum bəs hər yanə.

İyirmi beş oldu yaşım,
Heç tərəfdən yox təşvişim.
Cəng-o cədəl oldu işim,
Olmuşam məst-o məstanə.

Tüğyan etdim **otuz** yaşda,
Özüm bilməm yaz-o qışda.
Ayaq qoydum **otuz beş**də,
Hər meydanə rüstəmanə.

Qırx yaşımda nadim oldum,
Oturuşub ağla gəldim,
Gecə gündüz qəmə qaldım,
Düşdüm fikr-i xan-manə.

Əllidə ömr olub yarı,
Qıldım tövbə istiğfarı,
Vird etdim nam- ğəffarı.
Yalvardım həyy-i subhanə.

Yaşım yetdi **əlli beş**ə,
Rəxnə düşdü kəmkəm dişə.
Muy-i abyəz gəldi rişə,
İzzət üçün xoş nişanə.

Altmış yaşda oruc-namaz,
Gecə gündüz mənə dəmsaz.
Adət etdim ba səd niyaz,
Səlat-o səlam Rəhmanə.

Yetmişdə səsxt oldu işim,
Töküldü bir be bir dişim,

Zəhrə döndü nan-xuruşum,
Qüdrətim döndü nüqsanə.

Səksan yaşda tutmaz dilim,
Xəm oldu ğussədən belim,
Yapraq kimi titrər əlim,
Vicudum döndü samanə.

Doqsan yaşda düşgün oldum,
Bir guşədə düşüb qaldım,
Geçən günü yada saldım,
Çəkdim yüz min həsrət anə.

Yüz yaşımda görməz gözüm,
Arzuladım mərgi özüm,
Köç-o külfət çəkməz nazım,
Naliş etdim mərizanə.

Yüz iyirmi yaşım oldu,
Ömrüm peymanəsi doldu,
Əyan oldu əcəl gəldi,
Qaldım dərd-biy dərmanə.

Çatan qəbri mənzil etdi,
Əcəl bəratını götdü,
Əzrail çəngəyin atdı,
Qəsd eylədi xəstə canə.

Zəhmətinən aldı canim,
Qaldı cism-i natəvanım,
Yığıldı qovum- əqvamım,
Gəlirlər cümlə əfğanə.

Qovum-qardaşlar ağlaşdı,
Yəxə yırtıb başı aşdı,
Qəmlərə tuş olub, düşdi,
Göz yaşı döndü ümmanə.

Mürdəşurlar yığıldılar,
Bədəndən rəxtim aldılar,
Cismimi üryan saldılar,
Təxt üstünə mərizanə.

Nəan eybimi gördülər,
Sidrilən kafur vurdular,
Qıyamət ğuslün verdilər,
Cismim oldu təmizanə.

Bu imiş adət-i dövran,
Müstəhsəl olmayin yaran.
Müştaq olmaz heç huşyaran,
Bu dünya-yi pərişanə.

Biyrəhmdi rəhmə gəlməz,
Bivəfadı vəfa qilməz.
Heç kimsəyə mehrin salmaz,
Nə dərvişə, nə sultanə.

Mən xəstəni yola saldı,
Var-yoxumu əldən aldı.
Qəbrin içi yerim oldı,
Ağ geyindim dərvişanə.

Azım oldum uzaq yola,
Bilməm axiri nə ola,

İşim düşüb çox müşgülə,
Üz döndərdim təşvişanə.

Gördüm yoxdur fəryadrəs,
Səvar oldum şəcər fərəs,
Əfğan səsi oldu cərəs,
Düşdüm beyn-i karvanə.

Min şurilən rəvan oldum,
Çatınca qəlbi qan oldum,
Yüz min zəhmətinən gəldim,
Yetdim şəhr-i xəmuşanə.

Çün yetişdim o mənzilə,
Mulla gəldi namaz qılə,
Üç səf əşxasilən bilə,
Dedilər beş təkbiranə.

Cismimi qəbrə saldılar,
İşimdən fariğ oldular,
Təlqin verib dağıldılar,
Hər biri getdi bir yanə.

Qaldım yüz min zəhmətinən,
Dərd-o rəngc-o möhnətinən,
Düçar oldum həsrətinən,
O mənzil-i qəribanə.

De sən peyğəmbəriy kimdi?
İmam-o rəhbəriy kimdi?
Şəfi-i məhşəriy kimdi?
Ver cavabı təcilanə.

Dil tutuldu o heybətdən,
Titrədim xovf-o vəhşətdən.
Canə gəldim müsibətdən,
Halım oldu acizanə.

Səmt-i qiblə ki nagəhan,
Oldu rovşən, oldu əyan.
Yetişdi şəfi-i üsyan,
O cay-i təng-o taranə.

Nəkireynə etdi xitab,
Bu şəxsə verməyin əzab.
Qəmli göylüm oldu şadab,
Yetişdim şah-i mərdanə.

Hər nə Nəkir ilən Münkər
Sual etdi Əli yeksər
Cavabını verdi əzbər,
O, dəlildir möminanə.

Dedim rəbbim həyy-i davər,
Məhəmməd xətm peyğəmbər,
İmamanım Əsna Əşər,
Şəfi dilər hər üsyanə.

Olubdur məzhəbim Cəfər,
Qibləm Kəbə beyt-i davər.
Millət-i İbrahim Azər,
Peyrövəm əmr-i Quranə.

Deyildi çox ibadatdan,
Həcc-o sovm səlatatdan,

Fitrə, xums-o zəkatatdan,
Cavab oldu hazıranə.

Şahi-Mərdan etdi imdad,
O bəladən oldum azad.
Bədən qəllad ilən şedad,
Yetişdilər o məkanə.

Bir-birindən sözlər düşüb,
De-danışıq həddən aşıb,
İşimiz gəlib yetişib,
Bir naməlum mənzilanə.

O cəhətdən sərgum oldum,
Dərd-o rənc-o qəmdə qaldım,
Əlacı yox belə bildim,
O möhnət-i biypayanə.

Nagəh ki şəfi-i üsyan,
Əli şah-o mələk dərban,
Dəlil oldu, etdi ehsan,
Mən məhzu heiranə.

Əl atdım damənin tutdum,
Murada, mətləbə yetdim,
Məkan darüssəlam etdim,
Hezaran şükr yəzdanə.

Çox müddətdən fərman olur,
İsrafil surunu çalur,
Cümlə insan canə gəlir,
Üz qoyarlar əcülanə.

Qarışırlar ki bir birə,
Yetişirlər bir həcərə,
Ovsafından əql xiyrə,
Olar, gəlməz heç bəyanə.

Tığdən tiz-o incə qildən,
Geçmək olmaz üç min ildən,
Hər düşənlər həman yoldan,
Qərq olar nar-i neyranə.

Be hovl-o quvət-i Rəhman,
Geçmək olar mənə asan,
Tutar dəstim Şahi-Mərdan,
Aparar ali divanə.

Gələr həqqiy ki fərmanı:
Ayırın yaxşı-yamanı!
Səvab-o bar-i üsyanı,
Çəkərlər hərdəm bir yanə.

O zəmanda Ərbə Əşər,
Olarlar çün mənə rəhbər,
Verərlər şərbət-i kövsər,
Salarlar bağ-i Rizvanə.

Qismət olar təxt-i şövkət,
O bəladan ollam rahət,
Başa qoyub tac-i izzət,
Məhrəm ollam hüriyanə.

TÜRKMAN TİLİM, et əndişə,
Özüy vurma dağə, daşə,

Söylədigiy gələr başə,
Sözləriy qalar nişanə[29].

Məlikballı Qurban (XIX)

CƏNNƏTƏ DÜŞDÜM

Ərbəyi-ənasir, şeş cihatdan,
Xəlq elədi məni qadiri-qəffar.
Bir qətrə atadan yendim anaya,
Misalimdə **qırx gün** elədim qərar.

İki qırx olanda hümraya döndüm,
Üç qırxda bir mələk gördüm səksəndim,
Dörd qırxda düzəldim, **beş**də tərpəndim,
Altı qırxda oldum xeyli giranbar.

Yeddi qırx olanda gəldim cahana,
Şad oldu bu işdən həm ata, ana,
Cismim xaki xunda düşdüm fəğana,
Qundaqdan beşiyə elədim səvar.

Ana püstanından nuş elədim zad,
Yığılıb gəldilər qohum, qardaş, yad,
Cəddim silsiləsi qoydular bir ad,
Dedilər fənada qalsın yadigar.

Bir yaşatan öz anamdan şir aldım,
İki yaşda əqlü-şürbə yönəldim,

[29] Məhəmməd Zəncanlının şəxsi arxivindən (Əlyazması hüququnda)

Üç yaşda danışdım, oynadım-güldüm,
Qəddü-qamət **dörddə** elədim izhar.

Doqquz yaşda şüru etdim mənayə,
On yaşımda getdim elmi yəğmayə,
On birimdə başım düşdü sevdayə,
On ikidə eşqim oldu aşikar.

On üçümdə məclislərdə oturdum,
On dördümdə hər nə varsa götürdüm,
On beşdə Allaha iman gətirdim,
Fərz ilə sünnəti bildim nə ki var.

On altı yaşımda oldum xirədmənd,
On yeddidə bir xanə etdim pəsənd,
On səkkiz yaşımda oldum payibənd,
Zövqü səfa ilə keçdi ruzigar.

On doqquzda qəmdən oldum azada
İyirmidə dərkim oldu ziyada,
Otuzda bərq tək gəzdim havada,
Qırx yaşımda etdim zikri-girdigar.

Əlli yaşda yarı etdim mənzili
Altmışda seçdim xar ilə gülü
Elə ki **yetmişə** yetirdim ili
Ağzımdan dişlərim töküldü pərkar.

Yetmişdən ötəndə düşdüm ah vayə,
Səksəndə əyilib döndüm bir yayə,
Doxsanında pənah etdim əsayə,
Yüz yaşımda Haqdan gəldi bir azar.

Əriyib cəsədim tük tək incəldi,
Əzrayıl gəlibən çəngini çaldı,
Mürği-ruhum aldı bədən boş qaldı,
Bəqa mənzilimi etdim ixtiyar.

Yığılıban ağlayıban doydular,
Rəxti-vücüdüm tamam soydular,
Namazımı qılıb qəbrə qoydular,
İnkir Münkir ilə oldum xoş göftar.

Sual edib məndən cavabın aldı,
Bir neçə il cismim qəbirdə qaldı,
Əmrilə İsrafil surunu çaldı,
Bildim qiyamətdi çəkdim intizar.

Yığılıban gəldik quruldu divan,
Şəfim dərdimə elədi dərman,
Mövlam qazı oldu çəkildi mizan,
Sirləri faş etdi, o eybi setar.

Rəbbim şəfqət etdi Siratı keçdim,
Firdövsi-əladə kövsəri içdim,
Məlikballı Qurban cənnətə düşdüm,
Mövlamızı onda elədim didar.

(Azərbaycan Aşıqları və El Şairləri, 1983: 282-284; Kaya, 2004: 238-242)

Məmməd Məhbübi (?-?)

BƏNZƏR

İnsanoğlu, bu dünyayə gələndə
Kərdidə baş vermiş reyhana bənzər.
Bir yaşında əl-qol atıb sevinər,
Elə bil nobahar gülşana bənzər.

İki yaşda şirin-şirin danışar,
Üç yaşında uşaqlara qarışar.
Dörd yaşında hərdən küsüb barışar,
Beş yaşında həzar dəstana[30] bənzər

Altısında bilməz nədir işini,
Yeddisində əvəz eylər dişini,
Səkkizində yaxşı-pisi düşünü,
Doqquzunda qaşı kəmana bənzər.

On yaşında gülər, atar qaşını,
On birində tapar yar-yoldaşını,
On ikidə tumarlayar başını
On üçündə tərsin ceyrana bənzər

On dördündə bir hal gələr rənginə
On beşində gedər rum, fərhənginə
On altıda girər eşqin cənginə
On yeddidə taza bustana bənzər

On səggizdə təklifinə yetirər,
On doqquzda evə gəlin gətirər,

[30] Min dastan

Yirmisində subaylığı bitirər,
Yirmi beş kükrəmiş aslana bənzər.

Otuzunda düşər dünya qəhrinə
Otuz beşdə düşər xəyal şəhrinə
Qırx yaşında gedər elmin bəhrinə
Qırx beşində dərd pünhana bənzər

Əllisində düşər alçaq-ucaya,
Əlli beşdə çayı adlar o taya,
Altmışa çatanda bənzər qocaya,
Altmış beşdə yorğun kərvana bənzər.

Yetmişində qəzəblənər özünə,
Yetmiş beşdə duman çökər gözünə,
Həştadında dayaq verər dizinə,
Həştad beşdə dərdi təğyana bənzər.

Doxsanında ağırlaşar qulağı,
Doxsan beşdə dayaq tutmaz ayağı,
Yüz yaşında seçə bilməz uzağı
"**MƏHBÜBİ**" dünyası zindana bənzər[31].

Məxdumqulu (1733-1783)

Düşen günlerim[32]

Dokuz ay yatmışam anam karnında,
Göz açıp dünyaya düşen günlerim.

---

[31] Məhəmməd Zəncanlının şəxsi arxivindən. (Əlyazması hüququnda)
[32] Bu vücudnaməyə "Koroğlu" dastanının özbək və türkmən variantlarında da rast gəlirik.

Dört ayağa gezdim anam elinde,
Sekiz ayada hem gülüşen günlerim.

Birimde bilmedim yahşi yamanı,
İkimde tanıdım ata ananı (anayı),
Üç yaşımda Tanrı verdi zebanı,
Dört yaşımda taş atışan günlerim.

Beşimi ötirdim (geçirdim) bahar yaz ile,
Altı yaşta kavalaştım baz ile,
Yedi yaşta işim olmaz kız ile,
Sekizimde dişim düşen günlerim.

Dokuzumda verdim Tanrı selâmı,
Onumda boynumda Hakk'ın kelâmı,
On birinde tutum divit kalemi,
Okıp okıp mâna seçen günlerim.

On ikimden gittim **on üç** yaşıma,
On dördünde eser vurdu başıma,
On beşimde kızlar girdi düşüme,
On altımda kaynap coşan günlerim.

Yigirmimde mestan mestan gezerdim,
Yigirm beşte ganım okun düzeldim,
Otuzumda atlar binip üzerdim,
Otuz beşte ters savaşan günlerim.

Kırkımda koyılıp kesem dolmışam,
Ellimde elime tesbih almışam,
Altmışımda pire mürid olmuşam,
Peygamber yaşın yaşan günlerim.

Yetmişimde ağır indi dizime,
Seksenimde gubar indi gözüme,
Doksanımda huş kalmadı özüme,
Akıl huştan cüdâ düşen günlerim.

Yüz yaşına yetirmen alırlar canın,
Uzatıp koyarlar biçerler donun,
MAHTUM KULU, hemrah olsun imanın,
Can cesetten ayrı düşen günlerim.

(Çelebioğlu, 1998: 405-406;
Kaya, 2004: 254-255)

GANA GELDIM

Ata bilinden düşdüm, ene rehmine geldim,
Kyrk köwn bilen çykyp, bir zerre gana geldim,
Bir mahyýy-bijanam, derýa-ummana geldim,
Dört aý, on dört sagatda dirildim, jana geldim,
Dokuz aý tamam oldy, şonda jahana geldim.

Atam-enem söýdüler, göterdiler gujaga,
Geýimlerim geýdirip, buladylar gundaga,
Gähi emedeklärdim, gäh turardym aýaga,
Ene süýdün emerdim dönerdim sola-saga,
Iki ýaşa ýetemde, iýmäge nana geldim.

Üç ýaşyma ýetemde, oýnaýyban gülerdim,
Bäş ýaşyma baramda, eneden zat tilärdim,
Ýedi ýaşa ýetemde, dost-duşmanym bilerdim,
Dokuz ýaşa ýetemde, bäş wagt namaz kylardym,
On ýaşyma ýetemde, edep-ekrana geldim.

On ikide her kime gaňrylyp söz gatardym,
On üç ýaşa ýetemde, agyr mejlis tutardym,
On bäşime ýetemde, tiri-tüpeň atardym,
On ýedige baramda, yşk söwdasyn göterdim,
Yşkyň söwdasy bilen sürüp, meýdana geldim.

On ýediden geçen soň, şöhrat öýüne girdim,
Aldym bir näzeninni, zowk ile sapa sürdüm,
Bu gunçaýy-gülzaryň elwan gülüni tirdim,
Ýigrimiýe ýetende, pelek jebrini gördüm,
Pelek aldy ýarymy, ejel gamhana geldim.

Otuza girdi ömrüm, girdim tir-u kemana,
Köňül hyruç eýledi, boldum däli-diwana,
At münüp, ýarag baglap, sürüp girdim meýdana,
Rüstemi-Destan kimin söweş kyldym merdana,
Kyrka ýetende ömrüm, okyp, Gurhana geldim.

Kyrkdan öter bolanda, gitdim **elli** ýaşyma,
Geldi ölüm nyşany, rehne girdi işime,
Her kim garry diýerdi, haýran galdym dişime,
Gojaldym, düşgün oldum, gowga geldi başyma,
Ele hasa göterip, dogry mekana geldim.

Altmyşa gitdi ömrüm, görmez oldy gözlerim,
Gojaldym, düşgün oldy, gyşa döndi ýazlarym,
Meniň sözüm etmesler hem ogul, hem gyzlarym,
Älemge hoş gelmedi meniň şirin sözlerim,
Äleme ýalbarmakdan düşdüm, amana geldim.

Ýetmişe bardy ömrüm, aglar idim zary-zar,
Gözümden ýaş giderdi misli ebri-nowbahar,
Gulaklarym gapylyp, gözlerim tutdy gubar,

Daşyma ýygyldylar kowum-gardaş, her ne bar,
Geýimlerim soýuldy, tagty-rowana geldim.

Ýatyr erdim bisterde, nägäh Ezraýyl geldi,
Bilbil dilim baglanyp, gyzyl ýüzlerim soldy,
Ýüz müň jepa-jebr ilen jismimden janym aldy,
Dünýäni puç geçirdim, barça armanym galdy,
Geldi ölüm nyşany, ajal gamhana geldim.

Gassal golun çyzganyp, meýdimi ýuwdular päk,
Agaç ata mündürip, eltdiler ol suýy-häk,
Ezraýylnyň jeňinden ruhum oldy çäk-çäk,
Iki gürzli topuldy, sehmnäk-u gazapnäk,
Ruhum teslim etdiler, dirildim, jana geldim.

Soradylar: Eý adam, diý, görem, halyň nedir?
Dünýäde haýr etmediň, bu kyl-u kalyň nedir?
Gitdiň şeýtan raýyna, jowap-sowalyň nedir?
Imdi toprak astynda, ylmy-kemalyň nedir?
Gürzi saldy depämden, çäki-hemana geldim.

Jandan diýdim: „Ýa, Aly!” tapyldy Şahymerdan,
Agaýy-müşgil güşat, ol emiri-möminan,
MAGTYMGULY diýr, janym diýme sen oňa gurban,
Ol Münkeri-Nekirler durmadylar bir zaman,
Şol ýerde Repbim görüp, dogry mekana geldim.

GƏLDİM (tərcümə)

Ata belindən düşdüm, ana rəhminə gəldim,
Qırx kövn ilən çıxıb, bir zərrə qana gəldim,
Bir mahiyi-bicanam, dərya-ümmana gəldim,

Dörd ay, on dörd saətd*ə dirildim, cana gəldim,*
Doqquz ay *tamam oldu, onda cahana gəldim.*

Atam-anam sevdilər, götürdülər qucağa,
Geyimlərim geydirıb, bələdilər qundağa,
Gahi iməkləyərdim, gah durardım ayağa,
Ana südün əmərdim, dönərdim sola-sağa,
İki *yaşa yetəndə, yeməyə nana gəldim.*

Üç *yaşıma yetəndə, oynayıban gülərdim,*
Beş *yaşıma varanda, anadan zad dilərdim,*
Yeddi *yaşa yetəndə, dost-düşmənim bilərdim,*
Doqquz *yaşa yetəndə, beş vaxt namaz qılardım,*
On *yaşıma yetəndə, ədəb-əkrana gəldim.*

On iki*də hər kəsə qanrılıb söz qaytardım,*
On üç *yaşa yetəndə, ağır məclis tutardım,*
On beş*imə yetəndə, tiri-tüfəng atardım,*
On yeddi*yə varanda, eşq sevdasın güdərdim,*
Eşqin sevdası ilən sürüb, meydana gəldim.

On yeddi*dən keçəndə şöhrət öyünə girdim,*
Aldım bir nazənini, zövq ilə səfa sürdüm,
Bu qönçeyi-gülzarın əlvan gülünü dərdim,
İyirmi*yə yetəndə, fələk cəbrini gördüm,*
Fələk aldı yarımı, əcəl qəmxana gəldim.

Otuz*a girdi ömrüm, girdim tiri-kamanə,*
Könül xüruç eylədi, oldum dəli-divanə,
At minib, yaraq tutub, sürüb girdim meydanə,
Rüstəmi-dastan kimin savaş qıldım mərdanə,
Qırx*a yetəndə ömrüm, oxub Qurana gəldim.*

***Qırx**dan ötər olanda, getdim **əlli** yaşıma,*
Gəldi ölüm nişanı, rəxnə girdi işimə,
Hər kim qarı deyərdi, heyran qaldım dişimə,
Qocaldım, düşkün oldum, qovğa gəldi başıma,
Ələ əsa götürüb, doğru məkana gəldim.

***Altmış**a getdi ömrüm, görməz oldu gözlərim,*
Qocaldım, düşkün oldu, qışa döndü yazlarım,
Mənim sözüm etməzlər həm oğul, həm qızlarım,
Aləmə xoş gəlmədi mənim şirin sözlərim,
Aləmə yalvarmaqdan düşdüm, amana gəldim.

***Yetmiş**ə vardı ömrüm, ağlar idim zari-zar,*
Gözümdən yaş gedərdi misli əbri-növbahar,
Qulaqlarım qapanıb, gözlərim tutdu qubar,
Başıma yığıldılar qohum-qardaş, hər kim var,
Geyimlərim soyuldu, təxti-rəvana gəldim.

Yatır idim bəstərdə, nagah Əzrayıl gəldi,
Bülbül dilim bağlanıb, qızıl üzlərim soldu,
Yüz min cəfa-cəbr ilən cismimdən canım aldı,
Dünyanı puç keçirdim, bütün ərmanım qaldı,
Gəldi ölüm nişanı, əcəl qəmxana gəldim.

Mürdəşir qol çırmayıb, meyidimi yudu pak,
Ağac ata mindirib, etdilər ol suyi-xak,
Əzrayılın cəngindən ruhum oldu çak-çak,
İki gürzlü, toppuzlu, zəhmnak və qəzəbnak,
Ruhum təslim etdilər, dirildim, cana gəldim.

Soruşdular: Ey adəm, de, görüm, halın nədir?
Dünyadə xeyr etmədin, bu qeylü qalın nədir?

Getdin şeytan yoluna, cavab-sualın nədir?
İndi torpaq altında, elmi-kəmalın nədir?
Gürzü saldı təpəmdən, çaki-həmana gəldim.

Candan dedim: «Ya, Əli!» tapıldı Şahi-mərdan,
Ağeyi-müşkül güşad, ol əmiri-möminan,
***MƏXDUMQULU** der, canım desən sən ona qurban,*
Ol Münkəri-Nikirlər durmadılar bir zaman,
Orda Rəbbimi görüb, doğru məkana gəldim.

(Məxdumqulu, 2010: 369-372)

JOŞA ÝETDIŇ

Bir gün atаň yşk etdi,
Sulbundan joşa ýetdiň.
Owwal suwduň, gan bolduň,
Gandan soň läşe ýetdiň.

Hökm eýledi ol Hudaý,
Dokuz sagat, dokuz aý,
Ýedi endam jaýba-jaý,
Süňňe ulaşa ýetdiň.

Güwş berdi, dahan berdi,
Dahana zyban berdi,
Akyl berdi, jan berdi,
Göz berdi, gaşa ýetdiň.

Ýaşdyň, ele ulaşdyň,
Ýörip, ýola ulaşdyň,
Sözläp, tile ulaşdyň,
Nan iýdiň, aşa ýetdiň.

Ýediňde mekdep gördüň,
Okydyň, ýoluň bildiň ,
Gyz bile bazy gurduň,
Tä **on dört** ýaşa ýetdiň.

Hak berdigin iýp-içdiň,
Her ýola bir baş goşduň,
Mahbup bile söýüşdiň,
Bile çolaşa ýetdiň.

Ýigrim tört ýaşa geldiň,
Ýigit bolup, sen ýeldiň,
At mündüň, gylyç aldyň,
Jeňe-söweşe ýetdiň.

Otuzyňda ýeriňden,
Duman gitmez seriňden,
Ýigitligiň zorundan,
Gezdiň tomaşa ýetdiň.

Sürdüň, dünýäni sürdüň,
Ahyr wepasyn gördüň,
Kyrkyňa gadam urduň,
Kämil sen, huşa ýetdiň,

Bar almadyň bagyňdan,
Hazan urdy tagyňdan,
Elli, sakal agyňdan,
Utan, bir ýaşa ýetdiň.

Altmyşa ýaş ýetirdiň,
Başyň gama batyrdyň,

Hoş günleriň ötürdiň,
Ýazyň ýok, gyşa ýetdiň.

Ýetmişde „Hak!” diýp galdyň,
Kuwwatyň ýok, ýykyldyň,
Gojaldyň, işden galdyň,
Söýle, ne pişä ýetdiň.

Segsene ýetişse sal,
Niçik geçer beýle hal,
Ötdi gyzgynly mahal,
Oraksyz hoşa ýetdiň.

Togsanda ýaňylar söz,
Gara bolup görner boz,
Gowşar süýek, alar göz,
Ýüz müň endişä ýetdiň.

MAGTYMGULY oturdyň,
Ömrüň gapyl ötürdiň,
Hak çün ne iş bitirdiň,
Eger **ýüz** ýaşa ýetdiň.

(Çelebioğlu, 1998: 403-404;
Kaya, 2004: 258-259)

YETDİN (tərcümə)

Bir gün atan eşq etdi,
Sülbündan cuşə yetdin.
Əvvəl sudun, qan oldun,
Qandan son leşə yetdin.

Hökm eylədi ol xuday,
Doqquz saat, doqquz ay,
Yeddi əndam caybacay,
Sünnə ulaşa yetdin.

Guş verdi, dəhan verdi,
Dəhana zəban verdi,
Ağıl verdi, can verdi,
Göz verdi, qaşa yetdin.

Yaşdın, ələ ulaşdın,
Yürüb, yola ulaşdın,
Sözlə dilə ulaşdın,
Nan yedin, aşa yetdin.

***Yeddi**ndə məktəb gördün,*
Oxudun, yolun bildin,
Qız ilə bazı qurdun,
*Ta **on dörd** yaşa yetdin.*

Haq verdi, yeyib-içdin,
Hər yola bir baş qoşdun,
Məhbub ilə sevişdin,
Elə çolaşa yetdin.

***İyrmi dörd** yaşa gəldin,*
İgid olub, sən yeldin,
At mindin, qılınc aldın,
Cəngə-savaşa yetdin.

***Otuz**unda yerindən,*
Duman getməz sərindən,

İgidliyin zorundan,
Gəzdin tamaşa yetdin.

Sürdün, dünyanı sürdün,
Axır vəfasın gördün,
***Qırx**ına qədəm vurdun,*
Kamil sən, huşa yetdin,

Var almadın bağından,
Xəzan vurdu tağından,
***Əlli**, saqqal ağından,*
Utan, bir yaşa yetdin.

***Altmış**a yaş yetirdin,*
Başın qəmə batırdın,
Xoş günlərin ötürdün,
Yazın yox, qışa yetdin.

***Yetmiş**də aşdan qaldın,*
Qüvvətin yox, yıxıldın,
Qocaldın, işdən qaldın,
Söylə, nə pişə yetdin.

***Səksən**ə yetişsə sal,*
Necə keçər böylə hal,
Ötdü ol coşğun mahal,
Oraqsız xoşa yetdin.

***Doxsan**da yanılar söz,*
Qara rəngi görər boz,
Tamam nurdan düşər göz,
Yüz min əndişə yetdin.

MƏXDUMQULU oturdun,
Ömrün qafil ötürdün,
Haqçün nə iş bitirdin,
*Əgər **yüz** yaşa yetdin.*

(Məxdumqulu, 2010: 231-234)

MANY BILMEZ ÝAŞYNDA

Eý, ýaranlar, adamzat,
Many bilmez ýaşynda;
Bigam bolar dünýäden,
Dördünde ýa **bäş**inde.

Bäşinde begdir, bilmez,
Dünýäni göze almaz,
Zerre gaýgysy bolmaz,
Gezer oýun daşynda.

Eger ki **on** ýaş qeler,
Oglanlykdan huş qeler,
Iýmek-içmek hoş qeler,
Küý köp bolar başynda.

On bäşe ýetse saly,
Galkar köňül hyýaly,
Çalar jahyllyk ýeli,
Juwan görner düýşünde.

Juwanlyk ody ýanar,
Oglanlykdan nyrh döner,
Her gün bir yşka müner,
Ol **ýigrimi** ýaşynda.

Gözüň aldyr sen mala,
Ugrar sen ham hyýala,
Güýjüň qeler kemala,
Otuza ulaşanda.

Jahyl bolan kem bolar,
Ne aňa merhem bolar,
Kyrkda akyl jem bolar,
Adamzadyň başynda.

Ýaş **elli**ge gidende,
Bolar garry adynda,
Ölüm bolar ýadynda,
Sangy eder işinde.

Düşmüşem söwdaýa diýp,
Söwdaly gowgaýa diýp,
Geçdi ömrüm zaýa diýp,
Ah urar **altmyş**ynda.

Ýetmişde läş kaklanar,
Jan jesetde saklanar,
Gaýgy-hasrat çohlanar,
Kösti bolar işinde.

Kuwwaty ýok tutanda,
Ynjalmaýyn ýatanda,
Ýaş **segsen**e ýetende,
Tanymaz ugraşanda.

Çykmaz içerden daşa,
Bakmaz kowum-gardaşa,

Öli diýrler ol kişä,
Ýaş **togsan**dan aşanda.

Magtymguly hümmeti,
Galmaz gadyr-gymmaty,
Pygamberiň ymmaty,
Hiç bolar **ýüz** ýaşynda

(Çelebioğlu, 1998: 399-401,
Kaya, 2004: 251-254)

DÖRDÜNDƏ, YA BEŞİNDƏ (tərcümə)

Ey yaranlar, adəmzad
Məna bilməz yaşında
Biqəm olar dünyada,
***Dörd**ündə, ya **beş**ində.*

***Beş**ində bəydir, bilməz,*
Dünyanı gözə almaz,
Zərrə qayğısı olmaz,
Gəzər oyun daşında.

*Əgər ki **on** yaş gələr,*
Cavanlıqdan huş gələr,
Yemək-içmək xoş gələr,
Küy çox olar başında.

***On beş**ə yetsə salı,*
Uçar könül xəyalı,
Əsər cavanlıq yeli,
Cüvan görər düşündə.

Cüvanlıq odu yanar,
Cavanlıqdan nırx dönər,
Hər gün bir eşqə minər,
Ol ***iyirmi*** *yaşında.*

Gözü sataşsa mala,
Uğrarsa xam xəyala,
Gücü gələr kamala,
Otuz*a ulaşanda.*

Cahil olan kəm olar,
Nə ona mərhəm olar,
Qırx*da ağıl cəm olar,*
Adamzadın başında.

Yaş ***əlli****yə gedəndə,*
Olar qoca adında,
Ölüm olar yadında,
Diqqət edər işində.

Düşmüşəm sevdaya der,
Sevdalı qovğaya der,
Keçdi ömrüm zaya der,
Ah edər ***altmış****ında.*

Yetmiş*ində «ah»lanar,*
Can cəsəddə saxlanar,
Qayğı-həsrət çoxlanar,
Asta olar işində.

Qüvvəti yox tutanda,
Dincələmməz yatanda,

*Yaş **səksən**ə çatanda,*
Tanımaz uğraşanda.

Çıxmaz içərdən dışa,
Baxmaz qohum-qardaşa,
Ölü derlər ol kişə,
*Yaş **doxsan**dan aşanda.*

Məxdumqulu hümməti,
Qalmaz qədir-qiyməti,
Peyğəmbərin ümməti,
*Heç olar **yüz** yaşında.*

(Məxdumqulu, 2010:233-234)

NAHANA GELDIŇ

Bu nakyldyr, adamzat, sen bu mekana geldiň,
Owwal ataň bilinden syzyp nahana geldiň,
Atadan enä baryp, bir katra gana geldiň,
Enede surat bolup, bu şirin jana geldiň,
Dokuz aýy ötürip, inip jahana geldiň,
Emip enäň süýdüni, gundalyp, dona geldiň.

Ýaradan gudratyndan diş bile dahan berdi,
Sözlemäge söz bile dahanda zyban berdi,
Köňlüň gidip her ýana, turdy, aýagyň ýördi,
Bildiň ýakyn-ýadyňny, gözüň dünýäni gördi,
Ýedi-sekiz ýaşyňda ataň mollaga berdi,
Okyp Gurhan kitaby, ulalyp, ona geldiň.

On bäş ýaşa baraňda, oglanlykdan saýlandyň,
Gyz-geline meýl edip, köňül berip küýlendiň,

Göýä baryp ak öýüň dört daşyna aýlandyň,
Hakyň permany bile ahyr bir gün öýlendiň,
Ýigrimi ýaşa bardyň, esbabyňny şaýlandyň,
Bedew münüp, segredip, sürüp meýdana geldiň.

Otuz ýaşa baryňça, göýä bir algyr şir sen,
Dünýä gamy başyňda, göýä ýüwrüp, ýelir sen,
Dünýäge doýmak ýokdur, bolgyňça bolsun diýr sen,
Ähli-musulman bolsaň, ölgiňçä halal iýr sen,
Kyrkyňda toba eýläp, bir mürşide gol biýr sen,
Köňlüňni bire baglap, eziz Subhana geldiň.

Elli ýaşa baraňda, dogrulykda bolar sen,
Gödeklikden aýryldyň, şiweligi biler sen,
Her niçe jepa çekseň, ahyr bir gün öler sen,
Bäş wagtyňy okyban, Haka şükür kylar sen,
Altmyş ýaşa baraňda, garryganyň biler sen,
Eken ekiniň bişip, orak ormana geldiň.

Ýetmiş ýaşa baraňda, ganyň gaçar ýüzüňden,
Ak dişleriň döküler, şugla gider gözüňden,
Kuwwat senden aýrylar, güýjüň gaçar dyzyňdan,
Hiç kişi heder etmez, seniň aýdan sözüňden,
Segsen ýaşa baranda, köňlüň geçer özüňden,
Gider bolsaň dünýäden, ýakasyz dona geldiň.

MAGTYMGULY, mähnetdir her kim **togsan**a ýetse,
Kem-kem qeler jahana eger **ýüz** ýaşa ýetse,
Hiç kimden haraý bolmaz ajal ýakaňy tutsa,
Imanyňy gazansaň, ýoluňny rowan etse,
Ahyr boljagyň şuldur – teniň ýer bile ýatsa,
Işigi, tüýnügi ýok, garaňky hana geldiň.

GƏLDİN (tərcümə)

Bu nağıldır, adəmzad, sən bu məkana gəldin,
Əvvəl atan belindən sızıb nihana gəldin,
Ondan anaya varıb, bir qətrə qana gəldin,
Anada surət olub, bu şirin cana gəldin,
***Doqquz ay**ı ötürüb, enib cahana gəldin,*
Əmib ana südünü, böyüyüb, dona gəldin.

Yaradan qüdrətindən diş ilə dəhan verdi,
Sözləməyə söz ilə dəhanda zəban verdi,
Könlün gedib hər yana, durdu, ayağın yürdü,
Bildin yaxın-yadını, gözün dünyanı gördü,
***Yeddi-səkkiz** yaşında atan mollaya verdi,*
Oxub Quran kitabı, yetişib ona gəldin.

***On beş** yaşa varanda oğlanlıqdan saylandın,*
Qız-gəlinə meyl edib, könül verib küyləndin,
Guya varıb ağ öyün dörd daşına dolandın,
Haqqın fərmanı ilə axır bir gün öyləndin,
***İyirmi** yaşa vardın, əsbabını şaylandın,*
Bədəv minib, səyridib, sürüb meydana gəldin.

***Otuz** yaşa varınca, sanki bir alğır şirsən,*
Dünya qəmi başında, guya yürüb, yelirsən,
Dünyaya doymaq yoxdur, olunca olsun dersən,
Əhli-müsəlman olsan, ölüncə halal yersən,
***Qırx**ında tövbə edib, bir mürşidə əl versən,*
Könlünü birə bağlar, əziz sübhana gəldin.

***Əlli** yaşa varanda, doğruluqda olarsan,*
Kobudluqdan ayrıldın, incəliyi bilərsən,

Hər necə cəfa çəksən, axır bir gün ölərsən,
Beş vaxt dua oxuyub haqqa şükür qılarsan,
***Altmış** yaşa varanda, qocalığı bilərsən,*
Əkən əkinin biçıb, oraq-ormana gəldin.

***Yetmiş** yaşa varanda, qanın qaçar üzündən,*
Ağ dişlərin tökülər, şölə gedər gözündən,
Qüvvət səndən ayrılar, gücün qaçar dizindən,
Heç kişi hədər etməz, söylədiyin sözündən,
***Səksən** yaşa varanda, könlün keçər özündən,*
Gedər olub dünyadan, yaxasız dona gəldin.

*MƏXDUMQULU, möhnətdir hər kim **doxsan**a yetsə,*
*Kəm-kəm gələr cahana əgər **yüz** yaşa yetsə,*
Heç kimdən haray olmaz əcəl yaxanı tutsa,
İmanını qazansan, yolunu rəvan etsə,
Axır olacağın budur – tənin yer ilə yatsa,
İşığı, tünlüyü yox, qaranlıq xana gəldin.

(Məxdumqulu, 2010: 372-373)

SANA GELDIŇ

Adam ogly asly zatyň,
Bir owuçdan sana geldiň.
Ot bile ýelden, toprakdan,
Katrasydan gana geldiň.

Ýatardyň garaňky jaýda,
Ne Gün göründi ne Aý-da,
On dört gün bile dört aýda,
Hak emr etdi, jana geldiň.

Gör, niçik boldy gudratda,
Ryzk berdi ganly şerbetde,
Dokuz aý, dokuz sagatda,
Inip, bul jahana geldiň.

Biwepaga geldiň ine,
Süýt bere besledi ene,
Timar gerek jana-tene,
Köýlek bile dona geldiň.

Birden **ikä** gitdi ýaşyň,
Ýyglamakdyr seniň işiň,
Üç ýaşyňda çykdy dişiň,
Süýtden ötüp, nana geldiň.

Dürli til açyldy dürden,
Perwaýyň ýok haýr-u şerden,
Bäş-alty ýaşyňda zerden,
Geýip, hup erkana geldiň.

Ýedi ýaşda düşer dişiň,
Ylym, mekdep boldy işiň,
Sekiziňde ýazdyr gyşyň,
Dokuz başlap, **on**a geldiň,

On ikide güller bilen,
Gezdiň şirin tiller bilen,
On üçde bilbiller bilen,
Seýri-gülüstana geldiň.

Heser urdy **on dört** ýaşda,
Arzumanyň galam gaşda,

Ter mahbup guçduň **on bäş**de,
Yşk içre mestana geldiň.

Ýigrimiňe bardyň joşup,
Ýigrim bäşde gaýnap daşyp,
Otuz ýaşlarda söweşip,
Şir kimin meýdana geldiň.

Otuz bäşde sermest bolup,
Ýüwürdiň din gyljyn çalyp,
Kyrkyňda dört käsäň dolup,
Geçip, gör (sen) sana geldiň.

Kyrk bäşde gurduň dessany,
Ellide bastan astany,
Elli bäşde tabystany,
Göýä zemistana geldiň.

Altmyşda gyş öýe girdiň,
Altmyş bäşde jandan irdiň,
Ýetmişde gunça gül tirdiň,
Toply zemistana geldiň.

Ýetmiş bäşde ah çekiler,
Segsende dişiň döküler,
Segsen bäşde bil büküler,
Kirişsiz kemana geldiň.

Sandan çykdyň **togsan** ýaşda,
Iman dile **togsan bäş**de,
MAGTYMGULY, sen **ýüz** ýaşda,
Bir belli mekana geldiň.

SANA GƏLDİN[33] (tərcümə)

İnsan oğlu, əsli zatın,
Az bir şeydən sana gəldin.
Od ilə yeldən, torpaqdan,
Qətrə sudan qana gəldin.

Yatardın qaranlıq cayda[34],
Nə gün göründü, nə ay da,
***On dörd gün**lə **dörd ay**da,*
Haqq əmr etdi, cana gəldin.

Gör necə oldu qüdrətdə,
Ruzi verdi qanlı şərbətdə,
***Doqquz ay**, **doqquz saat**da,*
Enib bu cahana gəldin.

Gəldin fani dünyaya,
Süd verib bəslədi ana,
Tumar gərək cana-tənə,
Köynək ilə dona gəldin.

***Bir**dən **iki**yə keçdi yaşın,*
Ağlamaqdır sənin işin,
***Üç** yaşında çıxdı dişin,*
Süddən ötüb, nana gəldin.

Dürlü dil açıldı birdən,
Fikrin yox xeyrü-şərdən,

---

[33] İnsanlar arasına çıxmaq
[34] Yer

***Beş-altı** yaşında zərdən,*
Geyib xub ərkana[35] *gəldin.*

***Yeddi** yaşda düşər dişin,*
Elm, məktəb oldu işin,
***Səkkiz**ində yazdır qışın,*
***Doqquz** aşıb, **on**a gəldin.*

***On iki**də güllər ilə,*
Gəzdin şirin dillər ilə,
***On üç**də bülbüllər ilə,*
Seyri-gülüstana gəldin.

*Aşiq oldun **on dörd** yaşda,*
İstəklindir qələm qaşda,
*Tər məhbub qucdun **on beş**də,*
Eşq içrə məstana gəldin.

***İyirmi**də daşıb- coşub,*
***İyirmi beş**də qaynayıb-daşıb,*
***Otuz** yaşlarda savaşıb,*
Şir kimi meydana gəldin.

***Otuz beş**də sərməst olub,*
Qaçdın dində qılınc çalıb,
***Qırx**da dörd kasan dolub,*
Keçib gör(sən) sana gəldin.

***Qırx beş**də qurdun dastanı,*
***Əlli**də basdın aslanı,*

[35] Azadlıq, müstəqillik, sərbəstlik

***Əlli beş**də tabistanı*[36]*,*
Elə bil zimistana gəldin.

***Altmış**da qış evə girdin,*
***Altmış beş**də candan bezdin,*
***Yetmiş**də qönçə gül dərdin,*
Toplu zimistana gəldin.

***Yetmiş beş**də ah çəkilər,*
***Səksən**də dişin tökülər,*
***Səksən beş**də bel bükülər,*
Kirişsiz kamana gəldin.

*Ərköyün oldun **doxsan** yaşda,*
*İman dilə **doxsan beş**də,*
*Məxdumqulu, sən **yüz** yaşda,*
Bəlli bir məkana gəldin.

Mikayıl Azaflı (1924-1990)

OLAR

Atadan düşəndə ana qoynuna,
Canda təbiətdən can aşkar olar.
Doqquz ay, doqquz gün, doqquz saatda,
Dünyaya gəlməyə ixtiyar olar.

El ona ad qoyar, şadlıqnan bəzər,
Bir, iki, üçədək əmər süd, gəzər,

[36] Yay fəsli

Dörd, beş, altı yaşda müdəm sal nəzər,
Qoyma xəstələnər, ana zar olar.

Yeddisində qədəm qoyar məktəbə,
Səkkiz, doqquz, on yaş, il-il mərtəbə,
Elmlər oxuyar, çatar mətləbə,
Ön dördündə eldən xəbərdar olar.

On beşdə çalışar gedənə çata,
On altı, on yeddi baxar həyata,
On səkkiz, on doqquz düşəndə şota,
İnstituta, ya da hərbə var olar.

İyirmi gəncliyin şah bahar çağı,
İyirmi bir ömrün şuxluq çırağı,
İyirmi iki eşq-məhəbbət bağı,
Qəlbini tərpədən bir nigar olar.

İyirmi beşdə gəl, toy-büsat quraq,
Arzular eşqinə qədəhlər vuraq.
Gözəl sevgisilə çəkər kef-damaq,
Meydanda sınanmış kamandar olar.

Əsil olsa, bilər ata qədrini,
Ana hörmətini, qardaş xətrini.
Bedasılsa kəsmək olmaz fətrini,
Fikri-zikri yığmaq dövlət-var olar.

Otuzda eşidər uşaq səsini,
Qırxda çəkər oğlun-qızın bəhsini.
Əllidə düşünər hər bəhrəsini,
Altmışında qoca ixtiyar olar.

Taqətdən düşdükcə dal yavaş-yavaş,
Keçmişi yadına sal yavaş-yavaş.
Yetmişdə dəyişər hal yavaş-yavaş,
Ondan sonra günü ahı-zar olar.

Qocalıb keçmişi gəl ondan soruş,
Deyər aslanlarla bağladım yarış.
Bədən əyri-üyrü, üz qırış-qırış,
Gözlər nurdan düşər, qulaq kar olar.

Səksəndə axtarar, ha kömək əli,
Doxsanda azdırsa, deyərlər dəli.
Yüzündə Əzrayıl çəkər çəngəli,
Köçər bu fanidən, tezbazar olar.

Gələn gedəcəkdi, o geci-tezi,
Ağlayar kimsəsi itməmiş izi.
Dünyadan aparar on arşın bezi,
Əbədi vətəni gor-məzar olar.

AZAFLI, əzəldən elədir insan,
Hər şeyə hakimdir, kölədir insan.
Belə yaranıbdır, belədir insan,
Axşamı tir olar, sabah tar olar.

(Azaflı, 2008: 403-404)

Miskin Qılıc (1845-1905)

AYRILSA

Ten bolar gözelin halı,
Den bilen duşdan ayrılsa.
Bigörk bolar yar cemali,
Göz bilen gaşdan ayrılsa.

On beş yaşda ıska müner,
Yiğrimde elvana döner,
Bara-bara ışkı sınar,
Yiğrim beş yaşdan ayrılsa.

Otuzdır aynı mahalı,
Kırk beş yaşda sonkı halı,
Öser garrılık semah,
Elinde sacdan ayrılsa.

Altmış yaşda bolmaz coşı,
Yetmişde köneler dişi,
Seğsen yaşda gaçar huşı,
Akılı başdan ayrılsa.

Toğsan yaşda görmez kördür,
Yüz yaş kime miyesserdir,
Ahır barcak erin gördür,
Can hem cesetten ayrılsa.

Gözel halın zebun bolar,
Gözde yaşın ceyhun bolar,

Övezbike mecnun bolar,
MISGINGILIÇdan ayrılsa.

AYRILSA
(türkcə)

Çetin olur güzelin hâli,
Eşi dostundan ayrılsa,
Çirkin olur yârin cemâli,
Göz ile kaşından ayrılsa.

***On beş** yaşında aşka düşer,*
***Yirmi**sinde elvana döner,*
Gide gide aşkı tükenir,
***Yirmi beş** yaşından ayrılsa.*

***Otuz**dur aynı zamanı,*
***Kırk beş** yaşında son hâli,*
Eser yaşlılık rüzgârı,
***Elli**sinde saçından ayrılsa.*

***Altmış** yaşında olmaz coşkunluğu,*
***Yetmişi**nde dökülür dişi,*
***Seksen** yaşında gider aklı,*
Aklı başından ayrılsa.

***Doksan** yaşında görmez, kördür,*
***Yüz** yaş kime nasiptir?*
Ahirinde gideceğin yer mezardır,
Can da cesetten ayrılsa.

Güzel hâlin zebûn olur,
Gözde yaşın ırmak olur,
Övezbike, mecnun olur,
***MISGINGILIÇ'**tan ayrılsa.*

(www.kultur.gov.tr/TR/dosyagoster.aspx?
DIL=1...109884...misgingilic...)

Miskin Vəli (1894-2001)

GƏLDİM

Ən ibtida torpaq idim,
Bəzənib cahana gəldim.
Dörd mələyin zatındanam,
Dolana-dolana gəldim.

Əriyib yağ tək süzüldüm,
Eşqi-həvəslə üzüldüm,
Təəccüb, necə düzüldüm,
Bu bir qətrə qana gəldim.

Qan oldum yerimdə qaldım,
Beş ayımda nəfəs aldım,
Doqquz ayda məskən saldım,
Sonra bu cahana gəldim.

Götürüb tutdular suya,
Dedilər, tez verin maya,
Bələdilər boydan-boya,
Bu cürə dahana gəldim.

Anam lay-lay dedi, yatdım,
Hərdən yatanı oyatdım,
Maya əmdim, maya tutdum,
Az-az ətə-qana gəldim.

Bir yaşda durdum ayağa,
İkidə eyvan-otağa,
Üç yaşımda oynamağa,
Baxdı ata-ana gəldim.

Dörd yaşımda dedim-güldüm,
Beş yaşda tərbiyə aldım,
Altı yaşda qulluq bildim,
Gətirdim nişana gəldim.

Yeddidə aldım dəftəri,
Səkkizdə bildim hünəri,
Doqquzda xeyiri-şəri,
Onda qana-qana gəldim.

On beşində dərsim aldım,
Gələcəyi yada saldım,
Elmin dəryasına daldım,
Dolandım ümmana gəldim.

İyirmidə bir oğlanam,
Qoy sevinsin ata-anam,
Düşmanımla bir düşmanam,
Bəslənib meydana gəldim.

İyirmi beşdə dərinəm,
Olarmı işdən ərinəm,

Çalışdım yaxşı görünəm,
Mərifəti insana gəldim.

Otuzumda bəzənmişəm,
Hər işimdə qazanmışam,
Gündə üç yol dolanmışam,
Mən süfreyi-nana gəldim,

Çatdım **otuz beş** yaşıma,
Ağlım cəm oldu başıma,
Peşman olum savaşıma,
Düşməyin gümana gəldim.

Qırx yaşımda var kamalım,
Coşqundur əhvalım-halım,
Pozulmasa bu cəlalım,
Layiqdir qurbana gəldim.

Qırx beşdə budur diləyim,
Ödənib əksik gərəyim,
Qocalığa necə deyim,
Gəlməsin bu yana gəldim.

Əlli yaşımda dayandım,
Bədəndə zəiflik qandım,
Sanki qəflətdən oyandım,
Oyana-oyana gəldim.

Əlli beşdə geri qalar,
Ağılım-huşum azalar,
Oğul-uşaq gözdən salar,
Düşərəm dumana gəldim.

Altmışımda var namazım,
Bir gün mənə olar lazım,
Çarələri təqdir yazım,
Qail oldum ona gəldim.

Altmış beşdə var ilqarım,
Bədəndə artır azarım,
Xəzan vurmuş yarpaqlarım,
Saralmış zamana gəldim.

Yetmişimdə batdım yasa,
Gözlədim itməsin hasa,
Yaxın oldu əsə-əsə,
Dolana-dolana gəldim.

Yetmiş beşdə dolaşıram,
Gün kimi dağdan aşıram,
Dildə kəlməmi çaşıram,
O yana-bu yana gəldim.

Səksənində düşdüm xəstə,
Yatammıram döşək üstə,
Qocalıq təngi nəfəsdə,
Gətirdi amana gəldim.

Səksən beşimdə yatıram,
Qəmə-qüssəyə batıram,
Taqətim yoxdur oturam,
Düşdüm pərişana gəldim.

Doxsanda artdı azarım,
Neylərəm dövlətim-varım,

Baxdım bağlanıb bazarım,
Düşmüşəm zindana gəldim.

Doxsan beşdə oğul-uşaq,
Qonşu gəldi halallaşaq,
Çətin oldu halallaşmaq,
Hörmətli mehmana gəldim.

Yüzündə nəfəsim getdi,
Qəssəl yudu, ellər götdü,
Səfərim mənzilə yetdi,
Girdim dondan-dona gəldim,

Ellər qıldı namazımı,
Yazanlar yazdı yazımı,
Səs gəldi açdım gözümü,
Bir qaranlıq dama gəldim.

Çırağımız haqdan yandı,
Gördüm üç kimsə dayandı,
Birisi Şahi-Mərdandı,
Sidqim bağlı ona gəldim.

Dolu badə içə bilsəm,
Şəkkü-şəfa seçə bilsəm,
Mən Siratdan keçə bilsəm,
Cənnəti-rizvana gəldim.

Sirri qaldım sirr işlərə,
Əməlim olan dəftərə,
Qorxudur axır mənzərə,
Sığındım sübhana gəldim.

Ömrümün axır-əzəli,
Deyirlər itirdin ləli,
Əslim-elim **MİSKİN VƏLİ**,
Qul oldum "Quran"a gəldim[37].

Molla Məhərrəm (XIX)

ATAMIZ ADƏMDİR, ANAMIZ HƏVVA

İbtida yox, intəha yox, qədimdir
Kərim, ləmyzəl, əzimüş-şanə.
Qadirdir, payanı yox fəzilətin
Hər şeyi ol desə gərək yaranə.

Atamız Adəmdir, anamız Həvva,
Cismim dörd şeydən[38] çün oldu pərva,
Mövlam əmr eylədi bir qətrə aba,
Nazil oldum anda mən bir xəzanə.

Rəhm içində **bir ay** qaldım müttəfərq,
İki ay olunca eyləmədim fərq,
Üç ay tamam oldu dutdum bir vərəq,
Rəngimiz ağ ikən döndərdi qanə.

Dörd ayım olanda şəklimi qurdı,
Ol zaman üstümə mələk yürüdü,

---

[37] AMEA Folklor İnstitutunun elmi işçisi Maşallah Xudubəylinin şəxsi arxivindən götürülmüşdür.
[38] Əlyazmanın katibinin açıqlamasında sözün mənası bu şəkildə verilir: ab, atəş, xak, bad

Ol mələk də bənzər, şəbih qayırdı,
Beş ayda xub doldum ləhm üstxanə.

Altı ayda külli-cəsəd qayrıldım,
Çar tərəfdən bəndərbənd quruldum,
Yeddi ayım tamam oldu dirildim,
Titrəyüb tərpənüb gəldim canə.

Səkkiz ayda mənə oldı bir qəla,
Sanasan bəlaya oldum mübtəla,
Doqquz ay olanda əmr etdi mövla,
On ayım tamam oldı düşdüm cəhanə.

Gözüm açup rövşən gördüm cahanı,
Tanımadım yaxşı ilə yamanı,
Qulağıma çox verdilər azanı,
Təklif eylədilər məni imanə.

Bir yaşımda yükrək üstə bağladı,
Tifl nadan gah güldü, gah ağladı,
Şəri şəfa qıldı, Mövlam raxladı
İki yaşda düşdüm nemək-nanə.

Üç yaşımda bana çalındı sünnət,
Əhmədi-Muxtarə bən oldum ümmət,
Dörd yaşımda dilim öpdü şəhadət,
Zikri tohid deyüb gəldim imanə.

Beş yaşımda atam yazdı əlif-beyi,
Der, ey oğul, oxu, bilginən bir şeyi,

Altı yaşımda bildim təhecceyi-hərfi[39],
Yeddi yaşımda mayil oldum Quranə.

Səkkiz yaşda dərsim oldu dörd kitab,
Hər kim sual eyləsə bulurdum cavab,
Doqquz yaşda öylə oldum sərhesab,
On yaşımda döndüm abü rəvanə.

On bir yaşda bana elm oldu bəyan,
Cədidi-müxtəsər, şahidi-səbiyan,
Mənayi-fərayiz, bir də "Gülüstan",
Oxudum tərəssül, bildüm bəyanə. [40]

On ikidə elmdən oldum xəbərdar,
Allah bir, nəbim Məhəmməd, xəlifə çahar,
On dördündə mənə eşq etdi izhar.
On beş yaşda qıldı dəlü divanə

On altı yaşımda atəşə düşdüm,
On yeddi yaşımda yandım, təpidim,
On səkkizdə bir mənzilə yetişdim,
Necə ki bir məst yuxudən oyanə.

On doqquzda getdi eşqin tüğyanı,
İgirmidə buldum ədəb-ərkanı.
Ərəbcən ihdə aşrinə əs-səni
Yaş olunca durdum qarşu cahanə.

Otuz yaşda yetdi ürfanlığa hal,
Qırx yaşımda oldum kamilül-kəmal,

---

[39] "Əlifbanı bilmək" mənasında işlədilir.
[40] Bunlar, ehtimal ki, o dövr dərslik kitablarının adlarıdır.

Əlli yaşa yetdüm, ağardı saqqal,
Altmışında düşdü talan dəndanə.

Yetmiş yaşə yetdi görmədi gözüm,
Hər kimə söylərəm eşitməz sözim,
Səksən yaşa yetdi, çəkildi səbrim,
Doxsanda döndi qəddim kəmanə

Qəddim kaman oldu, getdi amanım,
Gəldi mələkül-mövt, oldı mehmanım,
Movla əmr etdi, apardı canım,
Hanı dünya baqi degil bəyanə.

Qohum-qardaş ağlədilər, doydılar,
Üstümdən dünya libasın soydular,
Apardılar dərin yenə qoydulər,
Hər biri dağılub getdi bir yanə.

Anlar getgəc gəldi Münkirü Nəkir,
Rəbbin kim, nəbin kim, dur, tez xəbər ver.
Verdüm cəvabımı fəqiri-Qətmir,
Yetişdilər hər nə var yaxşı-yamanə.

Onlar getdi, gəldi qəbrin əzabı,
Yoxlamadı heç günahı, səvabı.
Anlar bana etdi zülmü xətayi,
Qəbrimin içi oldı zülmətxanə .

Mərhəmət eylədi rəhimül-ğafur,
Məğfursən, yux(u)la çalınca sur,
Əmr oldı Xudadan çalındı sur,
Oldu həşrün-nəşur yeri meydanə.

Durdum ərasətdə yüz ilə varuban,
Əhməd şəfaətçi, haqq etdi divan.
Dedi: Gəl, möhtərəm ey ibni-Sübhan,
Gəl, məcal sənədi, di gəl mizanə.

Nə gəlüm mizanə, bən günahkar qul,
Təqsiri çox, səvabı az kim, eylə qəbul,
Haqq bana rəhm etdi, şəfaət rəsul,
Seyidi ümmətimiz qöymanəm yanə.

Haqqın rəhmi ilə buldum nicatı,
Mən bəndəyə nəzər qıldı Siratı,
Bərqül-xatif[41] kibi keçdüm Siratı,
Məzlum, məhrum, girdim rizvanə

Mövla yarum oldı, şəfi peyğəmbər,
Xilas oldum qəmdən cümlə sərasər,
Götürdüm sundüsül-bərqi-münəvvər,
Bəni vasil qıldı huri-qılmanə.

Tarixi hicri 1245
Qofte-yi in əsrar Molla Möhtərəm vələdi-Həcər Sübhan (qadə sirrehu) Abdülqəni vələdi-Məhəmməd Əfəndi Xəlisə Qarizadə (Bu sirləri söyləyən Məhəmməd Əfəndi Xəlisə Qarizadənin övladı Abdülqəninin övladı Həcər Sübhanın (qəbri nurla dolsun!) övladı Molla Möhtərəmdir).
(Mərhum Molla Məhərrəmin Şeri, B 6835/8460)
Mollamurt (1879-1930)

[41] Gözqamaşdırıcı ildırım

EYLEDİ

Peleqin elinden giderem dada,
Bu pelek kimsege vepa eyledi;
Yakasın tanatdı yakına, yada,
Qurbanmırat aqamqa jepa eyledi?

On yaşında urdı uçar quşları,
On birde bitirdi müşqül işleri,
On ikide bolan deni-duşları
Daşında zovk edip, sapa eyledi.

On üçde at minip, çıkdı şikara,
On dörtde ışk edip, qül üzli yara,
On bəşde yaradı namısa-ara,
Namartlığa taqna-tupa eyledi.

On altıda aqam boldı mestana,
On yedide etdi qövün istəne,
On sekizde seyran kıldı bostana,
On dokuzda zovkı-sapa eyledi.

Yiqrimide nöker boldı dostına,
Düşmanların için doldurdı qana,
Özini aldırdı beq bilen xana,
Pelek bivaqt jebri-jana eyledi.

Yiqrim birde ak öy tutup, öylendi,
Yiqrim ikide bedev minip, şaylandı,
Yiqrim üçde aqır yüki taylandı,
Yiqrim dörtde derde şıpa eyledi.

Hiç kemi qalmadı **yiqrim bəş**inde,
Kırk çiltenler pata berdi düşyinde,
Qören xayran qaldı akıl-xuşında,
Xer etqen axdına vepa eyledi.

Yiqrim altısında pelek qörmedi,
Yiqrim yedisinde öre yörmedi,
Yiqrim sekizinde yarın bermedi,
Yiqrim dokızında pena eyledi.

Peleqin işine xayran boldılar,
Yedi yıl yas tutup, qiryan boldılar,
Alaç tapmay, baqrı biryan boldılar,
Pelek munca jebri-jepa eyledi.

Xer qöze yaş dolar tutanda adın,
Pelek xiç kimsenin bermedi dadın,
Elmıdam aqladıp, yandırdı odın,
.... pelek jebri-jepa eyledi.

(Mollamurt, 1941: 16-17)

EYLƏDİ

Fələyin əlinden edərəm nala,
Bu fələk kimsəyə vəfa eylədi;
Yaxasın tanıtdı yaxına, yada,
Qurbanmırat ağama cəfa eylədi?

On yaşında vurdu uçar quşları,
On birdə bitirdi müşkül işləri,
On ikidə bolan deni-duşları
Daşında zövq edib, səfa eylədi.

On üçdə at minib, çıxdı şikara,
On dörddə eşq etdi gülüzlü yara,
On beşdə yaradı namusa-ara,
Namərdliydən tövbə eylədi.

On altıda ağam oldu məstana,
On yeddidə etdi qövün istənə,
On səkkizdə seyran qıldı bostana,
On doqquzda zövqi-səfa eylədi.

İyirmidə nökər oldu dostuna,
Düşmanların için doldurdı qana,
Özünü aldırdı bəy ilə xana,
Pelek bivaxt cəbri-cəfa eylədi.

Iyirmi birdə ağ ev tutub, evləndi,
Iyirmi ikidə bədöv minib, şaylandı,
Iyirmi üçdə ağır yükü taylandı,
Iyirmi dörtdə dərdə şəfa eylədi.

Heç kimi qalmadı **iyirmi beş**ində,
Qırx çiltənlər buta verdi düşündə,
Görən heyran qaldı ağıl-huşunda,
Hər verdiyi əhdə vəfa eylədi.

Iyirmi altısında fələk görmədi,
Iyirmi yeddisinde öre yörmedi,
Iyirmi səkkizinde yarın vermədi,
Iyirmi doqquzunda fəna eylədi.

Fələyin işine heyran qaldılar,
Yeddi il yas tutub, giryan oldular,

Əlac tapmayıb, bağrı büryan oldular,
Fələk bunca cövri-cəfa eylədi.

Hər göze yaş dolar tutanda adın,
Fələk heç kimsənin vermədi dadın,
El müdam ağladıb, yandırdı odun,
.... fələk cövri-cəfa eylədi.

Molla Nepes (1810-1861)

JAHANA GELDİ

Ezel günde barça jany ýaratdy,
Ruhy peýda bolup, jahana geldi.
Gudratyn bildirdi, ýokdan bar etdi,
Taňrysyn rast tanyp, Subhana geldi.

Päkize göwheri köp hyrydaryň,
Mydama halk arzuw kylar didaryň,
Ýene sordy «Kim – diýp – Perwerdigäriň»
«Ýaratgan Sen» diýip, imana geldi.

Tarypyn, dessanyn eşidiň menden,
Hak döwletin zyýat etsin gün-günden,
Atasy sulbundan, ene neslinden,
Garaoglan Onbegi jahana geldi.

Bolgan owazasy äleme düşdi,
Barça musulmana kuwwat ýetişdi,
İki ýaş üstünden salamat geçdi,
Üç ýaşynda sözläp, zybana geldi.

Dört ýaşynda boldy sabylar başy,
Söýündi, guwandy kowum-gardaşy,
Oglan bolup oýnap geçirdi **bäşi**,
Altyda at münüp, meýdana geldi.

On ýaşynda dag serine ser çekip,
Kast edip, ganymdan gyrmyz gan döküp,
Jülgäni ýandyryp, daglarny ýykyp,
Dünýä at tozundan dumana geldi.

On bäşinde ösdi ýigitlik bady,
Täze mahbup guçup, köňlüniň şady,
Ýigrimi ýaşynda Garaoglan ady,
Göterildi, çawy asmana geldi.

Ýigrim bäşde çar tarapa çarh urup,
Goçaklara Aly tälimin berip,
Myhman gelse, garşy çykyp, rast durup,
Ol güni mest olup, yhsana geldi.

Otuz ýaşda bolup il kethudasy,
Iliň serenjamy – serde gowgasy,
Otuz bäşde ýetip beglik binasy,
Kyrk ýaşynda hökmi rowana geldi.

Ýowa ýüz urdular külli il bolup,
Barça il bir ýana, bir wekil bolup,
Ortadan akdy gan göýä sil bolup,
Gör, kaýsynyň pygly ýamana geldi.

Ýowuz günler iliň başyna düşdi,
Saglar munda galdy, saýrylar gaçdy,

Aly kimin ýalňyz özi ýetişdi,
Iller eşret ile döwrana geldi.

Dostmämmet, Garaoglan iki byradar,
Byradarna arza ýazdy seraser,
Horezm şährinden segsen müň leşger,
Mämmetemin handan nyşana geldi.

Wekil, özbek bolup gadyrdan bolup,
Emir Ahmet söýünhana baş bolup,
Barça jemg bu işiden jan bolup,
Han hezret naýyby merdana geldi.

Huda her kişiniň çyragyn ýandyr,
Bir sözüň şerbeti müň teşne gandyr,
Kim oňa «tüf» diýse, dişlerin syndyr,
Hasmlaryň işi zyýana geldi.

Çagyrdylar Pähliwany, pirleri,
Ýetişdi Ürgenjiň weli şirleri,
Ahaldan, Ürgençden äriň ärleri,
Şükri-lillä biziň mekana geldi.

Türkmeniň täjidir Onbeg öwlady,
Ata-baba begdir, bellidir ady,
Baharyň barany, säheriň bady,
Kanda bolsa ajap zamana geldi.

Agyr uruglydyr, çoh belent illi,
Meýdanda gylyçly, diwanda dilli,
Set hezar leşgerde owazy belli,
Kapyrlar Aly diýp, gümana geldi.

Kapyra din üçin Zülpükar çalyp,
Namys üçin iliň arkasyn alyp,
Duşmany çar tarap derbe-der salyp,
Gylyjyndan älem lerzana geldi.

NEPES diýr içmişem ezel gün jamy,
Zehnime kuwwat biýr Haknyň Kelamy,
Ganymatdyr han hezretiň eýýamy,
Dostlar şat, duşmanlar amana geldi.
(Molla Nepes, 2010: 158-161)

CAHANA GƏLDİ (tərcümə)

Əzəl gündə bütün canı yaratdı,
Ruhu fayda olub, cahana gəldi.
Qüdrətin bildirdi, yoxdan var etdi,
Tanrısın rast salıb, sübhana gəldi.

Pakizə gövhərsən, çox xiridarın,
Müdama xalq arzu qılar didarın,
Yenə sordu "Kimdir pərvərdigarın?"
"Yaradan sən", - deyib, imana gəldi.

Tərifin, dastanın eşidin məndən,
Haq dövlətin ziyad etsin gün-gündən,
Atası sülbündən, ana nəslindən,
Qaraoğlan Onbəyi cahana gəldi.

Onun şan-şöhrəti aləmə düşdü,
Bütün müsəlmana qüvvət yetişdi,
İki yaş üstündən səlamət keçdi,
Üç yaşda danışıb zəbana gəldi.

Dörd yaşında oldu cavanar başı,
Sevindi, güvəndi qohum-qardaşı,
Böyük oğlan olub keçirdi beşi,
Altıda at minib, meydana gəldi.

On yaşında dağ sərinə sər çəkib,
Qəsd edib, yağıdan qırmızı qan töküb,
Çölləri yandırıb, dağları yıxıb,
Dünya at tozundan dumana gəldi.

On beşində əsdi igidlik badı,
Təzə məhbub quçub, könlünün şadı,
İyirimi yaşında Qaraoğlan adı,
Yayıldı, şöhrəti asmana gəldi.

İyirmi beşdə dörd yana çarx vurub,
Qoçaqlara Əli təlimin verib,
Mehman gəlsə, qarşı çıxıb, rast durub,
Ol günü məst olub, ehsana gəldi.

Otuz yaşda olub el kəndxudası,
Elin sərəncamı – sərdə qovğası,
Otuz beşdə yetib bəylik binası,
Qırx yaşında hökmi-rəvana gəldi.

Yavuz günlər elin başına düşdü,
Sağlar burda qaldı, sayrılar qaçdı,
Əli kimi yalnız özü yetişdi,
Ellər işrət ilə dövrana gəldi.

Dostməmməd, Qaraoğlan iki bəradər,
Bəradərə ərzə yazdı sərasər,

Xarəzm şəhrindən səksən min ləşkər,
Məmmədəmin xandan nişana gəldi.

Xuda, hər kişinin çırağın yandır,
Bir söz şərbətinə min təşnə qandır,
Kim ona «tüf» desə, dişlərin sındır,
Xəsmlərin işi ziyana gəldi.

Çağırdılar pəhləvanı, pirləri,
Yetişdi Ürgəncin vəli şirləri,
Axaldan, Ürgənçdən ərin ərləri,
Şükrülillah, bizim məkana gəldi.

Türkmənin tacıdır Onbəy övladı,
Ata-baba bəydir, bəllidir adı,
Baharın yağışı, səhərin badı,
Harda olsa əcəb zamana gəldi.

Ağır uruqludur, çox bülənd elli,
Meydanda qılınçlı, divanda dilli,
Səd həzar ləşkərdə avazı bəlli,
Kafir, Əli deyib, gümana gəldi.

Kafirə din üçün Zülfüqar çalıb,
Namus üçün elin arxasın alıb,
Düşməni dörd yana dərbədər salıb,
Qılıncından aləm lərzana gəldi.

NƏFƏS der: içmişəm əzəl gün camı,
Zehnimə qüvvət ver, haqqın kəlamı,
Qənimətdir xan həzrətin əyyamı,
Dostlar şad, düşmənlər amana gəldi.

(Nəfəs$_b$, 2010: 149-151)

Qurbani (1640-1800)

YAXŞIDIR

Bəyim, sana sayım çağ dövranını,
Uşağa ilk ana-ata yaxşıdır.
Bir yaşımdan **üç** yaşıma yetəndə,
Qonşular qolunda yata, yaxşıdır.

Beş yaşımda uyar eş-yoldaşına,
Oynar toz-torpaqda gedər xoşuna,
Altısında ağlı gəlir başına,
Tezdən bir xocaya yetə, yaxşıdır.

Yeddisində böyük-kiçiyi sayar,
Mənliklənir qövm-qardaşın öyər,
Səkkizində hər bir əhvalı duyar,
Zehni xoş fikrə çata, yaxşıdır.

Doqquzunda artıq elmə ulaşır,
Min bir xəyal qurar, qəmsiz dolaşır,
On yaşında qüvvət tapar, güləşir,
Canın qoşmasa zəhmətə, yaxşıdır.

On birində üzü aya şövq verir,
Dünyanı özünə dümdüzdür görür,
On ikidə bədəninə su yürür,
Atanın öyüdün tuta, yaxşıdır.

On üçündə sevda düşər sərinə,
Boş qalmaya ava quşa yerinə,
Hama adaq vermək istər birinə,
Meyil versə bir sənətə, yaxşıdır.

On dördündə iş-güç xoşuna gəlməz,
Yanar eşq oduna rahatı qalmaz,
Dünyanın varını bir pula almaz,
Sanır daldan-dala ötə, yaxşıdır.

On beşində ədəb-ərkanı tanır,
Bulur kamalını eldən utanır,
Seçər dost-düşmanı qılınc qurşanır,
Minərsə, bir köhlən ata, yaxşıdır.

On altıda şöhrət-şanı dallanır,
Gözəllər dilində adı ballanır,
El-ulusda qıza elçi yollanır,
Bir yosmaya nişan ata, yaxşıdır.

On yeddidə səltənətin yürüdür,
Nəyə varsa o nəsnəyə yarıdır,
Dosta gülər düşmanını kiridir,
Çıxarmasa əldə xəta, yaxşıdır.

On səkkizdə toy-düyünü görülür,
Yasdıq qaçırana bəxşiş verilir,
Gərdək üçün xas otağı qurulur,
Murad alıb murad sata, yaxşıdır.

On doqquzda bağı verir meyvəni,
Ata olur, eldən kəsər davanı,
Qurar məhəbbəti, sürər səfanı,
Qaymağı ağ bala qata, yaxşıdır.

İyirmidə evin, uşağın sevər,
Hara getsə, evə gəlməyə ivər,

Gördüyü der ki, oğlunu evər,
Tezdən ersin səltənətə, yaxşıdır.

İyirmi birdə sevdadan ayrılır,
Gələcək iş hesabına qoyulur,
İyirmi ikidə əziz sayılır,
Ellərdə başlansa mədhə, yaxşıdır.

İyirmi beşdə şər işdən saqınır,
Az söylər, çox dinlər, ədəb taxınır,
Mürşid arar, yolak gözlər baxınır,
Xidmət etsə kamil zata, yaxşıdır.

Otuzunda qürbət eli arz(u) eylər,
Gedər yad ellərə könlünü əylər,
Gəzib gördüyünü hər yanda söylər,
Tez gələ sila vüslata, yaxşıdır.

Otuz ikidə hər təriqətində,
Gecə-gündüz durmaz ibadətində,
Otuz beşində əhil kəmalətində,
İşi uyar hər sünnətə, yaxşıdır.

Qırx yaşında torun yiyəsi olar,
Meyil məhəbbətin onlara salar,
Qırx beşdə saqqalı sünnəti bular,
Pək diqqət versə səhhətə, yaxşıdır.

Əllisində hər bir sözü üzədir.
Öyüd verir cahillərə səzadır.
Yılar ev-eşikdən, yığnaq gözətir,
Dalar şirin söz-sohbətə, yaxşıdır.

Əlli beşdə qalmaz dünya işinə,
Qar yağar, çal uğrar görklü başına,
Altmışında gədik düşər dişinə,
Yeyə xamur işi kətə, yaxşıdır.

Altmış beşdə beldən açmaz qurşağı,
Xoşlar bağ-bostandan kəsməz ayağı,
Yetmişində ağır duyar qulağı,
Aşmış gündür sanır bata, yaxşıdır.

Yetmiş beşdə iyi seçməz gözləri,
Çiynindən buraxmaz kürkü yazları,
Səksənində fərdən düşər dizləri,
Erərsə, hörmət-xidmətə, yaxşıdır.

Doxsanda namaz vaxtı zay olur,
Dayaqsız gəzəməz beli yay olur,
Der ki fanidən köçsəm ey olur,
Artıq mənə bundan ötə, yaxşıdır.

Yüz yaşında iman gərək yarısa,
Vəsiyyətin edər sözü varısa,
QURBANİ der, ömür yüz qarısa,
Könül der, təzəyəm, buta yaxşıdır.

(Çelik, 1941: 140-141;
Kaya, 2004: 242-247)

Sayat Nova[42]

ŞÜKÜR OLSUN YARADANA

Şükür olsun yaradana, var edən pərvərdigara,
Ab ikən, topraq ikən düşdüm qızıl səməndərə,
Vaxti ki, bad alışdı qələmdən düşdüm dəftərə,
Həlbət, haqqın buyruğudur düşdüm laməkan şəhərə.

Üç ayım tamam oldu, xəbər oldu nurmadara,
Altı ayım tamam oldu, sığındım qızıl kəmərə,
Doqquz ayım tamam oldu, çağırım mövlam qurtara,
Cansat oldum, aldım qapaz, göz açdım, düşdüm bahara.

Bir ilim tamam oldu o qüdrət ağdan oldum,
İki ilim tamam oldu, anamın məməsin atdım,
Üç ilim tamam oldu ağlayıb beşikdən qaldım,
Dörd ilim tamam oldu, gəzdim, ayaq basdım yerə.

Beş ilim tamam oldu, dilə gəldim, həm dəhana,
Altı ilim tamam oldu, uruxsat oldu dəndana.
Yeddi ilim tamam oldu, qəsd eylədim abü nana,
Səkkiz ilim tamam oldu, göz açdım düşdüm bahara.

Doqquz ilim tamam oldu, hələ olmamışam belu,
On ilim tamam oldu, gəzərəm dəli-dolu,
On bir ilim tamam oldu, çünki olacağam əhlu,
On iki ilim tamam oldu, tapşırdılar ustakara.

---

[42] Azərbaycan aşıq şerinin təsiri altında yarandığı üçün bu vücudnaməni də burada verməyi məqsədəuyğun hesab etdik.

On üç ilim tamam oldu, öyrəndim tamam sənət,
On dörd ilim tamam oldu, ustama yetirdim xələt,
On beş ilim tamam oldu, mənşur etdim ağu qara.

On yeddi ilim tamam oldu, hələ olmamışam dastan,
On səkkiz ilim tamam oldu, gördüm gülü gülüstan,
On doqquz ilim tamam oldu, gəzdim Həbəşü Hindistan,
İyirmi ilim tamam oldu, ləl sataram sövdəgara.

İyirmi beşim tamam oldu, girib meydanda süzərəm,
Otuz ilim tamam oldu, əjdaha olub gəzərəm,
Otuz beşim tamam oldu, hey yazaram, hey pozaram,
Qırx ilim tamam oldu, hər şeyim çıxdı təyyara.

Qırx beşim tamam oldu, hər işə oldum xəbərdar,
Əlli ilim tamam oldu, üzümə bəsləndi ar,
Əlli beşim tamam oldu, çox çəkərəm ahu zar.
Altmış ilim tamam oldu, qafil oldum babalara.

Altmış beşim tamam oldu, çox çəkərəm ahu vax,
Yetmiş ilim tamam oldu, gözümdən getdi şəfəq,
Yetmiş beşim tamam oldu, dəliyəm, həm də səfeh,
Səksən ilim tamam oldu, bir payım getdi məzara.

Səksən beşim tamam oldu, canıma düşdü azar,
Doxsan ilim tamam oldu, özümdən oldum bezar,
Doxsan beşim tamam oldu, yetdim min illi kaftara.

Günahkaram, həm bəndəyəm, qoyma uzaqlara məni,
Dünyada günahsız kim qalır gözləyin Süleymanı,

Divan vaxtı yetişəndə kim sorar Sayat Novanı,
Bu dünya vaqiədir, nə baxırsan etibara.

(Sayat Nova, 1963: 61-62)

Şair Cavad (?-?)

YETİŞDİM

İbtida xəlq oldum qolu-bəladan,
O vaxtdan insana sana yetişdim.
Bir aləmə gəldim sirri əladan,
Səda gəldi imtahana yetişdim.

Səs gəldi ki, məni yaradan bilər,
Baxdım tənəzzül var ağlayıb, gülər,
Gördüm iki hissə sədalar gələr,
Bəli, dedim: Xoş məqama yetişdim.

Üç ay keçdi məlum oldum anama,
Məkanım bətli qan cismi xanama,
Bu vaxtın bağıdı, çoxdu fənama,
Düzüldü hər əzam danə yetişdim.

Elə ki, **doqquz ay, doqquz gün** oldu,
Zənanə toplaşdı böyük ün oldu,
Gəldim bu cahana canhacan oldu,
Atam-anam şad, bu kana yetişdim.

Gecə-gündüz mən ağladım, altı ay,
Anam yuxusuz qalıb dedi: Lay-lay.

Bir yaşıma qədər məmə oldu pay,
İki yaşda suya-nana yetişdim.

Üç yaşımda şirin gəldim anaya,
Dilim şirin gəldi qohum-əqrəbaya,
Atam şükür etdi bari-xudaya,
Dörd yaşımda dürr-dahana yetişdim.

Beş yaşımda oldum vazehi göyçək,
Dediyim sözləri saydılar gerçək,
Meylim oynamaqdı, etdim əyləncək,
Altı yaşda xoş dövrana yetişdim.

Yeddi yaşda mənim şagird çağımdı,
Səkkiz də, **doqquz** da gül budağımdı,
On yaşımda bildim qönçə bağımdı,
On beş yaşda imtahana yetişdim.

İyirmi yaşda sevdim bir canan,
Mənə çox xoş gəldi gülən, oynayan,
Yetişdim məqsədə şövqü natavan,
Əsas məqsəd bir canana yetişdim.

Elə ki, yetişdim **iyirmi beş** yaşa,
Təzədən mən çatdım ağıl və huşa,
Ehtiram göstərdim qohum-qardaşa,
Dərya idim, bir ümmana yetişdim.

Otuz yaşda oldum əhli-danəndə,
İbadət eylədim oldum haq bəndə,
Bildim ki, günaha tutar şərbəndə,
Qırx yaşımda qana-qana, yetişdim.

Əlli yaşda bildim ömrüm yarıdı,
İnsanı aldadan dünya varıdı,
Altmış yaşda ağlım haqq bazardı,
Yada düşdü ata-ana, yetişdim.

Yetmiş yaşda qocalığa tutuldum,
Keçən günlərimə ağladım, güldüm,
Səksən yaşda xəstəliyə bulundum,
Bildim həyat imiş fəna yetişdim.

Doxsan yaşda qaldım evlərdə yalqız,
Almadı sözümü oğul, gəlin, qız,
Gördüm əcəl mənlə durur üzbəüz,
Könlüm qondu hər bir yana yetişdim.

Yüz yaşımda tamam oldu həyatım,
Qızıldı məzarım, hər ehtiyatım,
Qılındı namazım sonu salatın,
Xələtim ağ, qeyri dona yetişdim.

İki kimsə gəldi, tutuldu dilim,
Durdu qabağımda güllü əməlim,
Qəzəbli dillənir, tez cavab verim,
Bir ümidim o sübhanə yetişdim.

Dilimdə car etdim haqqı bir Allah,
Əşrəfi əndiyə ya Rəsul Allah.
İslamın pənahı ol Vəlieyullah,
On dörd kimsə mehribana, yetişdim.

Bu vaxtı yetişdi Vəleyi-Xuda,
Dedi: Haqq bəndədi, atmayın oda,

Məzlumların pənahı ol Şiri-Xuda
Ağam gəldi, sanki cana yetişdim.

Tutdum dəmanindən, açıldı dilim,
On bir övladımla mən sənə qulam,
Üzüm turabında göstərdi yolum,
Yol göstərir o Rizvana yetişdim.

Qülvü-Allah, əhəd bir və min birad,
Cəbrayıla ustad, ey böyük ustad.
Göstər rəhmini yol versin sirat,
QUL CAVADAM, gövhər-kana yetişdim.
(Pirsultanlı, 2006: 103-106)

Şair Əli (?-?)

CƏSƏDNAMƏ

Üç yaşından **beş** yaşına gələndə,
Göyçəklənib bu qız, əcəb, qız olu.
Beş yaşından **on** yaşına gələndə
Gönçətək açılmış varandaz olu.

On birində kətan örtər başına,
On ikidə vəsmə yaxar qaşına.
Çünki yetdi (daha) **on üç** yaşına,
Qonşuya-qohuma o bir söz olu.

Əlli yaşda gəldin Əli sözünə,
Altmışında duman çökər gözünə.

Yetmişində taqət gəlməz dizinə,
Ocaqlar başında xub yalqız olu.

İnkir-minkir gəldi əlində gürzü,
Didərüba qayət tapmadı sözü.
Xişm ilə vurdu o odlu gürzü,
Əgri sümükləri düzbədüz olu.

(Şair Əli, 2009, s. 350-351)

Tilim Xan (?-?)

YETİŞDİM

Aləm-i zərratdə məxluqat oldum,
Şükr Allaha, müsəlmanə yetişdim.
Məhəmmədə ümmət, Allaha bəndə,
İqrar verdim mən, imanə yetişdim.

Neçə müddət geçdi o macəradan,
Qərinələr gəldi, geçdi aradan.
Səfiyyullah xəlq eylədi yaradan,
Gəlib tərkib-i insanə yetişdim.

Zati-vücuduma qoydular binə,
Tay gəlib yetişdim məzhəbə, dinə,
Daxil eylədilər ata sülbünə,
Məni oldum imtahanə yetişdim.

Yetməzdim dünyanın ixtilatınə,
Heç qadir deyildim zahir, batinə,
Atadan gəldim mən ana bətnınə,
Mülhəq oldum əvvəl qanə yetişdim.

Ta **qırx gün** olunca bir cəsəd oldum,
Aralandım qandan nik-o bəd oldum,
Sər-o pa-və bədən sahib yəd oldum,
İntizar- zindəganə yetişdim.

Rəng tökdü bir mələk ustuvar oldum,
Cismim təkamula çatdı, var oldum,
Üç yüz altmış altı piy, damar oldum,
Dörd yüz qırx dörd ustuxanə yetişdim.

Nəqş bənd eylədi bu cansiz təni,
Bisəmən gövhəri qıldı səməni,
Gecə gündüz pərvəriş etdi məni,
Dörd ay on gün geçdi, canə yetişdim.

Nəqş bənd eylədi yetirdi canə,
Göbəyimdən çəkdim bəs ab-o danə,
Bənzətdi bir parça əti insanə,
Qəd-o qamət şövkət, şanə yetişdim.

Bir mələk də gəldi haqq-i sayımə,
Anamın kəmanı oldu qaimə,
Ta yetirdi məni doqquz ayimə,
Sınanmış gövhər tək kanə yetişdim.

Bir mələk də xəbər tutdı halımdan,
Danışdırıb iqrar aldı dilimdən,
Hadı və dəlil tək tutdu əlimdən,
Ta ki gəlib bu xakdanə yetişdim.

Yığılıb dayələr yudulər məni,
Nəməksa eyləyib bələdi təni,

Ata-anam tapdı dürr-i ədəni,
Xilqət oldum imtahanə yetişdim.

Ziyad oldu ata-anamın şadı,
Dedilər: - Bəs Allah verdi muradı,
Mənimçin qoydular Müsəmma adı,
Çağıranda, mən hər yanə yetişdim.

İki yaşımacan əmdim şir-i xam,
Hasil oldu onda mənə hali-kam,
Əziz oldu ata-ana, mən aram,
Onlarınan canhacanə yetişdim.

Üç yaşımda yengi düşdüm yola mən,
Qumru sifət ta ki gəldim dilə mən,
Qovm içində gəzdim əldən ələ mən,
Ta sünnəti- müsəlmanə yetişdim.

Dörd yaşımda dörd kitabı eşitdim,
Xəbər aldım məqsüdüma yetişdim,
Dördümü sovuşub **beş**imə geşdim,
Bülbül olub gülüstanə yetişdim.

Altıda azımi-məktəb xanə mən,
Yeddidə yetişdim ab-o nanə mən,
Səkgizdə başladım həqq Quranə mən,
Doqquzumda yol-ərkanə yetişdim.

On yaşımda bəs özümə dil verdim,
On birdə xəlqilən oturdum, dördüm,
On ikidə on ikini çağırdım,
Əli ol Şahi-mərdanə yetişdim.

On üçdə üzümün ğubarın sildim,
On dördümdə on dörd mə'sumu bildim,
Şükr-i sübhan etdim namazım qıldım,
Məzhəb-o din, rükn, imanə yetişdim.

Şeş ğusl-o təyəmmüm, vizunu bildim,
Müəllimdən namaz dərsini aldım,
Namaz rəkətlərin on yeddi qıldım,
Şiyə olub müsəlmanə yetişdim.

On beşi - **on altı**da getdim məşqə mən,
On yeddidə xub sataşdım eşqə mən,
On səkgizdə hər aşiqdən başqa mən,
On doqquzda mən tüğyanə yetişdim.

İyirmi yaşımda eşqə qərq oldum,
Məşhur-o məruf-i qərb-o şərq oldum,
Hər yana dolandım misli-bərq oldum,
Könül verib bir cananə yetişdim.

Otuz yaşdan ta ki **otuz beş**ətən,
Xilasıdım xəyaldan əndişədən,
Əslan tək gurlayıb çıxdım bişədən,
Hər meydanda rüstəmanə yetişdim.

Qırx yaşımda əqlim gəldi cəm oldu,
Köç-o külfət xəyali həmdəm oldu,
Gecə gündüz həmnişinim qəm oldu,
Dərd səri-xani-manə yetişdim.

Əlli yaşda ömrü yarı çağladım,
Geçən günü yadə salıb ağladım,

Yoqquşa yetəndə himmət bağladım,
Gərdəne-i biynişanə yetişdim.

Altmışa yetəndə bukuldu belim,
Bir əsa götürdüm üç oldu əlim,
Gözlərim az görür bilmirəm neylim,
Qocalıqdan bu nişana yetişdim.

Yetmişə yetəndə töküldü dişim,
Qocalıq göründü zar oldu işim,
Bədən lərzan oldu ağrıdı başım,
Yorğun oldum ah - əfğanə yetişdim.

Səksanə yetəndə işləməz sözüm,
Oğul-uşaq daha çəkmədi nazım,
Ölümü özümə bilirdim lazım,
Çox eyləyib arzumanə yetişdim.

Doxsana yetəndə çox oldum düşgün,
Təvəqqü eylədim, görmədim xoş gün,
Lənət bu dünyayə bu imiş beş gün,
İstiğfari-pəşimanə yetişdim.

Yüz yaşımda bir guşəyə saldılar,
Neçə gündən halım xəbər aldılar,
Qoca deyib danışdırıb güldülər,
Gülünc olub qız oğlanə yetişdim.

Yüzdən artıq oldu iyirmi yaşım,
Gedəndə gəlmədi başıma huşum.
Bədən lərzan oldu, ağrıdı başım,
Bir cəllad-cavidanə yetişdim.

Saldı çəngəyini çiğartdı cani,
Zar-o giryan oldum, qıldım fəğanı,
Əzrail ömrümü eylədi fani,
Axır dərdi-bidərmanə yetişdim.

Qovum qardaş yığılıban ağladı,
Biri canlı biri cansız çağladı,
Yaxa yırtıb, gözlərimi bağladı,
Bir şivəni-alişanə yetişdim.

Mürdəşurlar ğusl, tədfin verdilər,
Yeddi üzvə sidr-kafur vurdular,
Başdan başa mənə ağ geydirdilər,
Cəhd eyləyib karvanə yetişdim.

Ondan sora mənə təng oldu ərsə,
Kərvan geçdi qulaq verdim cərəsə.
Məni mindirdilər şəcər fərəsə,
Ta ki varib qəbristanə yetişdim.

Xəlayıq yığılıb namazım qıldı,
Mulla təlqin için yaxına gəldi,
Dəfn etdilər cümlə məxluq dağıldı,
Əvvəl mənzil-qəribanə yetişdim.

Mənzilim qaranqu, nəfəs təng oldu,
Natəvan vicudum ölməyin bildi,
Tərpəndikcə topraq gözümə doldu,
Çün qəfəsi-xakdanə yetişdim.

Fışari-qəbri də gördü bədənim,
Xurd oldu ustuxan pozuldu tənim.

Burnumdan əmdiyim süd gəldi mənim,
Biycan oldum genə canə yetişdim.

Məşriqdən iki kəs gəldi nagəhan,
Su olardı əgər görsəydi ahən.
Çün qaranqu oldu başıma cəhan,
Mələkeyni-ərşiyanə yetişdim.

Qiblə tərəfindən göründü bir təxt?
Varıydı içində mərdi-nikubəxt.
Onu görcək mənə asan oldu səxt,
Əli kimi pəhləvanə yetişdim.

Nəhib etdi ol nəkir-o münkərə,
Verməyin azar siz bu mərdi-pirə,
Ondan işıq oldu mənzili-tirə,
Cəmalı mahi-tabanə yetişdim.

Rəbbdən, nəbidən, imamdan sual
Eylədilər, mənim dilim oldu lal.
Heç Əli onlara vermədi macal,
Cavab verdi, qanə qanə yetişdim.

İmamım Əlidir damadi-Əhməd,
Zövci-bətul olan şəfiyi-ümmət,
....
Həsən, Hüseyn şəhidanə yetişdim.

Zeynüləbd, Bağır, Cə'fər və Kazim,
Rza, Təqi, Nəqi mənə mülazim,
Əsgəri və Mehdi xətm-i Əazim,
Kitabımdır ol Quranə yetişdim.

Millətim Xəlildir, məzhəbim Cəfər,
Qibləgahım Kəbə, dinimə məsdər,
Çün Əli eylədi dilimdə əzbər,
Cavabında yol- ərkanə yetişdim.

Ondan sora gəldi qəllad-i şedad,
Birisi rəhm eylər, birisi biydad.
Mənim için bərəhut etdilər ad,
Sud kəm olub mən ziyanə yetişdim.

Əli adı daim dildə mükərrər,
Kənənde-yi xeybər xacey- Qənbər,
Rəhnumalıq etdi saqiyi-kövsər,
Məhşər divanında sanə yetişdim.

Məni apardılar darüssəlamə,
Yetişdim murada, məqsüda, kamə,
Munis oldum hüriye-xoş kəlamə,
Darüssəlam xoş məkanə yetişdim.

Çəhardəh mə'sumu çağır biygüman,
Söylədiyin başa gələr, **TİLİM XAN**!
Apardı behiştə Qasim ol cinan,
Bir kərəm-i biy payanə yetişdim[43].

---

[43] Məhəmməd Zənganlının şəxsi arxivindən (Əlyazması hüququnda)

Xaltanlı Tağı (1800-1906)

GƏLDİM

Abi-ataş xak-baddan cəm oldum,
Adəm dəryasından sorağa gəldim.
Şərin biətindən dinin şərtindən,
Ana vücudunda yarpağa gəldim.

Haqq məni eylədi mütfi anaya,
Güzar etdim qeyri-mehmanxanaya,
Süzüldüm qətrədən düşdüm araya,
Ləpə çəkdi məni qırağa gəldim.

Qırx gün qaldı o qətrələr duruldu,
İki qırxımda rəngim təğayür oldu,
Üç qırxımda mənə mələk buyruldu,
Dört qırxımda qan idim, qaltağa gəldim.

Beş qırxa yetəndə verildi canım,
Damar, sümük, ilik, ətdi üryanım,
Altı qırxda zühur etti sübhanım,
Yeddi qırxda kökdən budağa gəldim.

Köçüb o mənzildən gəldim fənaya,
Mənə ad qoyuban tutdular dayə,
Düşdüm namu-nəmək ab-həvayə,
Gəzib əldən-ələ qucağa gəldim.

Bir yaşımda məni hamı eşitdi,
İki yaşımda cismim, özüm bərkitdi,
Üç yaşımda ətim, sümüyüm bitdi.
Dörd yaşımda qalxıb ayağa gəldim.

Beş yaşımda tez halımı bildilər,
Altı yaşda vacibətim qıldılar,
Yeddi yaşda mənə sünnət çaldılar,
İnandım Allaha sədağa gəldim.

Səkkiz yaşda oldum misli növcivan,
Doqquza yetəndə eylədim ehsan,
On yaşa yetəndə oxudum Quran,
On birə yetəcək varağa gəldim.

On iki yaşımda hərfimi qandım,
On üç yaşımda sözlərimdən usandım,
On dörd yaşda bir ustada qurşandım,
On beş yaşda əzm-növrağa gəldim.

On altı yaşımda sayıldı adım,
On yeddidə bildim qohumum, yadım,
On səkkizdə xeyri, şəri anladım,
Mərifət günündə qabağa gəldim.

On doqquz yaşımda söylədim, dindim,
İyirmi yaşımda riyadan döndüm,
Otuz tamam oldu hünərə mindim,
Qisasım kimdə var, almağa gəldim.

Qırx yaşımda yetcək qazandım nanı,
Saxlayıban təmin etdim mehmanı,
Əlli yaşda endim bir pilləkanı,
Düşüb günü-gündən aşağı gəldim.

Altmışda sini-salım bitirdim,
Saqqalım ağardı, sözüm itirdim,

Yetmişə yetəndə əsa götürdüm,
Söykəyib özümü ayağa gəldim.

Səksən yaşımdasa belim varmadı,
Laxlayıb ağzımda dişim qalmadı,
Doxsana yetəndə gözüm görmədi,
Qapını tapmadım, ocağa gəldim.

Doxsandan adladım, çox oldu dərdim,
İnciyib dünyanın vəfasın gördüm,
Yüz tamam olacaq canımı verdim,
Əzrail cəngində qaynağa gəldim.

Ağlaşıban qohum, qardaş töküldü,
Quranım oxundu, ağım büküldü,
Taxta gətirildi, divar çəkildi,
Məni dəfn etdilər, otağa gəldim.

Bir müddət görmədi hiç kəs mədarı,
Kimsə deməz görüm necədir halı.
Sordu İnkir-Minkir verdi sualı,
Dilim rövşən oldu, toxtağa gəldim.

Vercək sualını bəndü-bəst oldum,
Qəbir əzabından mürəxxəs oldum,
Cənnət meyvəsini görcək məst oldum,
Səcdəyə yığılıb torpağa gəldim.

Mənsur yayın alıb dağlara atdı,
Hər kəs verdiyini burada tapdı,
İsrafil sur çaldı qiyamət qopdu,
Diksinib ol Şamda yığnağa gəldim.

Ərəfət çölündə yığıldı aləm,
Görmədim kimsəni tanıya biləm,
Günün istisindən qaynaşdı kəlləm,
Yeriyib bir mənzil irağa gəldim.

Ağ aləm dibində meydan quruldu,
Rəsul şəfi olub ümmət ayrıldı,
Açıldı qapılar rüsxət verildi,
Sidqimi bağlayıb ol Haqqa gəldim.

Haqq məni qurtarsın bu xəcalətdən,
Çıxım bu mahidən, hər məhrumiyyətdən,
Gördüm cəhənnəmi, keçdim Siratdan,
TAĞIYAM, cənnətdə qalmağa gəldim.
(Ağalar Mirzə, 1999, s. 139-141)

Xəstə Həsən (XVII-XVIII)

BEN ÂDEM VASFINI SÖYLEYİM SİZE

Ben âdem vasfını söyleyim size,
Ata vücudundan geldim anaya.
Anaba şehrinde kan oldum kaldım
Anam hamle oldu kaldı vedâya.

Kırk gün bir melâyke oldu mukarrer,
Düzdü her kendimi eyledi teyyar,
Etten sudan ben oldum karar,
Nice ki sir gavvas düştü deryaya.

Altı ay tamında ben geldim cana,
Yedi ayda döndüm oyan bu yana,
Sekiz ayda seni incittim ana,
Hesap tuttum va’de kaldı bir aya.

Dokuz ayda va’de yetti tamama,
Sıklet olup yerim döndü zindana,
Atam anam nezr eyledi kurbana,
Allah Allah’ınan geldim dünyaya.

Ol saata geldi iki dayalar,
Eynime giydirdi tâze urdalar,
Şir oldu ta’mım verdi tayalar,
Bastılar bağrına tuttu laylaya.

Bir yaşında vardım ben **iki** yaşa,
Bakmadım ağaca keseğe taşa,
Bilmirem korkuyu yanam ataşa,
Düşerem odları akmalı çaya.

Üç yaşında oldum acayip gökçek,
Dediler sağ kalsın kızılca çiçek,
Söylerem **dörd**ünde yalan ve gerçek,
Ayak tutup çıktım kapı bacaya.

Beş yaşında oldum hemta-yı bülbül,
Gidenden gelenden oldum dil-be-dil,
Düz geldi idrâkım oldum kızıl gül,
O zaman hoş geldim ata anaya.

Altıda **yedi**de diş tazeledim,
Var idrâkim üçer üçer söyledim,

Özümden büyüğe selâm söyledim,
Aparıp verdiler mektephaneye.

Sekizde **dokuz**da karayı (harf) seçtim,
On yaşında vâcibete yetiştim,
On birinde kur'an kitabı geçtim,
On ikide serim doldu sevdâya.

On dört on beşinde oldum bir oğlan,
Oturup durduğum danıştığım kan,
Gece supha kadar benin pehlivan,
Şikâr alıp baç vermedim özgeye.

Yirmi-yirmi beşte benem bir civan,
Otuzunda hep yahşıyam hep yaman,
Kırk yaşında her sevdâdan usanan,
İstedim ki ben el koyam tövbeye.

Ellide **altmış**ta git ha git oldu,
Oğul bî-devlet çıktı gelin bed oldu,
Bütün komşularım benden yad oldu,
Dediler bakın bu dengeser kocaya.

Yetmişinde oldum pir-i nâtüvan,
Hem ehil hem câhil hemiden yaman,
Gitti kuru kafa çok incitti can,
Öğüt nasyat eyledim ben özgeye.

Seksende **doksan**da ağrıdı başım,
Yığıldı yanıma yâran yoldaşım,
Bir mecâl tapmadım ben helâllaşım,
O saatta canın düştü lerzeye.

Yığılıp kavim kardaş huruc ettiler,
Ağa çulğadılar suya tuttular,
Yıkadılar tabut üste götdüler,
Dediler ağam hakkı deymen bendeye.

Ol saatta bir köprüye tuş oldu,
Altı od üstü od yaman iş oldu,
Kimi düştü kimi hırdahuş oldu,
Kimi oda hapis kimi ejderhaya.

Fatma ana zülfün kemendin attı,
Günahkâr bendeler seyirtip tuttu,
Çekti ümmetini oddan çıkarttı,
İnşallah ümmetik siz Mustafaya.

İsmim **HASTA** özü kara günahkâr,
Yoktu bende aman sizde sehâ var,
Dolanım başıma gulâm-ı Haydar,
Ömür verip cefa çektim fenâya.

(Makas, 1984, 326-328;
Kaya, 2004: 192-196)

Xəstə Qasım (XVIII)

QƏDƏM QOYAM BU CƏHANƏ

Hökm Xuda ləm yəzəl,
Oldu yoxdan gələm canə.
Vücud tapam, ruze əzəl,
Qədəm qoyam bu cəhanə.

Dedim ki, çıxsam nə ola?
Dedi: - Danışma, düş yola.
Dedim ki, rızqım nə ola?
Dedi: - Bu rızq xəzanə.

Dəryayi moucdən keçdim,
Nagah quru yerə düşdüm,
Hümmətləşdim, yola düşdüm,
Döşəndim xake ğəltanə.

Ol zaman eylədim fəryad,
Ağaze nohyəyə bünyad,
Ata eşitdi, oldu şad,
Çox da zövq eylədi anə.

Məni yerdən götürdülər,
Cismi duza batırdılar,
Şükr eyləyib oturdular,
Allahe Azim Subhanə.

Əhli təriqət durdular,
Qulağıma bang vurdular,
Cümlə məsləhət gördülər,
Ad qoymaq gərək oğlanə.

Ol zaman qoydular adım,
Ana piran ustadım,
Üç günə ikən fəryadım.
Kəsilib düşdüm nalanə

Dördüncü gün səhər tezdən,
Yığıldı övrətdən, qızdan,

Məni çıxartdılar duzdan,
Xələti geydim şahanə.

Ol zaman mən bir xan idim,
Sahibi hökm sultan idim,
Sanki huri-qılman idim,
Bac verməzdim Süleymanə.

Bir yaşda ayıldım, güldüm,
İki yaşda xəlqi bildim,
Çünki **üç** yaşıma gəldim,
Döndüm bir güli-xəndanə.

Dörd yaşımda bir mah oldum,
Beş yaşımda agah oldum,
Altıda padşah oldum,
Hüsn içrə döndüm qılmanə.

Adım dedilər bədeydə,
Tiğan oldum gedə-gedə,
Oruc, namaz, taət edə,
Nitqim döndü müsəlmanə.

On yaşımda xana döndüm,
On birdə sultana döndüm,
Bir əbru kəmana döndüm,
Pəri digəl zərnişanə.

On ikidə eşqi əndaz,
Eybdim qəmzə ilə naz,
On üçümdə şahi şəhbaz,
Döndüm bir tülək tərlanə.

On dördümdə bölünməz pay,
Oldum on dörd gecəlik ay,
On beşdə dəf, tənbur, sərnay,
Sinəm oldu ətir şanə.

On altıya yetdi sanım,
Eşq mənim tutdu damanım,
On yeddidə başu canım,
Fəda eylədim cananə.

On səkkizdə gülə döndüm,
Tər süsən-sünbülə döndüm,
On doqquzda yelə döndüm,
Səda saldım bu cahanə.

İgirmidə oldum bülbül,
Aradım seyre qönçə gül,
İyirmi birdə lə yənəqil
Oldum məsti sərxoşanə.

Bilməm **igirmi iki**də,
Bu könlüm kimdədir yenə,
Mən də **igirmi üç**ündə,
Qan ağlatdım düşmənanə.

İgirmi dörd, igirmi beş,
İgirmi altıya yetmiş,
Heç anlamadım yaz-qış,
İçərəm badeyi-peymanə.

İgirmi yeddiyə varə,
Bir cünunluq gəldi sərə,

Döndüm bir əsrəmiş nərə,
Baş götürmüş asimanə.

İgirmi səkkizdə gümrah,
İgirmi doqquzdur dilxah,
Otuzumda oldum agah,
Döndüm bir vəhşi aslanə.

Otuz birdə xəbərdarəm,
Otuz ikidə huşyarəm,
Otuz üçdə bərqərarəm,
Oldum mərdi mərdanə.

Otuz dördə yetdi salım,
Otuz beş artdı kəmalım,
Otuz altıda iqbalım,
Bülənd olur asimanə.

Otuz səkkizdir qərar,
Otuz doqquz şəhrin arar,
Qırxda eylədim istiğfar,
Qaçdım tariqi ərkanə.

Qırx birdə şoru nəmazə,
Qulaq verməm sözə-sazə,
Qırx üçümdə yeni tazə,
Sanki gəlmişdim imanə.

Qırx dörddən **qırx beş**ə gəldim,
Ta **qırx altı** yaşa gəldim,
Yaxşı düşdüm başa, gəldim,
Meyl çəkdim çeşmi şeytanə.

Qırx yeddi, qırx səkkiz məgər,
Qırx doqquza düşdü güzər,
Əlli yaşımda al xəbər,
Çal saqqal oldum nuranə.

Mömin oldum **əlli bir**də,
Xaliq durar mən gələn yerdə,
Əlli üçdən **əlli dörd**ə,
Qədəm qoydum pilləkanə.

Çün yaş yetdi **əlli beş**ə,
Onda rəxnə düşdü dişə,
Əlli altıda təşvişə
Könül düşdü yanə-yanə.

Əlli yeddi- əlli səkkiz,
Ömrüm oldu **əlli doqquz**,
Altmışda çün oğlan-qız,
Boğma çıxardır piyanə.

Çün altmış oldu **altmış bir**,
Altmış ikidəyəm deyir,
Altmış üçdə aqilu pir,
Oldum nəsihət kənanə.

Altmış dörddür, **altmış beş**dir,
Xəlqə bahar, mənə qışdır,
Altmış altı digər puçdur,
Həkim də qıymaz dərmanə.

Altmış yeddi sözün söylüm,
Oğlan çörək verməz, neylim,

Altmış səkkiz əyib belim,
Gedə bilməm mən bir yanə.

Altmış doqquz titrər dizim,
Yetmişdə tutmazlar sözüm,
Görməz olub iki gözüm,
Yetişdi bəhri zülmanə.

Yetmiş birimdə yanaram,
Keçən günlərim sanaram,
Yetmiş ikidə dönərəm
Suyu yıxmış dəgirmanə.

Yetmiş üçü **dörd**ə salım,
Yetmiş beşdə sındı dalım,
Yetmiş altıda kamalım
Bildim ki düşdü nöqsanə.

Yetmiş yeddidə yox qıyan,
Mənə malımdan bircə nan,
Yetmiş səkkizdə belə san,
Yedigim keçər ziyanə.
Yetmiş doqquzda mübtəla,
Səksanda başlar da bəla,
Səksan birdə qeylu-qala
Məndə qalmadı təvanə.

Səksan iki keçdi çağım,
Səksan üçdə soldu sağım,
Səksan dörddə əl-ayağım
Döndü xaşakə-samanə.

Səksan beşdə qulaq kardır,
Səksan altı dünya dardır,
Deyirlər bu necə haldır
Səksan yeddidə xəsmanə.

Gəlindən, oğlandan, qızdan,
Cümlə bezar oldu bizdən,
Yetişdi **səksan səkkiz**dən,
Ömrümüz yetdi **doxsan**ə.

Doxsan birdə tutmaz əlim,
Doxsan iki əydi belim,
Doxsan üçdə dönməz dilim
Nə doğruya, nə yalanə.

Doxsan dördə yetdi yaşım,
Doxsan beşdə titrər başım,
Gözlərimdən axar yaşım,
Cəsədim düşdü lərzanə.

Doxsan altı düşdüm əldən,
Doxsan yeddi qeylü-qaldın,
Doxsan səkkizdə əcəldən
Bizə gəldi müjdəganə.

Doxsan doqquzu yetirək,
Biz bu yerdən dərbə dirək,
Dedi, Nəkirin gör gedək,
Belə şəhri xamuşanə.

Çün yaşımız yetdi **yüz**ə,
Getmək vacib oldu bizə,

Bil ki, əcəl çökdü dizə,
Qəsdi can etdi xəsmanə.

Həm vahiddir, həmi əhəd,
Həm danəndeyi niko bəd,
Bar ilahi, sən ol mədəd,
Ol zaman mən natəvanə.

Ol zaman qəbz olur canım,
Qalır cismi natəvamm,
Yığılır qovmü xahanım,
Gəlirlər bir dəm şivənə.

Nagah zahir olur o dəm,
Gəlir içəri dörd adəm,
Səvare tabute möhkəm,
Ta məscidü qüslxanə.

Yuyucu yerindən durar,
Eybi nihanımı görər.
Köynəgim sinədən cırar
Yetirər həddi damanə.

Böyümüş dünyanın halı,
Xah şah, xah abdalı,
Ay ağalar, dünya malı
Qalmaz yaxşıya, yamanə.

Molla, mərdə şur çarpışır,
Biri paltarım qapışır,
Molla börkümə yapışır,
Yuyucu köynək-tumanə.

Molla oxur neçə ayət,
Sidru-kafur tökər qayət,
Verələr qüsli-qiyamət,
Cismim sarırlar puşanə.

Dörd adəm götürər həman,
Olur müsəllayə rəvan,
Hazır olur namaz qılan,
Salavat ver möminanə.

Sübh namazım qılar imam,
Beş təkbiri edər tamam,
Fatihə oxur xasu am
Ruhum irişir ğufranə.

Açarlar ol məzarımı,
Qoyarlar cismü zarımı,
Onda yoxumu, varımı
Bir-bir çəkərlər bəyanə.

Hökm xudayi lə yəzəl,
İki məlik gəlir fil-hal,
Çun məndən edərlər sual,
Ol hayyu gəlləm zəbanə.

Deyirəm, rəbbimdir Allah,
Nəbimdir həm Rəsulullah,
İmamımdır Vəliyullah,
Kitabım dəlil Quranə.

Molla daxi təlqin ədəb,
Deyər o dəmdə basəvab,

Qibleyi din həmi kitab,
Sorğu hesab olur canə.

Gör necə torpaq tökərlər,
Yana, başa daş çəkərlər,
Xaliq ordan ayaq çəkərlər,
Qallam orda bənd vanə.

Gəlir kiramul-katibin,
Əhsənin sən xeyrul-mubin.
Nə yazmışlar silər həmin,
Saxlarlar olu divanə.

Dahi qalmaz mənim halım,
Nə cəvabım, nə sualım,
O gecə mənim əhvalım
Yetər şami qəribanə.

Bir müddətdən sonra həm bil,
Çalınır suri İsrafıl,
Bir mələk yerişlim, bir gül
Gəlir o təxti sultanə.

Siratul-müstəqim bir yol,
Qılıncdan itidir o qıl,
Üç min ildən sən yəqin bil,
Keçmək gərəkdir o yanə.

O zaman ərkani-kərəm,
Əlimə verir bir rəqəm,
Keçərəm, heç yemərəm qəm,
Ta yetənə həşristanə.

Ondan betər mənim halım,
Yenə ol xeyrül-bəşərim,
Əməl, həm xeyrü-şərim,
Onda qoyarlar mizanə.

XƏSTƏ QASIM, çox agahdı,
Bu dünya bir güzərgahdı,
Əzəl, həm axır Allahdı,
Könül bağla o rəhmanə.

(Xəstə Qasım, 2010: 173-183)

Xoylu Vartan (XVIII)

PİŞREV

Əzəl gündən bu dünyaya gələndə,
Xudam əmr verdi düşdüm ərkana.
Ananın rəhmində qaynayıb yetdim,
Bir gecədə döndüm bir qətrə qana.
Doqquz ay, doqquz gün, doqquz saatda,
Vədə tamam oldu, gəldim zamana.

Cahana gələndə gəldi bir qarı,
Azacıx üstümə səpdi duz, barı,
İki şamamadan əmdim nobarı,
Bildim ki, gəlmişəm yeni cahana.

Ayın, günün işığı düşdü üzümə,
Şad oluban güldüm özüm-özümə,
Ağlamaq pərdəsin çəkdim üzümə,
Onda bildim ki, gəlmişəm cahana.

Bir yaşında dörd yanımı görürdüm,
Yaş yarımda dörd ayaxlı yerirdim,
Palçığa, torpağa üz-göz sürürdüm,
Nə öyüdə baxdım, nə yalvarana.

İki yaşda su istədim, içmədim,
Böyük-kiçik bir-birindən seçmədim,
Nə bir daşdan, nə atəşdən qaçmadım,
Nadanlıxdan dönmüş idim sultana.

Üç yaşımda dönmüş idim tər gülə,
Açılıban dilim döndü bülbülə,
Gələn-gedən istər idi dindirə,
Güləşirin dilim oxşardı şana.

Dörd yaşında kəmsəyimi çeynədim,
Beş yaşında bir azacıx qaynadım,
Altı yaşda yoldaşlarla oynadım,
Yeddisində özüm atdım hər yana.

Səkkizində uşaqlıqdan ayrıldım,
Doqquzunda hər tərəfdə sayıldım,
On yaşında hər bir işə qayıldım,
Görən dedi mənə dəli-divana.

On birində yedim ağıl nobarı,
On ikidə fəhm eylədim hünəri,
On üçündə itirmədim dinarı,
Mərifəttən içmiş idim peymana.

On dördündə bədirlənmiş ay oldum,
Atam-anam ilə halü-hay oldum,

Belim qüvvətləndi oxlu yay oldum,
Görən dedi, igid gəlib ərkana.

İyirmidə mələklərə səf çəkdim,
Bu dünyada bir gün olsa kef çəkdim,
Qəm çəkmədim, dostlar ilə kef çəkdim,
Mələklər, pərilər yar oldu mənə.

Otuzunda heç kimsəni saymadım,
Mərdlik etdim, namərdliyə uymadım.
Qisasımı heç kimsədə qoymadım,
Hər nə iş tutdumsa, mərdi-mərdana.

Qırx yaşında nizə kimi quruldum,
Eşqdən usandım, yardan yoruldum,
Sel kimi bulanıb, su tək duruldum,
Dalğa yatdı, daha gəlməz çalxana.

Əllisində bir az kefim pozuldu,
Bir ayağım pilləkəndən üzüldü,
Var əzama ağrı gəldi, düzüldü,
Onda bildim, dünya qalmaz insana.

Altmışında, oğul sözüm tutmadı,
Qohum-qardaş mənə kömək etmədi,
Könül istər yerə, ayaq getmədi,
Gedəndə dəydim o yan, bu yana.

Yetmişində ağrı məni çevirdi,
Yıxdı tən, həm sinəmi qovurdu,
....
Diş ağrısı çəkdi məni amana.

Doxsanında əcəl gəldi asıldı,
Yüz yaşında lap nəfəsim kəsildi,
Bürc kimi bədən yerə basıldı,
Can getdi, bədəndən qaldı virana.

Öləndə rubəmi tamam soydular,
Qohum-qardaş ağladılar, doydular,
Bir arşın ağ içinə məni qoydular,
Apardılar tapşırdılar zindana.

(Xoylu Vartan, 1938: 146-151)

Zelili (XVIII-XIX)

GÜLE MEŇZÄRSİŇ

Adam ogly, **üç** yaşyňa baransoň,
Säherler açylan güle meňzärsiň;
Üçüňden **dörd**üňe gadam uransoň,
Arysy saylanan bala meňzärsiň.

On dördüňe eser ursa başyňa,
On bäşiňde juwan girse düyşüňe,
Yete bilseň **yigrimi**je yaşyňa,
Boz bulanyp, akan sile meňzärsiň.

Otuzyňda segräp-segräp bökersiň,
Ganymyňdan gyrmyzy ganlar dökersiň,
Kyrkyňda haramdan eliň çekersiň,
Kerwene gurulan yola meňzärsiň.

Elliňde eliňden katdyň çekiler,
Altmyşyňda näzik biliň büküler,

Yetmişiňde dendan-dişiň döküler,
Sonasy awlanan köle meňzarsiň.

Segseniňde agyr iner dyzyňa,
Togsanyňda gubar düşer gözüňe,
Ey Zelili, tomaşa etgin özüňe,
Üsti garantgyly göre meňzärsiň[44].

GÜLƏ BƏNZƏRSƏN (tərcümə)

*İnsan oğlu, **üç** yaşına çatandan sonra,*
Səhərlər açılan gülə bənzərsən.
*Üç yaşdan **dörd**ünə keçəndən sonra,*
Arısı təriflənən bala bənzərsən.

***On dörd**də eşqin vursa başına,*
***On beş**də cavan girsə düşünə,*
*Çata bilsən **iyrimi**cə yaşına,*
Boz-bulanıq axan selə bənzərsən.

***Otuz**da səgrəb-səgrəb uçarsan,*
Zalım kimi qırmızı qanlar tökərsən,
***Qırx**da haramdan əlin çəkərsən,*
Karvan düzülən yola bənzərsən.

***Əlli**də hirsindən qəddin çəkilər,*
***Altmış**da incə belin bükülər,*
***Yetmiş**də ağzında dişin tökülər,*
Sonası ovlanan gölə bənzərsən.

[44] http://www.turkmenedebiyaty.com/index.php?option=com_content&view=category&id=139&Itemid=174 – 25.07.2010

***Səksən**də ağrı düşər dizinə,*
***Doxsan**da qubar düşər gözünə,*
Ey Zəlili, tamaşa et, sən özünə,
Üstü müqəvvalı gora bənzərsən.

JANA GELDİÑ

Owal atañ sülbünden,
Eneñ mährine geşdiñ;
Bir näçe wagt suw bolduñ,
Suwdan soñ gana geldiñ.

Suw, gan bulup gatyşdyñ,
Surat bolup tutuşdyñ,
Göşde, posta yetişdiñ,
Dört ayda jana geldiñ.

Dokuz ay, dokuz sagat,
Eyäm berdi kanagat,
Perman boldy, yetdi wagt,
Yalan jahana geldiñ.

Alty ayda çykdy diş,
Yaşadyñ **bir-iki** yaş,
Gol uzadyp gelse aş,
Üç yaşda nana geldiñ.

Kowmy-hyşlar, dost-yarlar,
Elden-ele götärler,
Öpüp-ogşap söyerler,
Törtde zybana geldiñ.

Bäşde bir näzli çaga,
Düşer sen sola-saga,
Yüwür sen at tutmaga,
Altyda myhmana geldiň.

Yedi-sekiz yaşynda,
Gaygy yokdur başynda,
Guwanarlar daşyňda,
Dokuzdan **on**a geldiň.

On bire, **on ikä** baryp,
Gelip, mekdebe girip,
Ussadyňa gol berip,
Edep-ekrama geldiň.

Görenňe berip salam,
Ele alyp döwlet-galam,
Öwrenip ylmy kelam,
Kitap Kurana geldiň.

On üç, on dört, on bäşde,
Mahbup görer sen düyşde,
Baryp sen **on alty** yaşda,
Gyza-jywana geldiň.

On yedi, on sekizde,
Synlan güyç görer gözde,
Gürleyip **on dokuz**da,
Mert sen, meydana geldiň.

Yigrimiňde mest bolup,
Basan yeriň yaňňylyp,

Agyr dawalar kylyp,
Dogry düşmana geldiň.

Otuzda mala, mülke,
Gyzyp sen dünyä, ülkä,
Goşulyp her märekä,
Mejlisde sana geldiň.

Kyrkyňda gan gayalyp,
Yetilip, käse dolup,
Oturşyp, kämil bolup,
Adyl diwana geldiň.

Ellide, **elli bäş**de,
Ak görner sakgal, saçda,
Towfyk alyp altmyşda,
Zirki-subhana geldiň.

Yetmiş yaşa ulaşyp,
Göz jöňňelip, diş düşüp,
Süyekleriň gowşaşyp,
Dert artyp, käne geldiň.

Segsene gadam urup,
Ädip, yykylyp turup,
Munça hasratlar görüp,
Sürüp, togsana geldiň.

Togsandan ötseň eger,
Peryadyňa kim yeter,
Bolup gün-günden beter,
Ahu-efgana geldiň.

Yüz yaşasaň Zelili,
Gelse ajal masyly,
Bişip ömrüň hasyly,
Orak nowgana geldiň[45].

CANA GƏLDIN (tərcümə)

Əvvəl atanın sülbündən,
Ananın mehrinə keçdin
Bir neçə vaxt su oldun,
Sudan sonra qana gəldin.

Su, qan olub qatışdın,
Surət olub tutuşdun,
Ətə, cildə yetişdin[46],
***Dörd ay**da cana gəldin.*

Doqquz ay, doqquz saat,
Tanrım verdi qənaət,
Fərman oldu, yetdi vaxt,
Yalan cahana gəldin[47].

***Altı ay**da çıxdı diş,*
*Yaşadın **bir-iki** yaş,*
Əl uzadıb gəlsə aş,
***Üç** yaşda nana gədin.*

[45] http://www.turkmenedebiyaty.com/index.php?option=com_content&view=category&id=139&Itemid=174 – 26.07.2010
[46] Yəni, ətin yarandı və dərinin içinə yığıldı; artıq insan şəklinə düşdün.
[47] Yalan sözü türkməncədə iki mənada işlənir, misranın mənasını həm "yalançı, puç dünyaya gəldin", həm də "çılpaq halda dünyaya gəldin" şəklində anlamaq mümkündür.

Qohumlar, dost-yarlar,
Əldən-ələ götürərlər,
Öpüb-oxşayıb sevərlər,
***Dörd**də zibana gəldin.*

***Beş**də bir nazlı çağa*[48]*,*
Düşərsən sola-sağa,
Qaçırsan at tutmağa,
***Altı**da mehmana gəldin.*

***Yeddi-səkkiz** yaşında,*
Qayğı yoxdur başında,
Sevinərlər daşında[49]*,*
***Doqquz**dan **on**a gəldin.*

***On bir**ə, **on iki**yə keçib,*
Gəlib, məktəbə girib,
Ustadına əl verib,
Ədəb-ərkana gəldin.

Gördüyünə verib salam,
Ələ alıb dəvat-qələm,
Öyrənib elmi-kəlam,
Kitab Qurana gəldin.

***On üç, on dörd, on beş**də,*
Məhbub görərsən düşdə, .
*Gedib sən **on altı** yaşda,*
Qıza-cavana gəldin.

---
[48] "Uşaq" mənasında işlədilib.
[49] "Ətrafındakılar sevinərlər" mənasında işlədilib.

***On yeddi**, **on səkkiz**də,*
Artar güc, görər göz də,
*Ad çıxarıb **on doqquz**da,*
Mərdsən, meydana gəldin.

***İyirmi**də məst olub,*
Basan yerin bərkiyib,
Ağır davalar edib,
Doğru düşmana gəldin.

***Otuz**da mala, mülkə,*
Aludə olub dünyaya, ölkəyə,
Qoşulub hər mərəkəyə,
Məclisdə sana gəldin.

***Qırx**da qan qaynadıb,*
Yetilib, kasa dolub,
Oturub, kamil olub,
Adil divana gəldin.

***Əlli**də, **əlli beş**də,*
Ağ görünər saqqal, saçda,
*Kömək alıb **altmış**da,*
Zikri-sübhana gəldin.

***Yetmiş** yaşa ulaşıb,*
Göz "korşalıb", diz düşüb,
Sümüklərin qovşaşıb,
Dərd artıb, kanə gəldin.

***Səksən**ə qədəm vurub,*
Tez-tez yıxılıb, durub,

Neçə həsrətlər görüb,
*Sürüb, **doxsan**a gəldin.*

Doxsandan ötsən əgər,
Fəryadına kim yetər?
Olub gün gündən betər,
Ahi-əfğana gəldin.

***Yüz** yaşasan Zəlili,*
*Gəlsə, əcəl **saatı,***
Yetişib ömrün məhsulu,
Oraq novqana gəldin.

Zınharı (1771-1880)

MAZANI BILER

Adam oglı dünya gelse,
Ovval süyt mazanı biler,
Beş yaşda oynayıp gülse,
Çarh urup gezeni biler.

Yedi yaşda molla barsa,
Koyna kelam alıp yörse,
On törtünde kitap görse,
Hat okıp, yazanı biler.

Adam yetse **on beş**ine,
Her hıyal qeler başına,
Yetse **on altı** yaşına,
Ol kamat-azanı biler.

Otuzında yelip-yortar,
Kırkda könlün yagşı tartar,
Elli-altmışda derdi artar,
Andan son ızanı biler.

Yaş barıp yetse **yetmiş**e,
Könle qeler yüz endişe,
Segsende yaramaz işe,
Ol gelecek kazanı biler.

ZINHARI diler imanı,
Barça öler, yok gümanı,
Adamın ayrılsa canı,
Bu dünya uzanı biler.

(Türkmen Şiir Antolojisi, 1995: 628)

LƏZZƏT BİLƏR

Adəm oğlu dünyaya gelincə,
Əvvəl südün ləzzətin bilər,
Beş yaşda oynayıb gülüncə,
Atlanıb-gəzməyi bilər.

Yeddi yaşda mollaya getsə,
Qoynuna kəlam alıb yürüsə,
On dördündə kitab görsə,
Söz yazıb, oxumaq bilər.
Adam yetsə **on beş**inə,
Hər xəyal gələr başına,
Yetsə **on altı** yaşına,
O qamət-əzanı bilər.

Otuzunda kəsib-yortar,
Qırxda könlün yaxşı dartar,
Əlli-altmışda dərdi artar,
Ondan son əzanı bilər.

Yaş varıb yetsə **yetmiş**ə,
Könlə gələr yüz əndişə,
Səksənde yaramaz işə,
O gələcək qəzanı bilər.

ZINHARI dilər imanı,
Hər kəs ölər, yox gümanı,
Adamın ayrılsa canı,
Bu dünya uzanı bilər.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

1. *Aşıq Abbas.* Ustadnamə. Aşıqlar. (I hissə, II çap. Toplayanı: H.Əlizadə). Bakı: Azərnəşr, Bədii ədəbiyyat şöbəsi, 1937, s. 30-31
2. *Aşıq Ağalar.* "Söz mənimkidir". Bakı, "Çaşıoğlu" 2014, s. 76-78
3. *Aşıq Bəhmən.* Vücudnamə. Azərbaycan aşıq şerindən seçmələr: 2 cilddə /tərt. ed. Ə. Axundov, İ. Abbaslı, H. İsmayılov II cild, Bakı, Şərq-Qərb , 2005, s. 278-280
4. *Aşıq Hüseyn Əliabadlı.* Döndüm. Zümrüd Səmədovanın şəxsi arxivindən (Əlyazması hüququnda)
5. *Aşıq Mədət.* Vücudnamə. Maşallah Xudubəylinin şəxsi arxivindən (Əlyazması hüququnda)
6. *Aşıq Müslüm Əsgəri Zənganlı.* Hər anda tanrıdır dilim əzbəri. Məhəmməd Zəncanlının şəxsi arxivindən (Əlyazması hüququnda)
7. *Aşıq Qafar İbrahimi.* Adın yaxşı olsun dillərdə əzbər. Məhəmməd Zəncanlının şəxsi arxivindən (Əlyazması hüququnda)
8. Aşıq şeiri. (Tərt. M. Qasımlı) Bakı: Altun kitab, 2007
9. *Aşıq Valeh.* Vücudnamə. Alçaqlı-ucalı dağlar. Bakı, "Gənclik", 1970, s. 49-54
10. *Aşıq Valeh.* Vücudname. Başlanğıcından Günümüze Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Nesir Nazım 2-Azerbaycan Türk Edebiyatı) Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993, s. 377-379
11. Aşıqlar. (Toplayanı: Əlizadə Hümmət). Bakı, Azərnəşr Bədii ədəbiyyat şöbəsi , 1935
12. *Azaflı Mikayıl.* Qoca Azaflıyam. Bakı, "Nurlan", 2008
13. Azərbaycan Folklor Antologiyası, IX, Gəncəbasar folkloru, Bakı, Səda, 2004, s. 458-459

14. Azərbaycanın qeyri-maddi mədəniyyət abidələri və Ərtoğrol Cavid. (Layihənin müəllifi və tərtibçi:Gülbəniz Babaxanlı), on iki cilddə, V cild, Bakı, Çaşıoğlu: 2011, s. 38-44
15. *Borçalı Şair Nəbi*. Eləsi var. Bakı, Ağrıdağ nəşriyyatı, 2003
16. *Cəfərov Qüdrət.* Azərbaycan dilinin leksik-semantik sistemi. Bakı, Elm, 1984
17. *Cəfərzadə Əzizə*. Milli bağçamızdan yarpaqlar. Şairnamə və vücudnamələr, II yarpaq. "Azərbaycan" jurnalı, 1999, sayı 10, s. 171-175
18. *Çelebioğlu Âmil.* "Türk Edebiyatında Yaşnameler", Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, MEB.Yay., İstanbul, 1998, s. 367-488, 1985
19. *Çelik M. Fahreddin.* Karslı Kurbani, Halk Bilgisi Haberleri, S. 114, Nisan 1941.
20. *Dollu Mustafa.* Qız olar. Azərbaycan aşıq şerindən seçmələr: 2 cilddə /tərt. ed. Ə. Axundov, İ. Abbaslı, H. İsmayılov II cild, Bakı, Şərq-Qərb , 2005, s. 57-58
21. *Duharkanlı Abbas.* Mehracnamə. Azərbaycan aşıqları I (Toplayanı: H.Əlizadə). Bakı: Azərnəşr, 1929, s. 113
22. *Əfəndiyev Paşa.* Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı. Bakı, "Maarif" nəşriyyatı, 1992
23. *Elçin.* Klassik aşıq poeziyasında "dünya" obrazı. Bakı, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 1996
24. *Eldarova Əminə.* Azərbaycan aşıq sənəti. Bakı, Elm, 1996
25. *Əliyev Ə.* "Azərbaycan aşıq şerinin ideya-bədii xüsusiyyətləri (XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəlləri)" filologiya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almaq üçün dissertasiya. Az SSR EA Xalqlar Dostluğu ordenli Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutu, Bakı, 1987: 146-168
26. *Füzuli Məhəmməd.* Əsərləri, 5 cilddə, I c., Bakı, 1958, Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası Nəşriyyatı, s. 245
27. "Gələcək" dərgisi, Kirman tibb bilimləri bilik yurdu türk öğrəncilərinin dərgisi. Birinci il, birinci sayı, 2007

28. *Go`ro`gli.* Xorazm dostonları. Xorazm naşriyeti. Urganç, 2004
29. *Gökçeoğlu Mustafa*. Yaş Destanları-İki Destan Versiyonunun (Çeşitlemesinin) Düşündürdükleri, Bildiriler Panel Notları I, Lefkoşa, 2000
30. *Gölpınarlı Abdulbaki.* Yunus Emre, İstanbul, 1965
31. Göroğlu tiliden, terme. www.kultur.gov.tr/TR/dosya/1-87233/h/ergescumanbulbuloglu.pdf.
32. *Gurbandurdy Geldiyew*. Nepes sen sözlegil. Aşgabat, TYA MGİ, 2010
33. Gurbannepesow Kerim, Oýlanma baýry. Toplan, çapa taýýarlanlar: Gurbanýaz Daşgynow, Ata
34. Gurbannepesow. 1995, s. 386-387
35. http://enedilim.com/pdf/kerim_gurbannepesow_-_oylanma_bayry.pdf-22.10.2014
36. *Hacı Loğman Qorqud.* Düşündüm ki, düşündürəm. Bakı, "Yeni Poliqrafist", 2010
37. *Hacıyeva Maarifə, Rıhtım Mehmet*. Folkor və təsəvvüf sözlüyü. Bakı, "Nurlan" nəşriyyatı, 2009
38. *Həkimov Mürsəl.* Aşıq sənətinin poetikası. Bakı, "Səda", 2004
39. *Həkimov Mürsəl.* Aşıq şerinin növləri. Bakı, ADU nəşriyyatı, 1987
40. http://anl.az/el/latin_qrafikasi/ea/aass2.pdf
41. http://web.firat.edu.tr/sosyalbil/dergi/arsiv/cilt11/sayi2/165-176.pdf
42. http://www.antoloji.com/otuz-yasname-siiri/-12.08.2010
43. http://www.facebook.com/?ref=home#!/goodmorning1
44. http://www.pirsultanli.info/pdf/asiq_semsir.pdf - 12.
45. http://www.siirceler.com/default.asp%3Fanabolum%3Dsiirdetay%26siir_id%3D5948+israfil+sur+mansur&cd=4&hl=ru&ct=clnk&gl=az-04.04.2010
46. http://www.sorularlaislamiyet.com/index.php?s=article&aid=12363-09.09.10

47. http://www.turkfolkloru.com/index.php?option=com_content&task=view&id=73&Itemid=2
48. http://www.turkmenedebiyaty.com/index.php?option=com_content&view=category&id=139&Itemid=174 – 26.07.2010
49. *Hümmətova Xuraman.* Əhməd Yəsəvi və Yunus Əmrə yaradıcılığında bəzi məqamların təhlili. Xoca Əhməd Yəsəvi Simpoziumu, Bakı, 21-23 noyabr, 2008, s. 109-119
50. *Karasoy Yakup.* Âşik Ömer'in Bilinmeyen İki Yaşnamesi. Millî Folklor, 2009, Yıl 21, Sayı 82, s. 140-145
51. *Kaya Doğan.* Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü. Ankara: Akçağ Yayınları, 2007
52. *Kaya Doğan.* Yaşnameler. Ankara: Akçağ Yayınları, 2004
53. *Kobotarian Nabi.* Tebriz Aşıklık Geleneği ve Halk Edebiyatı. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, I. Cilt, Adana, 2008
54. Koroğlu (Vəli Xuluflu nəşri). (Qeyd, şərh, ön sözün müəllifi: A.Nəbiyev, tərtib edəni: Yeganə İsmayılova). Bakı, Elm, 1999
55. Koroğlu. (Çapa hazırlayan və ön söz: Əli Şamil). Bakı, Nurlan, 2009
56. Koroğlu. (Tərtib edəni, izah və lüğətin müəllifi: Elnarə Tofiqqızı). Bakı, Səda, 2005
57. Koroğlu. (Tərtib edəni: Hümmət Əlizadə). Bakı, Azərnəşr, 1941
58. Koroğlu. (Tərtib edəni: M.H.Təhmasib). Bakı, Azərbaycan SSR EA Nəşriyyatı, 1949
59. Koroğlu. (Tərtib edəni: M.Təhmasib). Bakı, Azərbaycan SSR EA Nəşriyyatı, 1956
60. Koroğlu. (Tərtib edəni: M.Təhmasib). Bakı, Gənclik, 1982
61. Koroğlu. Tərtib edəni. Fərhad Fərhadov. Bakı, "Maarif" nəşriyyatı, 1975

62. *Makas Zeynelâbidin*. Vücudnâme, Türk Kültürü, Ankara, Mayıs 1984, S. 253.
63. *Masırakunov P.- K. Cetmişbaev*. Sancıra Sanatı, Bişkek, 1994
64. *Məhəmməd Füzuli*. Əsərləri. Altı cilddə. I cild. Bakı, "Azərbaycan" nəşriyyatı, 1996
65. *Məlikballı Qurban*. Vücudnamə. AMEA Əİ. Fr-1153/4000, 2 v.
66. *Məlikballı Qurban*. Vücudnamə. Azərbaycan aşıqları və el şairləri. I cild, Bakı, "Elm" nəşriyyatı, 1983, s. 282-284
67. *Memmedova Elmira*. Çağdaş Vücudnameler. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, Ankara, 2010, sayı: 2, s. 52-57
68. *Məmmədova Elmira*. Qazax vücudnamələri. Şərq filologiyası məsələləri. (məqalələr toplusu). 6-cı buraxılış, Bakı, "Bakı Çap Evi", 2012, s. 555-568
69. *Məmmədova Elmira*. Qırğız və tatar xalq dastanlarında ("Manas" və "Edigey") vücudnamə. Gənc alimlərin elmi konfransının materialları, Bakı, 25-27 iyul, 2012-ci il. Bakı, Elmin İnkişafı Fondu, 2012, s. 263-267
70. *Memmedova Elmira*. Türk Tasavvuf Şiirinde Elifname - Yaşnamenin Senkretik Bir Örneği Üzerine/ 21. Yüzyılda Türk Dünyası Uluslararasi Sempozyumu 02 - 05 Aralık 2010 / Lefke - K.K.T.C.Bildiriler Kitabı. Ankara: EkoAvrasya Yayını, 2011, s. 231-243
71. *Memmedova Elmira*. Yaşnamenin Gelişimi Üzerine. Motif Halkbilimi Dergisi, 2011 / 1, Azerbaycan Özel Sayısı, Ankara, 2011, s. 176-187
72. *Məmmədova Elmira$_a$*. Məxdumqulu Fəraqi və Molla Nəfəsin vücudnamələri. "Azərbaycan şərqşünaslığı" jurnalı, 2010, sayı 2, s. 9-14
73. *Məmmədova Elmira$_b$*. Vücudnamə: mənşəyi və variantları. Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatına dair tədqiqlər. AMEA Folklor İnstitutu, Bakı, 2010, sayı: 31, s. 119-133

74. *Məmmədova Elmira$_c$.* Dastan ənənəsi kontekstində klassik vücudnamələr (Güney Azərbaycandan toplanmış yeni örnəklər. Türk epik ənənəsində dastan. “Ortaq türk keçmişindən ortaq türk gələcəyinə VI Uluslararası folklor konfransının materialları”. 25-26 noyabr, Bakı, 2010, s. 167-173
75. *Mərhum Molla Məhərrəmin şeri.* Məcmuə, s. 324, B-6835/8460 (farsca)
76. *Məxdumqulu Fəraqi.* Seçilmiş əsərləri. (Türkməncədən çevirən: Ramiz Əskər), Ankara, 2010
77. *Meredov Aşır.* Satirik şaxır Kemine. Aşqabat: Türkmenistan SSR Ilımlar Akademiyasının Çapxanası, 1958
78. *Mirzə Ağalar.* " Karvanı kəsilmiş yola bənzərsən..." Aşıq yaradıcılığının təşəkkülü və genetik qaynaqları haqqında. “Azərbaycan” jurnalı, № 9, 2007, s.142-147
79. *Mirzə Ağalar.* Xaltanlı Tağı (Yaradıcılıq yoluna baxış, şeirlərindən seçmələr), Bakı, Elm, 1999
80. *Mirzəyev Ağalar.* Xaltanlı Tağının yaradıcılıq yolu. (10.01.09 - folklorşünaslıq). Filologiya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiya. Bakı, 2001, (əlyazması hüququnda).
81. *Miskin Vəli.* Vücudnamə. AMEA Folklor İnstitutunun elmi işçisi Maşallah Xudubəylinin şəxsi arxivindən. (əlyazması hüququnda).
82. Mollamurt. Saylanan Goşgılar. Çapa tayyarlan: B.Kerbabaev, Redaktorlar: A.Tayımov ve B.Garrıyev. Türkmendövletneşir, Aşgabat, 1941
83. *Molla Cümə.* Əsərləri. (Toplayan və tərt. P. Əfəndiyev). Baкı, “Maarif” , 1995
84. *Molla Nəfəs.* Bu məkana gəlmişəm. (Türkməncədən çevirən: Fəxrəddin Əliyev). Bakı, Yazıçı, 1989
85. *Molla Nəfəs$_a$.* Bu məkana gəlmişəm. (Türkməncədən çevirən: Ramiz Əskər). Bakı, MBM, 2010

86. *Molla Nəfəsь.* Seçilmiş əsərləri. (Türkməncədən çevirən: Ramiz Əskər). Bakı, MBM, 2010
87. *Mollanepes.* Goşgular Yygyndysy. Aşgabat: Türkmen Döwlet Neşiyat Gullugy, 2010
88. *Namazov Qara.* Azərbaycan aşıq sənəti. Bakı, Yazıçı, 1984
89. *Nəbiyev Azad.* Azərbaycan aşıq məktəbləri. Bakı, "Bakı Universiteti" nəşriyyatı, 2004
90. *Nizami Gəncəvi.* Xosrov və Şirin. Bakı, Yazıçı Nəşriyyatı, 1983
91. *Okay Haşim Nezihi*, Develili, (Everekli) Seyranî Hayatı ve Şiirleri, İstanbul, 1953
92. *Özbek Mehmet.* Folklor ve Türkülerimiz, İstanbul, 1975
93. *Özgökmen Murat.* "Türk Islâm Edebyatında Ilâhiler, Nefesler ve Devriyeler" T.C. Selçuk Ünverstesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Islâm Tarih ve Sanatları Anabilim Dalı Türk İslâm Edebiyatı Bilim Dalı, Konya – 2001, (Yüksek Lisans Tezi)
94. *Paşayev Sədnik.* Azərbaycan folkloru və aşıq yaradıcılığı. Bakı, ADU nəşriyyatı, 1989
95. *Paşayev Sədnik.* Nizami və xalq əfsanələri. Bakı, Gənclik, 1983
96. *Paşayev Sədnik.* XIX əsr Azərbaycan aşıq yaradıcılığı. (Dərs vəsaiti), Bakı, 1990
97. *Pirsultanlı Sədnik Paşayev.* Eldən-obadan eşitdiklərim. Gəncə: Agah, 2006
98. *Pürlü Kadir.* Âşık Talibi Kılıç Hayatı ve Şiirleri, Sivas, 1990
99. *Qasımlı Məhərrəm.* Ozan-aşıq sənəti. Bakı, "Uğur" nəşriyyatı, 2007
100. *Qayıbov Seyran.* Xəstə Qasımın bir vücudnaməsi haqqında. Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatına dair tədqiqlər. AMEA Folklor İnstitutu, kitab XXX, Bakı, Nurlan, 2009, s. 79-96

101. Qörogglı. (N.Aşırovın redaksiyası bilen). Aşqabat: Türkmenistan Dövlet Neşiryatı, 1958
102. *Reyhan Gökben Saluk.* Köroğlu Destanı'nın Uygur Versiyonu (Metin – Aktarma – İnceleme) T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Edebiyati Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi Ankara – 2008, s. 486-488
103. *Rövşən Ramiz*. Nəfəs. Kitablar Kitabı. Bakı, Qanun, 2006
104. *Salman Mümtazın şəxsi fondundan folklor mətnləri*. Azərbaycan folklorunun ilkin nəşrlər seriyası. Transliterasiya və tərtib edənlər: R.Xəlilov, A.Xürrəmqızı, Bakı, Nurlan, 2013, s. 80
105. *S. Rüstem-M. Rahim*. Koşmalar, Bakı, 1938, s. 146-148
106. *Şair Əli.* Cəsədnamə (Vücudnamə). Azərbaycan folkloru antologiyası. XIX kitab. (Zəngəzur folkloru), II cild. (Toplayanı və ön sözün müəllifi: Rəşid Təhməzoğlu). Bakı, 2009, s. 350-351
107. *Sakaoğlu Saim*, *Alptekin Ali Berat, Şimşek Esma.* Azerbaycan Âşıkları ve El Şairleri, C. I, İstanbul, 1985
108. *Sayat Nova*. Bakı, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı: 1963, s. 61-62
109. *Səmədova Nailə*. Azərbaycan memuar ədəbiyyatı tarixi. Bakı: Nurlan, 2006
110. *Səmədova Zümrüd*. Zaqatala aşıq mühiti. Filologiya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiya. AMEA Folklor İnstitutu, Bakı, 2010 (əlyazması hüququnda)
111. *Şenocak Ebru.* Göktürk Yazıtlarında Türk Halk Edebiyatı Unsurları. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 11 Sayı: 2, Sayfa: 165-176, ELAZIĞ-2001
112. Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, C. 2, Ankara,1993
113. *Türkmen Fikret.* Yazılı Kaynaklardaki (Cönklerdeki) Bektaşi Şairlerin Şiirlerinde Görülen Yeni Şekiller, I. Türk

Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Sempozyumu Bildirileri, Ankara, 1999
114. Türkmen Şiir Antolojisi, Hazırlayanlar: Fikret Türkmen, Gurbandurdı Geldiev. TÜRKSOY Yayınları, NO: 4, Ankara, Levent Ofset Mat. ve Yay. LTD ŞTİ, 1995
115. Türkmən müəmmaları, deyişmələri və vücudnamələri. Tərtib edən, türkməncədən uyğunlaşdıran və ön sözün müəllifi Prof. Dr. Ramiz Əskər. Bakı, 2011
116. Türkmən nəğmələri. (Türkməncədən çevirən: Fəxrəddin Əliyev). Bakı, Yazıçı, 1989
117. *Uludağ Süleyman*. Devir. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 9, İstanbul: 1994, s. 231-232
118. Uşaq folkloru. (Nəşrə hazırlayan: Rafiq İsmayılov) Bakı, Altun Kitab, 2007
119. *Uzun Mustafa*. Devriyye. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 9, İstanbul: 1994, s. 251-253
120. *Vəkilov Qiyas.* XIX əsr aşıq lirikası. Bakı, Maarif, 1993
121. *Vəliyev Vaqif.* Azərbaycan folkloru. (Ali məktəblərin filologiya fakültəsi tələbələri üçün dərslik). Bakı, Maarif, 1985
122. *Vəliyev Vaqif.* Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı. S.M. Kirov adına Azərbaycan Dövlət Universiteti, Bakı, Azərnəşr, 1970
123. Vücudnamə. Azərbaycan folkloru antologiyası. XIII cild (Şəki, Qəbələ, Oğuz, Qax, Zaqatala, Balakən folkloru). Bakı, 2005, s. 409-411
124. Vücudnamə. Ədəbiyyatşünaslıq-ensiklopedik lüğət. Bakı, Azərbaycan Ensiklopediyası, 1998, s. 43
125. Vücudnamə. Parça. Azərbaycan Folklor Antologiyası 6, Şəki folkloru, II c., Bakı, Səda 2002, s. 327
126. Vücudnamə. Saqinamə. Tövbənamə. İbrətnamə: Ensiklopedik məlumat kitabı. (Toplayib tərtib ed.: R. İmaməliyev, V. İmaməliyeva, T.İmaməliyeva-Babanlı). Bakı, Boz oğuz: Zaman, 1997

127. Vücudnamələr. “Dədə Qorqud” jurnalı, (Toplayan: Sahibə Paşayeva), 2008/ IV, s. 164-167
128. *Xəstə Qasım* Bakı, “Nurlan”, 2010
129. Xorazm xazinasi. Urganch, “Xorazm” nashriyoti, 1996
130. *Xoylu Vartan.* Pişrev. Qoşmalar. Toplayanları: S.Rüstəm və M.Rahim. Bakı, Azərnəşr, Bədii ədəbiyyat şöbəsi, II çap, 1938, s. 146-151
131. *Yesevi Ahmet*. Hikmetler. Hazırlayan: İbrahim Hakkulov, Çeviren ve Sadeleştiren: Erhan Sezai Toplu. Milli Eğitim Basımevi. Ankara, 1998
132. *Yorgancıoğlu Oğuz*. Resimli Yaş Destanı, Lefkoşa, 1999
133. *Yunus Emre*. Risalat Al-Nushiyya ve Divan, Haz. Abdülbakı Gölpınarlı, Eşkisehir Turizm ve Tanıtma Derneği, İstanbul, 1965
134. *Аджиев А.М.* Устное народное творчество кумыков. Махачкала, 2005, с. 428
135. Башкирское народное творчество. Т 12, обрядовый фолклор. Уфа, Китап, 2010, ст. 198
136. *Жуманбул угли Эргаш.* Таржимаи холл / Булбул таронлари. Беш жилдлик. Бешинчи жилд. Айтувчи Эргаш Жуманбул угли. – Тошкент:Фан, 1973. –Б.21-75.
137. *Кор-оглы Халид*. Туркменская литература. Москва, Издательство «Высшая Школа», 1972
138. Поэты Туркмении. Малая серия, издание третье, Советский писатель, Ленинградское отделение, 1971

Elmira Fikrətqızı.
Türk xalqları ədəbiyyatında vücudnamələr, I cild,
Bakı, “Elm və təhsil”, 2015.

Nəşriyyat direktoru:
Prof. Nadir Məmmədli

Kompyuterdə yığdı:
Aygün Balayeva

Kompyuter tərtibçisi və
texniki redaktoru:
Ramin Abdullayev

Kağız formatı: 60X84 1/32
Mətbəə kağızı:№1
Həcmi: 224 səh.
Tirajı: 300

Kitab Azərbaycan MEA Folklor İnstitutunun
Redaksiya-nəşr bölməsində yığılmış, səhifələnmiş,
“Elm və təhsil” NPM-də ofset üsulu ilə
hazır deopozitivlərdən çap olunmuşdur.